

T.C.
NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türkiye' de Tarımsal Üretimde Kalitenin Gelişimi
ve
Tarımsal Sertifikasyon Uygulamalarında EUREPGAP

Koray POYRAZ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. Yasemin ORAMAN

TEKİRDAĞ-2009

Her hakkı saklıdır

ÖZET

TÜRKİYE' DE TARIMSAL ÜRETİMDE KALİTENİN GELİŞİMİ VE TARIMSAL SERTİFİKASYON UYGULAMALARINDA EUREPGAP

Koray POYRAZ

Yüksek Lisans Tezi, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yasemin ORAMAN 2009

Uluslararası ticarete konu olan tarım ürünlerinin miktar ve çeşitliliğindeki artışla birlikte, dünyadaki ülkeler ve bölgeler arasındaki ticaretin düzenlenmesi gerekliliği ve tüketicilerin gıda güvenliğine yönelik taleplerin karşılanabilmesi amacıyla tarım ve gıda standartları oluşturulmuştur. Bu kapsamda tarım üreticileri ve perakendeciler arasında, 1997 yılında Avrupalı Perakendeciler Çalışma Grubu'na bağlı perakendecilerin girişimi ile EUREPGAP uygulamaları başlamıştır. Bu uygulama ile Avrupa Birliği ülkelerindeki büyük perakendeci kuruluşlar, tüketicilerin sağlıklı tarımsal ürünler tüketmelerini sağlamak için, AB ülkelerinde yetiştirilen ve AB'ne ithal edilen tarımsal ürünlerde aranan minimum standartlar hakkında yeni düzenlemelere uyum şartı getirilmiştir. Yaklaşık 1,5 milyon ton olan yaş meyve sebze ihracatının % 50'ye yakını Türkiye'nin en önemli hedef pazarlardan birisi konumunda olan AB'ye yöneliktir. Bu çalışmada Tarım sektörümüzün Kalite anlayışının, EUREPGAP'ın Türkiyede uygulanabilirliğinin ve tüm yönleriyle getirilerinin ve risklerinin ortaya konulması amaçlanmıştır.. Bu amaçla, ikincil kaynaklardan elde edilen veriler ve bu konuda yapılmış araştırma sonuçları kullanılmış, Tarımsal üretimde kalitenin gelişimi Ülkemizde EUREPGAP'ın durumu ve geleceğine yönelik çözüm önerileri tartışılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: EUREPGAP, gıda güvenliği, yaş meyve-sebze ihracatı, AB

ABSTRACT

THE IMPROVEMENT OF QUALITY WITHIN AGRICULTURAL PRODUCTION IN TURKEY AND EUREGAP IN THE APPLICATIONS OF AGRICULTURAL CERTIFICATION

Koray POYRAZ

M.Sc. Thesis, Department of Agricultural Economics Adviser:
Assist. Prof. Dr. **Yasemin ORAMAN** 2009

Agricultural and food safety standards have launched due to applying non-tariff measures in recent years with increasing aggregate world quantity of supply and variety richness, necessity of trade regulations among the regions and countries in the world and to *meet* consumer demand for food safety. in this context, EUREPGAP practices are started to apply as a non-tariff measure by European Retailer Group who belongs to European Retailer Working in 1997. Major retailer groups have brought conformity condition to provide healthy agricultural products to consumer, new regulation with EUREPGAP protocol for both imported agricultural products to European Union (EU) and grown production in the EU. Turkey export 1,5 million tones fruit and vegetable and approximately, half of that value (50 %) export has done to EU countries as a target market.

KEY WORDS: EUREPGAP, food safety, fresh fruit and vegetable export, EU

ÖNSÖZ

Tarım ürünlerinin miktar ve çeşitliliğindeki artış, dünyadaki tüm ülkeler ve bölgeler arasında güvenli ticareti sağlayan bir sistem için gıda standartları oluşturulmasına neden olmuştur. Gıda üretimi ve dağıtımında ileri düzeye ulaşılması ülkeler ve bölgeler arasında uyumlu gıda standartlarının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamdaki standartlardan biri olan EUREPGAP, 1997 yılından bu yana AB'de ve çeşitli ülkelerde uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulamayla birlikte tarımsal ürünlerin üretiminden tüketiciye sunumuna kadar her aşamasının EUREPGAP protokolüne uygun yürütülmesi ve ithalatta aranan minimum standartları taşıması, ihracat yapmak isteyen ülkeler için bir zorunluluk olmaya başlamıştır.

Bu çalışmada Türkiyede Tarımsal Üretimde Kalitenin Gelişimi Yaklaşımıyla Tarımsal Sertifikasyon Uygulamalarında EUREPGAP irdelenmiş, Dünya, Avrupa ve Türkiye ölçeğinde EUREPGAP uygulamalarının ne seviyede olduklarının ortaya konulması, sonuç olarakta EUREPGAP uygulamalarına geçişte Türk çiftçisinin karşılaşacağı fırsatların ve sıkıntıların ortaya konulması hedeflenmiştir. .

Türkiyede Tarımsal üretimde kalitenin gelişimi ve Tarımsal Sertifikasyon uygulamalarında EUREPGAP"adlı çalışmamda bana her türlü çalışma olanağı veren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Yasemin ORAMAN'a, çalışmanın çeşitli aşamalarında bana yol gösteren Sayın Prof. Dr. İsmail Hakkı İNAN'a, araştırmama katkıları nedeniyle sevgili aileme çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	viii
1. GİRİŞ	1
2. KAYNAK ÖZETLERİ	4
3. MATERYAL ve METOT	7
3.1. Materyal	7
3.2. Metot	7
4. BULGULAR	8
4.1. Kalite Olgusu	8
4.1.1. Gıda Ürünlerinde Kalite Güvenlik Standartları	10
4.1.2. Türkiye’de Tarımsal Üretimde Kalitenin Gelişimi ve Tarımsal Sertifikasyon	12
4.1.3. Ürün ve gıda güvenliğine ilişkin uluslararası standart ve sertifikasyon sistemleri kavramı	16
4.2. EUREPGAP Protokolü	19
4.2.1. Tanım, kapsam ve amaç	19
4.2.2. EUREPGAP organizasyon yapısı	23
4.2.2.1 EUREPGAP sertifikasyon aşamaları ve seçenekler	25
4.2.2.2.EUREPGAP sertifikasının özellikleri	29
4.2.2.3 EUREPGAP sertifikasının Temel Prensipleri	30
4.2.2.4 EUREPGAP uygulayan üreticilerin hak ve sorumlulukları	31
4.2.2.5 EUREPGAP belgesinin gıda güvenliğine sağladığı yararlar	32
4.2.2.6 EUREPGAP sertifikası kayıt işlemleri	33
4.2.2.7 Üreticilerin sertifikasyon sürecinde denetleme zamanları	34
4.2.2.8 EUREPGAP sertifikasının geçerliliği	34
4.2.2.9 Kontrol noktaları ve uygunluk kriterleri	34
4.2.2.10 Yaptırımlar	35
4.2.2.11 EUREPGAP kapsamındaki ürünler	36

4.3. Dünyada EUREPGAP'in Durumu	38
4.3.1. Gelişmekte olan ülkelerde EUREPGAP uygulamaları	45
4.4. AB'nde Yaş Meyve ve Sebze EUREPGAP Uygulamaları.....	46
4.4.1. AB'nde EUREPGAP potansiyeli	47
4.4.2.AB'nde yaş meyve sebze ürünlerine yönelik tüketim yapısı ve tüketici tercihleri.....	49
4.4.2.1 İthalat	51
4.4.3.AB'nde uygulanan tarım yasaları ve EUREPGAP ilişkisi	53
4.5. Türkiye'de Yaş Meyve ve Sebze Üretimi, Dış Ticareti ve EUREPGAP Uygulama Olanakları.....	56
4.5.1. Türkiyede EUREPGAP	56
4.5.2. Türkiye yaş meyve sebze üretimi	59
4.5.3. Türkiye tarım ürünleri dış ticareti.....	60
4.5.3.1.Yaş meyve sebze ihracatı	61
4.5.3.2.Yaş meyve sebze ihracatına verilen destekler.....	64
4.5.3.3. Yaş meyve ve sebze sektöründe ihracat zinciri.....	64
4.5.3.4.Türkiye yaş meyve sebze ithalatı	65
4.5.4.Türkiyede yaş meyve ve sebze üretiminde zirai ilaç sorunu	66
4.5.5.Türkiye'de gıda güvenliği stratejisi ve ilgili uygulamalar.....	67
4.5.6.Türkiye'deki izlenebilirlik uygulamaları.....	69
4.5.7.AB tüketici politikası ve Türkiye'de uyumu.....	70
4.5.8.Türkiye'de EUREPGAP uygulamasında mevcut durum	71
4.5.9. AB'nde ve Türkiye'deki EUREPGAP uygulama olanaklarının karşılaştırılması.....	73
4.5.10. TKB Tarafından İyi TarımUygulamalarında Yetkili Kuruluşların Listesi..	74
4.5.11. Türkiye'nin yaş meyve sebze sektöründe EUREPGAP uygulanabilirliği üzerine SWOT analizi.....	76
5. SONUÇ ve ÖNERİLER	79
6. KAYNAKLAR.....	83
ÖZGEÇMİŞ	85

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler

da	Dekar
ha	Hektar
\$ €	Amerika Birleşik Devletleri para birimi (Dolar) Avrupa Birliği para birimi (Euro)

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DTM	Dış Ticaret Müsteşarlığı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
FAO	Food and Agricultural Organization (Gıda ve Tarım Organizasyonu)
FDA	Food and Drug Administration (Gıda ve İlaç Yönetimi)
GAP	Good Agricultural Practises (İyi Tarım Uygulamaları)
GMP	Good Manufacturing Practises (İyi Üretim Uygulamaları)
GTIN	Global Trade Item Number (Ticari Ürün Numarası)
EC	European Commission (Avrupa Komisyonu)
EFSA	European Food Safety Authority (Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi)
EÜREP	Euro Retailer Producer Working Group (Avrupa Gıda Perakendecileri Ürün Çalışma Grubu)
HACCP	The Hazardous Analysis Critical Control Point (Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları)
İFA	Integrated Farm Assurance (Entegre Çiftlik Sigortası)
EPM	Integrated Pest Management (Zararlılarla Entegre Savaş)
ICM	Integrated Crop Management (Entegre Ürün Yetiştiriciliği)
ISO	International Standart Organization (Uluslararası Standardizasyon Organizasyonu)
MRL	Maximum Residue Levels (Maksimum Kalıntı Seviyeleri)
MTR	Mid-Term Review (Orta Dönem Değerlendirme)
NGO	Non Governmental Organizations (Kamusal Olmayan Organizasyonlar)
OTP	Ortak Tarım Politikası
SPS	Sanitary and Phytosanitary Measures (Sağlık ve Bitki Sağlığı Anlaşması)
SWOT	Strengths, Weakness, Opportunity and Threats (Güçlü Yönler, Zayıf yönler, Fırsatlar ve Tehditler)
TKB	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
TÜRKAK	Türk Akreditasyon Kurumu
TİGEM	Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TKV	Türkiye Kalkınma Vakti
WHO	World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
WTO	World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)

ŞEKİLLER DİZİNİ

Seldi 4.1. EUREPGAP'in organizasyon yapısı	23
Şekil 4.2. EUREPGAP sertifikasyon seçenekleri	25
Şekil 4.3. 80 Ülkede EUREPGAP sertifikalı üretici sayısı	39
Şekil 4.4. Dünyada EUREPGAP sertifikalı üreticilerin ürün çeşidine göre yüzde dağılımı.....	44
Şekil 4.5. Dünyada faaliyet gösteren sertifikasyon kuruluşlarının sayıları	45
Şekil 4.6 EUREPGAP'in Türkiye'deki organizasyon yapısı.....	72

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 4.1. Yaş meyve ve sebzeler için gıda güvenliği düzenlemeleri.....	15
Çizelge 4.2. EUREPGAP kontrol noktaları ve uygunluk kriterleri.....	22
Çizelge 4.3. EUREPGAP kapsamında seçilmiş ürünlerin listesi.....	37
Çizelge 4.4. Dünyada İTU üreticileri.....	40
Çizelge 4.5. Dünyada EUREPGAP sertifikalı alan.....	43
Çizelge 4.6. Avrupa Birliğine üye 15 ülkede EUREPGAP sertifikalı üretici sayısı.....	47
Çizelge 4.7. Ülkelere göre EUREPGAP sertifikalı ürün isteyen perakendecilerin oranları.....	48
Çizelge 4.8. Türkiyede İTU üretim alanları.....	58
Çizelge 4.9. Türkiyede İTU üretim alanlarının bölgelere göre dağılımı.....	59
Çizelge 4.10. Türkiye tarım ürünleri dış ticareti.....	60
Çizelge 4.11. Tarım sektörünün ihracattaki payı.....	62
Çizelge 4.12. Yıllara göre Türkiye yaş meyve sebze ihracatı.....	62
Çizelge 4.13. Türkiyeden yaş meyve sebze ihracatı yapılan başlıca ülkeler.....	63
Çizelge 4.14. Türkiye yaş meyve sebze ihracatında ilk 10 kalem(2007-2008).....	63
Çizelge 4.15. Türkiye’de TKB Tarafından İyi Tarım Uygulamalarında Yetkilendirilmiş Kuruluşlar.....	74
Çizelge 4.16. SWOT Analizi.....	78

1. GİRİŞ

Dünyada ticareti yapılan tarım ürünlerinin miktar ve çeşitliliğindeki artış ile birlikte tüm ülkeler ve bölgeler tarafından kabul edilen tarım ürünleri ve gıda standartları oluşturulması zorunluluk olmuştur. Tarımda kalite olgusu bu zorunluluk neticesinde beyinlere yerleşmiş ve geliştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Tarımda teknoloji kullanımının artması ve dağıtım teknolojilerinin ileri düzeye gelmesi ve ürünlerin işlenmesine ait yeni düzenlemelerin getirilmesi ile birlikte ürün ve gıda standartları, uluslararası ticaret sistemi içerisindeki yerini almaya başlamıştır. Tüketici gelirlerinin ve eğitim düzeylerinin yükselmesi ile birlikte tüketiciler gıda ürünleri konusunda bilinçlenmeye başlamıştır. Gıda zinciri ve tedarik sistemi içerisinde yer alan en etkin belirleyici role sahip faktör tüketicinin kendisidir. Bunun yanında perakendeciler arasında yükselen rekabet düzeyi de gıda güvenliğinin önemini giderek arttırmıştır.

Tarımsal ürünlere ilişkin konularda bilgiye ulaşmanın daha kapsamlı ve erişilebilir olması tüketicilerin davranışlarında birtakım değişikliğe neden olmuştur. Önceleri tüketici kaygıları ürünlerin ağırlık, hacim, yanıltıcı etiketleme gibi görünüme ilişkin konular üzerinde iken günümüzde mikro organizmalar, ilaç kalıntıları, çevresel zehirler katkı maddeleri ve üretim, işleme yöntemleri gibi görünmeyen kriterlere yönelmiştir. (Mencet 2005)

Artan tüketici bilinci, perakendecileri yönlendirerek gıda ürünlerinin herhangi bir sağlık zararı oluşturmadan tüketiciye ulaştırılması yönünde yeni girişimlerin oluşmasına yol açmıştır. Buna karşılık üreticiler ise tedarik zincirinin ilk aşamasından itibaren tüketici odaklı bir üretim yöntemini benimsemiş ve ürünlerini bu yolla perakendecilere sunmaya başlamışlardır. Tüketicie ulaşan son ürünün kalitesinden, hammaddesinden ve işleme koşullarından perakendeciler de sorumlu tutulmaya başlanmıştır. Bu zincir dahilinde kalite ögesi ise birçok kaynakta üretici ve tüketici açısından memnuniyet ve tatmin yaratacak nitelikleri ve fiyat üstünlüğünü sağlayan bir ölçüt olarak tanımlanmaktadır.

Tarım ürünleri dış ticaretini etkileyen en son gelişme Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) tarafından gerçekleştirilen ve "hayvan ve bitki sağlığı" konusunda yapılan uluslararası anlaşma olmuştur. Bu anlaşma ile uluslararası standartların korunması amacıyla gıda güvenliğine ilişkin bazı düzenlemelerin yapılması öngörülmüştür. Sağlık ve Bitki Sağlığı Anlaşması (Sanitary and Phytosanitary Measure-SPS)'nin ilki gıdalarda Kritik Kontrol Noktalarında Tehlike Analizi (HACCP- The Hazard Analysis and Critical Control Point) iken diğeri yaş meyve ve sebze de uygulanan 'İyi Tarım Uygulamaları (ITU)' anlamına gelen GAP (Good Agricultural Practices)'tir. (Sayın 2002)

Tüketici taleplerini karşılamak üzere, perakendeci ve uluslararası alanda faaliyet gösteren tedarikçiler özel birtakım çiftlik sertifikasyon kuralları uygulamaya başlamışlardır. Buradaki amaç, uluslararası tarım standartlarının uyumunu, şeffaf olmasını ve bütünlüğünü sağlamaktır. Bölgesel bir girişim olarak başlayan, ancak dünyadaki uygulamaları giderek artan ve kendi içerisinde bir takım kuralları olan bu eğilim EUREPGAP (İyi Tarım Uygulamaları) uygulaması olup, yaş meyve ve sebze, kesme çiçek, yeşil kahve, entegre çiftlik güvenliği ve entegre su ürünleri güvenliğini konu almaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde sadece büyük ölçekli tarım işletmeleri EUREPGAP standartlarına kolaylıkla uyum sağlayabilmektedir. İzlenebilirliğin, gıda güvenliği ve hijyen standartlarının uygulamasının güç olması nedeniyle ihracatçılar küçük ölçekli işletmelerce yapılan ürünleri almaktan vazgeçmektedirler. Bu uygulamalar, tüm üreticilere ulaşmayı sağlayarak herkes tarafından uygulanabilen global bir standart olmayı hedefleyen EUREPGAP amaçları ile örtüşmemektedir. EUREPGAP, Batı Avrupa ülkelerinde ve Avrupa dışındaki bazı ülkelerdeki yetiştiriciler için risk oluşturmaktadır. Kalite yönetim sistemleri veya standartlara uyum kriterleri özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki küçük ölçekli üreticiler ve ihracatçılar için engel olarak düşünülmektedir. Bu darboğazın giderilmesi için ise bir çok ülkede çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de "hayvan ve bitki sağlığı" konusu önemsenmekte ve gerekliliği her geçen gün artmaktadır.

Ülkemiz Tarım ürünleri ihracatında büyük önem taşıyan yaş meyve ve sebze ihracatında son yıllarda yaşanan katkı kalıntı sorunları ve beraberinde yaşanan ihracat iptalleri gerek Tarım Bakanlığını gerek üreticileri ve gerekse ihracatçılarımızı bu konuya eğilmeye mecbur bırakmıştır. Yaşanan acı tecrübeler tüm dünyada kabul görmüş çeşitli standartların izlenmesini ve uygulanmasını zorunlu hale getirmektedir. Bu kapsamda, gıda güvenliği ile ilgili konularda yasal ve kurumsal çalışmalar yürütülmeye başlanmış. Yeni bir uygulama olan EUREPGAP ile birlikte Türkiye'nin Avrupa pazarına girişinin daha kolay hale gelmesi ve böylece yaş meyve ve sebze ihracatının kolaylaşarak ve bu ürünlerde Türkiye'nin ihracat gücünün uzun dönemde artış göstermesi beklenmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde ürün, gıda güvenirligi ve kalite kavramı, dünyadaki gelişimi, gıda ürünlerine yönelik standartların tanımları ve kapsamaları içerisinde EUREPGAP' in konumu belirlenmeye çalışılmıştır. Daha sonra EUREPGAP Protokolüne ait ayrıntılı kurallar değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise çeşitli ülkelerdeki EUREPGAP uygulamaları tartışılmıştır. EUREPGAP uygulamalarının başladığı ve esas kaynağı olan AB ülkelerindeki yaş meyve sebzeyle ilişkin üretim ve dış ticaret yapısı ortaya konularak EUREPGAP' in işleyişi ve gelişimi anlatılmıştır. Yaş meyve sebze sektöründe EUREPGAP uygulamalarına ilişkin mevcut durum ve EUREPGAP uygulamalarının yaygınlaşması durumunda yaş meyve ve sebze ihracatındaki rekabet gücümüzün AB'ye ürün ihraç eden rakip ülkeler ile AB'deki hedef pazarlar karşısındaki durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Diğer yandan, EUREPGAP'ın uygulanabilirliği sorusuna yanıt bulabilmek ve katkı kalıntı sorunları nedeniyle alınan dersler ışığında Türk tarım sektörünün yapısı özellikle dış ticaret açısından incelenerek güçlü ve zayıf yönleri belirtilmiştir. Çalışmanın son bölümü olan tartışma ve sonuç kısmında ise Türk tarımının uluslararası ticaret içerisinde ileri düzeye gelebilmesi ve AB ile entegrasyonunu bu kapsamda sağlayabilmesi amacıyla bir takım öneriler geliştirilmiştir.

KAYNAK ÖZETLERİ

Araştırma konusuyla ilgili ülkemizde ve diğer ülkelerde yapılan bazı çalışmalar aşağıda kısaca özetlenmiştir:

Mencet (2005) “Avrupa Birliği'nde EUREPGAP Uygulamalarının Yaş Meyve-Sebze İhracatımıza Olası Etkileri” konulu çalışmada, AB'deki EUREPGAP uygulamaları ve bu gelişmenin yaş meyve-sebze ihracatımıza olası etkileri incelenmiştir. Dünyada, Avrupa’da ve Türkiye’de EUREPGAP uygulamaları tartışılmış ve yaş meyve ve sebze pazarlamasında karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri tartışılmıştır.

Çalışma sonucunda konunun tüm olumlu ve olumsuz yanları, riskleri ve fırsatları SWOT analizi yapılarak değerlendirilmiştir.

Serin (2006) “Türkiye’de Kalitenin Gelişimi ve Tarımsal Sertifikasyon” konulu çalışmada, Tarımsal Üretimde günümüze kadar Kalitenin gelişim aşamalarını ortaya çıkan Ülkeler ve Bölgeler itibarı ile gıda güvenlik protokollerini, Türkiye’de tarımsal üretimde kalitenin gelişimini ve Tarımsal Sertifikasyon uygulamalarında EUREPGAP’ i incelemiştir.

Sonuç olarak EUREPGAP sertifikalı Tarımsal üretimin bir ayrıcalık olmaktan ziyade bir zorunluluk halini aldığı ortaya konmuştur.

(Anonim2004) “Avrupa Perakendecileri Ürün Çalışma Grubu’nun İyi Tarım Teknikleri Uygulamaları” adlı çalışmada, EUREPGAP sertifikası Amacı, Kapsamı, Zorunlulukları Yaptırımları gibi konular başta olmak üzere tüm alt başlıkları ile incelenmiş, üretici tarafından anlaşılamayan konulara soru cevap şeklinde açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Çalışma sonucunda Türkiye gibi küçük işletme büyüklüğüne sahip ülkelerde grup sertifikasyonun daha az masraflı ve verimli olduğu sonucu elde edilmiştir.

Delice (2006) “HACCP, TS 13001 ve EUREPGAP Uygulamalarının Türkiye Taze Meyve-Sebze Dış Ticaretine Olası Etkileri” adlı çalışmada, taze meyve ve sebze dış ticaretinde talep edilen EUREPGAP belgesi ile gıda işletmelerinde uygulanmaya başlanan HACCP ve TS 13001 standartlarının Türkiye taze meyve-sebze ticaretine etkileri incelenmiştir.değerlendirilmiştir. Firma ve endüstri düzeyinde yapılan çalışmada yaş sebze ve meyve arz zincirindeki en iyi uygulamalar incelemiştir.

Çalışma neticesinde Avrupa’da temelleri atılan ve tüm dünyadaki tüketicilerce benimsenen İyi Tarım Uygulamaları’na entegrasyonun gerekliliği, yaşanan acı Rusya ve Avrupa narenciye, sebze ve meyve katkı kalıntı sorunları incelenerek anlatılmıştır.

Altunlu (2006) “ İyi Tarım Uygulamaları” adlı çalışmasında, iyi tarım uygulamalarının basit bir tanımını yapmış ve Ülkemizdeki durumuna dair tespitlerde bulunmuştur. Ülkemizde “İyi Tarım Uygulamaları” düzenlemelerinin başlamasından itibaren günümüze kadar olan dönemde karşılaşılan sorunlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışma sonucunda ülkemizde EUREPGAP uygulamalarına entegrasyonda önümüze çıkacak başlıca sorunlar, arazi parçalılığı ve küçük işletme büyüklüğü, iç Pazar talebinin düşüklüğü, eğitim ve donanımı düşük üretici yapısı olmak üzere sıralanmıştır.

Koçer (2003) "Türkiye ve AB'de Gıda Güvenlik ve Kalite Düzenlemeleri Yaş Meyve Sebze Örneği" başlıklı çalışmada yüksek lisans tezinde yaş meyve ve sebzeye ilişkin standartlar ve AB'ndeki yasal yapı aktarılmıştır. EUREPGAP' in, diğer uluslararası gıda güvenlik standartları içerisindeki konumu belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada Antalya ilindeki ihracatçıların AB'de uygulanan standart ve yasalara uyum konusunda anket yürütülerek elde edilen bulgular tartışılmıştır.

Sayın (2002) “Yaş meyve ve Sebze Dış ticaretinde Sağlık Düzenlemeleri ve EUREPGAP Uygulamaları” adlı Panel notlarında Dış Ticarete Güvenilir gıda merkezli uygulamalardan olan İyi Tarım Uygulamalarının kapsamını, içeriğini ve sağladığı kazanımlarını tartışmıştır.

Çalışma sonucunda EUREPGAP’ in Ülkemiz çiftçisine ve ekonomisine sağlayacağı başlıca kazanımların daha verimli ve kaliteli üretim, yeni pazarlara giriş kolaylığı, daha yüksek

kazançlar ile çiftçi refahında sağlanan gelişmeler, çevreye duyarlı üretim ve doğal kaynak kullanımında denge olarak sıralanmıştır.

Ekinci N, Egesel B, Tan S (2008) Türkiye’de İyi Tarım Uygulamaları ve Çanakkale örneği adlı sunumlarında; Dünyada EUREPGAP’ in oluşumundan başlayarak, kapsamı, amaçları, ilkeleri ve sağlaması muhtemel kazanımları irdelemiş ve sonuç olarak Türkiye’de ki mevcut durumu ortaya koymuşlar ve Çanakkale ili İyi Tarım Alanlarının gelişimi ve mevcut durumu hakkında bilgilendirme ile çalışmayı sonlandırmışlardır.

Hofmans (2008) “Continuous Improvement in Fruit and Vegetable, Learn About the Main Issues Discussed to be Revised for the Next Version” adlı GLOBALGAP sekreteryaya raporunda İyi Tarım uygulamalarının başlangıcından itibaren geçilen aşamaları ve 2011 yılı Ocak ayına kadarki hedefleri ortaya koymuş, başlıca geliştirilmesi hedeflenen alanlar sıralamıştır.

Ortaya konan raporda geliştirilmesi için üzerine düşülmesi gereken hedefler olarak başlıca 3 temel hedefe vurgu yapılmıştır, bunlar sırasıyla çalışan güvenliği ve eğitimi, su kalitesi ve çalışma alanı hijyenidir.

3.MATERYAL ve METOT

3.1. Materyal

Araştırma, geniş ölçüde ikincil verilerden sağlanan bilgiler ışığında ve bir literatür çalışması şeklinde sürdürülmüştür. Konunun Türkiye açısından henüz çok yeni ve önemli olması nedeniyle araştırma özellikle yerli ve sayısal verilerin temini noktasında yabancı literatür olanakları kullanılarak, AB'deki EUREPGAP uygulamalarını ortaya koyacak şekilde yürütülmüştür. Bu amaçla AB'de ve Türkiye'de yayınlanmış olan konuyla ilgili tez ve raporlardan, AB'deki perakendeci ve sertifikasyon kuruluşlarından, Ortak Tarım Politikası (OTP) karar birimlerinden yararlanılmakla birlikte Dünya Bankası (DB), Dünya Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (TKB), İhracatı Geliştirme Merkezi (İGEME) gibi resmi kuruluşların istatistiksel verileri ve kayıtları kullanılarak ulusal ve uluslararası düzeyde konuya açıklık getirecek çalışmalardan yararlanılmıştır.

3.2. Metot

Araştırma, dünyadaki EUREPGAP uygulamalarına ilişkin gelişmeler, AB'ndeki uygulamalar ve bunların Türkiye'ye yansımaları olmak üzere üç aşamada tamamlanmıştır. AB'ndeki mevcut uygulamaların yaş meyve-sebze ihracatımıza olası etkilerinin ortaya konulması amacıyla çalışmada karşılaştırılmalı durum analizi (comparative case study) yapılmıştır. Bu analiz kapsamında AB'nde gerçekleştirilen bu oluşumun Türkiye'de etkin bir şekilde uygulanabilirliği konusu sorgulanmıştır. Kısa dönemde fiyat-miktar ilişkisi bakımından EUREPGAP uygulamalarının Türkiye'nin AB'ne ihracatında nasıl bir değişiklik yaptığı da irdelenmiştir. Ayrıca Türkiye'de EUREPGAP uygulamalarının yaygınlaşması durumunda yaş meyve ve sebze ihracatındaki rekabet gücümüzün hedef pazarlar karşısındaki konumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise Türkiye'nin yaş meyve ve sebze sektöründe EUREPGAP'in uygulanabilirliğini sorgulamak ve tüm yönlerini göstermek amacıyla SWOT analizi uygulanmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Kalite Olgusu

Kalite olgusu, insanlığın var oluşundan beri onu sağlamaya çalışanların rakiplerine karşı üstünlüğünü belgelemek için kullandığı değer yargılarından en önemlisi olmuştur. Maliyet ve üretkenlikle kıyaslandığında, kalite, insanlık tarihi içinde en uzun süreye sahiptir. Bu nedenle maliyet ve üretkenlik yanında kalite bir kültürdür.

Kalite etkin bir şekilde geliştirildiğinde, maliyetlerin düşeceği ve üretkenliğin artacağı bilinen genel bir kavramdır. Bununla beraber maliyetler düşürüldüğü veya üretkenlik artırıldığında kalite daima gelişmez. Diğer bir deyişle kalite, maliyette düşüşün ve üretkenlikte artışın bir nedeni olabilir. Ancak maliyet ve üretkenlik kalite geliştirmenin bir nedeni olamaz.

Sanayisi gelişmekte olan toplumlara bakıldığında, genelde ihtiyaç sahibinin maddi gücünün az oluşu ve ürün arzının, talebin çok gerisinde kalması nedeniyle, bir ürünün satın alınmasındaki ilk tercih sebebinin kaliteden ziyade fiyat olduğu görülür. (Serin 2006)

Uluslararası ticareti yapılan ürünlerin miktar ve çeşitliliğindeki artış, dünyadaki tüm ülkeler ve bölgeler tarafından kabul edilen gıda standartlarının oluşturulmasına neden olmuştur. Gıda üretimi ve dağıtımının ileri düzeye gelmesi ile birlikte, dünyadaki bölgeler arasında uyumlu gıda standartları ticaret sistemi içerisindeki yerini almaktadır. Ayrıca, tüketicilerin harcanabilir gelir seviyelerinin artması, eğitim düzeylerini yükselmesi ile birlikte bilinçlenme, ve perakendeciler arasındaki rekabetin yükselmesine bağlı olarak gıda güvenliğinin önemi giderek artmaktadır. (Altunlu 2006)

Perakendeciler, satışa sunulan ürünlerin tüketicilere herhangi bir zararı olmaması yönünde ürün tedarik etmeyi amaç edinmektedirler. Buna bağlı olarak üreticiler de üretimin ilk aşamasından itibaren tüketici odaklı bir üretim yöntemini benimsemeye başlamışlardır.

Tarım ürünleri dış ticaretindeki en yenilikçi gelişme Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) tarafından gerçekleştirilen ve “hayvan ve bitki sağlığı” konusunda yapılan uluslararası anlaşma olmuştur. Bu anlaşma ile uluslararası standartların korunması nedeniyle gıda güvenliğine ilişkin düzenlemelerin yapılması öngörülmüştür. Sağlık ve Bitki Sağlığı Anlaşması (Sanitary and Phytosanitary Measure-SPS)’nin ilki gıdada Kritik Kontrol Noktalarında Tehlike Analizi (HACCP- The Hazardous Analysis Critical Control Point) iken diğeri yaş meyve ve sebze de uygulanan “İyi Tarım Uygulamaları anlamına gelen GAP (Good Agriculture Practices)’tir

Tüketici taleplerini karşılamak üzere perakendeci ve uluslararası alanda faaliyet gösteren tedarikçiler özel birtakım çiftlik sertifikasyon kuralları uygulamaya başlamışlardır. Amaç, uluslararası tarım standartlarının uyumunu, şeffaf olmasını ve bütünlüğünü sağlamaktır. Bölgesel bir girişim olarak başlayan ancak dünyadaki uygulamaları giderek artan ve kendi içerisinde bir takım kuralları olan bu eğilim EUREPGAP uygulaması olup yaş meyve ve sebzeyi konu almaktadır. (Altunlu 2006)

Türk sanayisi de gelişme süreci içinde fiyatın alımda en büyük etken olduğu dönemlerden geçmiş ve 1980’lerden itibaren gerek Türk pazarının dışa açılması gerekse de tüketicinin bilinçlenmesi neticesinde, kalite hak ettiği birinci sıraya gelmeye başlamıştır.

İşte ülkemizde de kalite sistem sertifikasyonu bu anlamda 1990’lı yılların başından itibaren önem kazanmış, özel ve kamu sektörleri tarafından benimsenmeye başlanmıştır.

Avrupalı perakendeciler tarımsal ürünlerini dünyanın birçok ülkesindeki firmalarından ithal etmektedir. Bununla birlikte gıda güvenliği Avrupa Birliğine gıda tedarik eden firmalar arasında rekabet üstünlüğü yaratan bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Avrupalı gıda ithalatçıları raflarındaki ürünlerin müşterileri için sağlıklı ve zararsız olduğunu kanıtlamak için tedarikçilerden güvence istenmekte, bu kapsamda HACCP (Kritik Kontrol Noktalarında Tehlike Analizi), ISO 22000 (Gıda Güvenliği Yönetim Sistemleri), BRC (İngiliz Perakendecilik Konsorsiyumu Standardı, IFS (Uluslar Arası Gıda Standardı) ve EUREPGAP (Avrupa birliği İyi Tarım Uygulamaları Standardı) standartları Avrupalı gıda ithalatçıları tarafından talep edilmektedir. (Serin 2006)

4.1.1. Gıda ürünlerde kalite güvenlik standartları

Son yıllara kadar üreticiden tüketiciye kadar geçen süreçte ürünlerin üstün özelliklerinin korunması olan kalite kontrolünün yerini önce toplam kalite ISO(İnternational Standart Organization) yani Uluslararası Standart Organizasyonu, daha sonra HACCP, GAP, EUREPGAP, GMP gibi sistemler almıştır. Bu sistemler AB tarafından pazara giriş talepleri arasında yer almaktadır.

a. ISO 9000, ISO 9000:2001 ve ISO 14000 standartları serisi

ISO 9000 standartları serisi, ISO tarafından yayınlanan kalite standartları serisidir. ISO 9000 serisi bir ürün standardı olmayıp ürünlerin nihai karakterini belirlemektedir. Bu standartlar, işletmelerin ürünlerini üretme kapasitelerini göstermek için oluşturacakları kalite sisteminin değişik kısımlarını açıklamaktadır (ISO 2004). ISO 9000 serisi standartlar, her türlü süreç ile iş ve işletmecilik alanına uygulanabilecek şekilde tasarlanmış genel kurallardır. Bu standartlar, ISO' ya bağlı değişik iş ve meslek kollarının uluslararası temsilcilerinden oluşan "Kalite Yönetimi ve Kalite Güvencesi" teknik komitesi tarafından sürekli güncellenmektedir. (Serin 2006)

ISO 9001: 2000 standardı serisi daha önceki ISO 9001, 9002 ve 9003 versiyonlarının yerine geçmiştir. Bir kalite yönetim sisteminin, bir kuruluşun müşterilerinin gereksinimlerine uygun ürünler temin edebilme yeterliliğine sahip olduğunu ve müşteri memnuniyetini artırmaya yöneldiğini gösterebilmek için sahip olması gereken konuları belirler. ISO 9000 serisi ürün standartlarını içermemektedir ve bu serideki her bir doküman farklı başvurular için kalite modelini tanımlamaktadırlar.

Çevre yönetim sistemleri konusunda ilk uluslararası standartlar serisi ISO tarafından hazırlanmıştır. ISO 14000 etkin bir çevre yönetim unsurlarını ortaya koymaktadır. Bu sistem, bir kuruluşun çevre politikasını ve çevreyle ilgili hedeflerini ortaya koymasını sağlamaktadır. Türkiye'de bu sistem için başvurulabilecek tek kuruluş Türk Standartları Enstitüsü (TSE)'dür. TSE, kalite güvencesi sistem belgelendirme faaliyetine 1996 yılında başlamıştır. Bu belgeye sahip olmayan firmalar 2003 tarihinden itibaren ihalelere katılamamaktadır. Ayrıca ISO belgesine sahip kuruluşların ürünleri ithalat ve ihracat sırasında gümrük ile ilgili bir sorunla karşılaşmamaktadırlar. (İGEME 2004)

b. Tehlike analizi ve kritik kontrol noktaları

Kalite güvenliğini sağlama kavramı temel prensip olarak, tehlike olasılıklarını yaratan "kritik kontrol noktalarının" belirlenmesini esas almaktadır. Tehlike analizi ve kritik kontrol noktaları (HACCP), gıda ürünlerinin güvenliğinde garanti sağlayan sistematik bir işlemdir. Hammaddeden son ürüne kadar bilimsel kontrollerin uygulanmasıyla gıdaların neden olduğu tehlikelerin önlenmesine odaklı bir sistemdir. Yiyecek ve içeceklerin gıda güvenliği ve güvenilirliğine zarar verecek eksik yönleri yönetmek için tesis edilmiş bir sistemdir ve ilgili üretim sürecinin tamamına uygulanmaktadır. HACCP her üretim dalında uygulanabilir, ancak her ürüne göre ayrı ayrı düzenlenmesi gerekmektedir. (Serin 2006)

HACCP 3 temel ihtiyaçtan doğmuştur. Bunlar; gıdalardan kaynaklanan hastalıkların artması ve daha önceki dönemlere göre daha hızlı yayılması, gıda endüstrisinde yaşanan hızlı büyüme, ürün çeşitliliği, yurt içi ve ithal işlenmiş ürünlerin giderek artması, bölgesel ve yerel yönetimlerin gıda güvenliğini sağlamada sınırlı kaynağa sahip olmasıdır.(Mencet 2005)

c. İyi Üretim Uygulamaları

Açılımı "Good Manufacturing Practise" olan GMP uygulamaları gıda güvenliğine ilişkin uygulamaların bilenen en eskisidir. GMP, ilk kez 1967 yılında ABD'de Gıda ve İlaç Yönetimi (Food and Drug Administration- FDA) tarafından gıda ürünleri için önerilmiştir. 1969 yılında ise bir takım değişiklikler yapılarak tüm gıda endüstrisinde uygulanabilir hale getirmişlerdir. GMP, imalatta bir kalite yaklaşımıdır ve tüm gıda sanayi elemanlarının profesyonel ve etkin çalışmasına olanak sağlamaktadır. Üretimden satışa kadar olan süreçlerin her aşamasında gıda güvenliği risklerini tanımlamak ve azaltmak, güvenli, kaliteli ve çevreye dost ürünler üretmek, uluslararası sertifikalar sunmak, ürün hareketlerindeki engelleri azaltmakta, iç ve dış pazarlarda yüksek rekabet gücü kazandırmaktadır. İmalatçı üretim sistemini ve teknolojisini yasa gereği güncellemek zorundadır. (Mencet 2005)

d. İyi Tarım Uygulamaları

İyi Tarım Uygulamaları (Good Agricultural Practises-GAP)" çevre, insan ve hayvan sağlığına zarar vermeyen bir tarımsal üretimin yapılması, doğal kaynakların korunması, tarımda izlenebilirlik ve sürdürülebilirlik ile gıda güvenliğinin sağlanması amacıyla hazırlanmıştır. Tarımsal üretime ilişkin çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması amaçlanmaktadır.

Bu uygulamayla ilgili tarafların bir araya gelmesiyle üreticilerin ihtiyaçlarının giderilmesi ve gıda işleme zincirinde uygulanması gereken işlemler üzerine odaklanmıştır. Henüz dünyada gerek özel gerekse kamu kuruluşları yönetiminde tartışma aşamasında bulunan İyi Tarım Uygulamaları, çeşitli üretici örgütleri (örn. COLEACP-EU-ACP Horticultural Trade Association), ithalatçılar, perakendeciler (örn. BRC-British Retail Consortium, FPC-Fresh Produce Consortium-UK, CIMO-European Association of Fresh Produce Importers, EUREP-Euro-Retailer Produce Working Group) ve tüketicileri temsil eden kuruluşlar (örn. İngiltere Gıda Standartları Acentesi) tarafından geliştirilen kurallar çerçevesinde uygulanmaya başlanmıştır. (Mencet 2005)

4.1.2 Türkiye’de Tarımsal Üretimde Kalitenin Gelişimi ve Tarımsal Sertifikasyon

Son yıllarda dünyanın her yerinde piyasaya sürülen ürünlere karşı tüketici bilinci artmaktadır. Tüketici artık, satın alacağı ürünün çevreye dost, insan sağlığına uygun ve güvenli bir şekilde üretildiğinden emin olmak istemektedir. Bu istekler; pazara sürülecek olan ürünlere standart getirme konusunda üreticileri ve perakendecileri ortak bir noktada birleştirmektedir. Bu gelişmeler; kalite kavramına yeni bir boyut kazandırmaktadır.

Ulusal ve uluslararası platformda tüketiciyi koruma altına almak, gıda güvenilirliğinin şartlarını belirlemek (HACCP),tüketicinin satın alacağı ürünlere karşı güveni artırmak, arz zinciri boyunca en yüksek verimi elde etmek, amacıyla bir takım girişimlerde bulunmaktadır. (Serin 2006)

Avrupa’ da bu girişimleri; Tarım, İmalat ve Dağıtım konusundaki İyi Uygulamalar ve Kalite Yönetimi konusundaki İyi Uygulamalar olmak üzere iki alt başlıkta toplayabiliriz. Kalite Yönetimi Uygulamaları için verilen sertifikalar arasında ; ISO 9001-9002, İngiliz Perakendeci Birliği Teknik Standardı (BRS) ve Uluslararası Gıda Standartları (IFS) bulunurken, İyi Tarım Uygulamalarında ise; EUREPGAP(Avrupa İyi Tarım Uygulamaları Protokolü) karşımıza çıkmaktadır. (Anonim 2004)

Asıl amacı tarımsal kimyasalların kullanımının azaltılması olan EUREPGAP Protokolü; şu anda en fazla Benelux, İskandinavya ülkeleri ve İngiltere’ deki süper marketler tarafından istenmektedir.

1782002 sayılı yeni AB Gıda Kanunu Yönetmeliği ile 1 Ocak 2005 tarihinde AB’de yasal bir nitelik kazanacak olan gıda izlenebilirliği (traceability) ise hem İyi Tarım Uygulamalarını hem de Kalite Yönetimi Uygulamalarını bünyesinde barındırmaktadır.

AB Komisyonu; ayrıca 2006 yılında hijyen ile ilgili HACCP (Kritik Kontrol Noktalarında Tehlike Analizi) gibi bir takım zorunlulukların getirilmesini hayata geçirmiştir. Bu standartlara ek olarak, 2000 yılında uluslararası platformda faaliyetlerde bulunan perakendeciler; gıda güvenilirliği standartlarına ilişkin konuları takip edecek Küresel Gıda Güvenliği İnisiyatifi, GFSI (the Global Safety Initiative), adında bir oluşum meydana getirmişlerdir. GFSI; hiçbir sertifikasyon veya akreditasyon faaliyeti taahhüt etmemektedir. Bunun yerine; benchmarking(karşılaştırılmalı değerlendirme) standartlarını denetleyen üçüncü partilerin işlerliğinin artırmasını desteklemektedir. (Serin 2006)

Bütün bu gelişmeler; artan tüketici bilinciyle birlikte var olan standartların sürekli olarak güncelleştirileceği ve değişen şartlara göre yerlerine yenilerinin ekleneceği konusunda ip ucu vermektedir. (Anonim 2004)

Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de “hayvan ve bitki sağlığı” konusu önemsenmekte ve bu durum, uluslararası kabul görmüş çeşitli standartların izlenmesini ve uygulanmasını zorunlu hale getirmektedir. Yeni uygulamayla birlikte Türkiye’nin Avrupa ülkelerine bahçe ürünleri ihracatının kolaylaşması ve aynı zamanda bu ürünlerin ihracat gücünün uzun dönemde artış göstermesi amaçlanmaktadır.(Sayın 2002)

FAO tarafından İyi Tarım Uygulamaları (İTU), tarımsal üretim sisteminin sosyal açıdan yaşanabilir, ekonomik açıdan kârlı ve verimli, insan sağlığını koruyan, hayvan sağlık ve refahı ile çevreye önem veren bir hale getirmek için uygulanması gereken işlemler olarak tanımlanmaktadır.

Üretim sonrası hasat ve depolamada hijyenik koşulların sağlanması amacıyla Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları (Hazard Analysis Critical Control Point- HACCP) ilkelerinden yararlanılmaktadır. Bu ilkeler, hasat edilen tarımsal ürüne kimyasal, fiziksel ya da mikrobiyolojik bulaşma olmamasını sağlamaya yönelik standartlardır.(Serin 2006)

İyi Tarım Uygulamaları ile tarımsal üretimin yapıldığı çevre ve üretimde çalışanların refahı da amaçlandığından iyi tarım uygulamalarında kalite sistemleri hayata geçirilmelidir.

Bu amaçla kullanılan Yönetim Sistemleri aşağıda gösterilmiştir:

- TS EN ISO 9001:2000 Kalite Yönetim Sistemi,
- TS EN ISO 22000:2006 Gıda Güvenliği Yönetim Sistemleri,
- TS EN ISO 14001:2005 Çevre Yönetim Sistem – Şartlar ve Kullanım Kılavuzu
- TS 18001:2004 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi
- ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi,
- OHSAS 18001 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi

Her Ticari faaliyette olduğu gibi Tarımsal üretimde de Kalitesizliğin hem üreticiye hem de tüketiciye getirdiği bazı riskler mevcuttur. Bu şekilde İyi Tarım Uygulamaları prosedürüne uygun standartlarda elde edilen ürünün, insan sağlığına zararlı kimyasal, mikrobiyolojik ve fiziksel kalıntılar içermediği, çevreyi kirletmeden ve doğal dengeye zarar vermeden üretildiği, üretim sırasında insan ve diğer canlıların olumsuz etkilenmediği ve ülkenin tarımsal mevzuatına uygun olarak üretildiği belge ile garanti altına alınmış olmaktadır. (Serin 2006)

Çizelge 4.1.Yaş Meyve ve Sebzeler için Gıda Güvenliği Önlemleri ve Düzenlemeleri

	Kurumsal Yetki	Yasal Yapı	Hedef ve Amaç
I.Yetiştiricilik	TKB (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı)	Gıda Yasası(5179No) İTU Düzenlemeleri Örtüaltı Tarımı Düzenlemeleri Organik Tarım Yasası	Gıda Hijyen ve tüketicileri koruma Çevre Koruma Üretim sistemlerini geliştirme Ekolojik denge, organik tarımın yaygınlaştırılması
II.Pazarlama a.Yurt içi b.Yurt dışı	Belediyeler Sağlık Bakanlığı TKB TSE(Türk Standartları Enstitüsü) DTM(Dış Ticaret Müsteşarlığı) Gümrük	Belediye Yasası(5393 No) YMS Toptancı Hali (4367 No) Türk Gıda Kodeksi İhracat Rejimi İthalat Rejimi Genel Düzenleme	Ticari düzenleme Toptancı halinde taze ürünlerin satışı Çalışma izni verilmesi Yerel hijyen ve temizlik sağlanması Ürünlerin denetlenmesi İhracatın TKB ve DTM izinleriyle yürütülmesi Maksimum kalıntı düzeyi ve diğer hijyen kurallarının uygulanması
III.Tüketim	TKB Sanayi Bakanlığı STK	Türk Gıda Kodeksi Düzenlemeleri Tüketici Yasası Kanunu	Tüketici Yasası ve Haklarının Korunması

Kaynak: Serin 2006

Tüketiciler, son on yıl içerisinde gıda ürünlerinde yüksek kalite, çevreye duyarlılık, fiyat-miktar ilişkisinin istikrarı gibi konulara ilgi göstermeye başlamışlardır. Bu durum, tüketicilerin belirli ürünlere olan talep yapısının harcanabilir gelir artışıyla ve hayat standartlarının yükselmesiyle birlikte değiştiğini göstermektedir. Günümüzde "buyer driven" olarak adlandırılan alıcıların yönlendirdiği gıda zinciri modelleri ön plana çıkmaktadır. gıda zincirinde üreticilerin pazara girişi derinden etkileyen "tarife dışı engelleri", "isteğe bağlı standartlar", "numaralandırma ve barkod" sistemlerini de beraberinde getirdiği ifade edilmiştir. Özellikle yaş meyve sebze gibi ürünlerin çabuk bozulabilir olması nedeniyle yüksek oranda kalite gerekmektedir, aynı zamanda yıl içerisinde istenilen zamanda turfanda olarak bulunabilirliği nedeniyle bu sektör için alıcılar tarafından gıda zincirleri daha fazla önem taşımaktadır. (GLOBALGAP 2008)

4.1.3. Ürün ve gıda güvenliğine ilişkin uluslararası standart ve sertifikasyon sistemleri kavramı

Gıda güvenliğinin sağlanması ilk olarak tarımsal üretim ile başlamaktadır. Tarla ve çiftlik bazlı üretim süreçleri gıda güvenliği açısından pek çok riski de bünyesinde barındırmaktadır. Bu risklerin azaltılması için üretim aşamalarında kullanılan yöntemler maliyeti artırmakta ve her zaman etkili olamamaktadır. Üretim sürecindeki risklerin önlenmesi veya en aza indirilmesi için gerekli stratejilerin belirlenmesi yoluyla kalite ve gıda güvenliğinin sağlanması ve maliyetlerin azaltılmasının hedeflendiği bir yaklaşımda tarladan tüketiciye izlenebilirlik sistemlerinin uygulanması önem taşımaktadır. (AİB 2003)

Öte yandan, gıda sanayisi için kaliteli ve kontrollü üretilmiş meyve ve sebze oldukça önemlidir. Üretimden tüketime kadar sağlıklı, kontrollü ve kaliteli mamul mal elde edinceye kadar olan süreç içerisinde dikey birleşmeye gitmek gerekmektedir. Yaş meyve ve sebze için çok yüksek kalite ve güvenlik standartları dünya yaş meyve ve sebze ticaretine yön vermekte ve bu kriterlere uygun olarak hazırlanan standartlar ve teknik düzenlemeler tarife dışı engel gibi işlev görmektedir. (AİB 2003)

Dünyada, çeşitli ülkeler ve ülke grupları arasında gerçekleştirilen değişik kapsamdaki tarım anlaşmaları nedeniyle tarımda serbest piyasaya geçiş süreci yaşanmaktadır. Ancak, tarım ürünleri dış ticaretinde özellikle son yıllarda yoğun olarak yaşanan tarife dışı uygulamalar bu süreçte öne çıkan gelişmeler olarak dikkati çekmektedir. Bir yandan serbest piyasaya geçilmesi ve diğer yandan tarife dışı ticaret uygulamaları ülkelerin tarım sektörlerini yeniden yapılandırması gereğini doğurmuştur. İhracatçı ülkeler öncelikle tarım ürünleri piyasasının daha serbest işlenmesini sağlayacak bir yapıya ulaşip pazar paylarını arttırmak için diğer ülkelerle güçlerini artırarak yeni oluşumlar geliştirmeye başlamışlardır. Yapılan yeni düzenlemeler çerçevesinde 1990'lı yıllardan itibaren dünya gıda perakendeciliğinde giderek yayılan bir gelişme gözlenmektedir. Bu durum, gıda üreticileri ve gıda perakendecileri arasında çok yönlü sözleşmelerin yapılmasına yol açmıştır. Özellikle "gıda güvenliği ve hijyeni" konularına önem verilerek tüketici sağlığı üzerinde önemle durulmuştur. Bu yaklaşım halen sürdürülmektedir. Üstelik bu amaçla, ulusal ve bölgesel gereksinimlerin dikkate alındığı bir takım standartlar da geliştirilerek bunların uluslararası kabul görmesine çaba gösterilmektedir. (Mencet 2005)

Uluslararası Standardizasyon Örgütü (International Standard Organization-ISO) tarafından standartların tanımı "belirli bir faaliyetten ekonomik fayda sağlamak üzere, bütün ilgili tarafların katkı ve işbirliği ile belirli kurallar koyma ve kuralları uygulama işlemidir" şeklinde yapılmaktadır. Standardizasyonun birincil amacı genellikle herkesin aynı ürün ve aynı işleme gibi standartlara sahip olarak ticareti kolaylaştırmak, tüketicilerin yanılmasını önlemek, kaliteyi artırmak olarak tanımlanmıştır. Günlük hayatta kullanılan farklı ağırlık sistemlerinin yarattığı karmaşık yapıya bakılarak bile standardizasyonun ticareti nasıl kolaylaştırdığı anlaşabilmektedir.(Serin 2006)

Genel olarak "standart" kavramı ise standardizasyon çalışmaları sonucunda yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından hazırlanarak onaylanan, yerine getirilmesi gereken koşulları kapsayarak, uygulanması genellikle tarafların isteğine bırakılan teknik özellik veya belgelerdir. Diğer bir ifade ile standart kavramı; imalatta, anlayışta, ölçümde ve test işlemlerinde birlik ve beraberlik anlamına da gelmektedir.(Sayın 2007)

Diğer bir tanıma göre ise standart tanınmış bir kuruluş tarafından yaygın olarak ve tekrar kullanılmak üzere kabul edilen, ürün veya ilgili işlem ve üretim yöntemleri için kurallar,

rehberler ya da özellikler temin eden ve uyulması zorunlu olmayan belgedir. Sözkonusu belge, bir ürüne, işlem veya üretim yöntemine uygulanan terminoloji, semboller, ambalajlama, işaretleme veya etiketleme gereklerini de içerebilir veya yalnızca bunlarla ilgili olabilir.(DTM 2004)

Gıda zinciri içerisinde tarımsal işletme öncesine ait standartlar üretimin ilk aşaması ve öncesinde yapılan hazırlıklara ilişkin standartlardır. (örn. EUREPGAP). Ürün standartları ürünlerin karakteristikleri için kriter ve tanımlamalardır. İşlemeye (process) ait standartlar ise ürünlerin hangi metotla üretildiğine ilişkin kriterler olup bu standartlar, dokümantasyon, izleme veya değerlendirmeye ait standartlardır (HACCP, ISO, GMP vs.). Bu standartlarda, arazideki duruma veya paketlemeye ilişkin kurallar bulunmamaktadır. (Serin 2006)

Uluslararası standartları belirlemek ülkelerin farklı yapıya ve çeşitliliklere sahip olmasından dolayı oldukça zordur. Bu durum, özellikle tarım sektörü açısından ele alındığında çeşitli ürün, toprak ve ekosistemler nedeniyle daha da güçleşmektedir. Tarım sektöründe yer alan sosyal ve çevresel standartlar genellikle standardizasyonu tek başına amaçlamaktadır ve bu standartlar tarım-gıda sistemlerindeki çevresel ve sosyal sürdürülebilirliği geliştirmektedir.

4.2. EUREPGAP Protokolü

4.2.1. Tanım, kapsam ve amaç

EUREP, Avrupa Perakendecileri Ürün Çalışma Grubu (Euro Retailer Produce Working Group), Avrupa' da gıda sektöründeki lider perakendecilerin bir araya gelerek oluşturdukları kâr amacı gütmeyen bir oluşumdur ve tarım sektöründe bir kalite sistemi olup tarımsal üretimi en iyi şekilde yapabilmek için geliştirilen ve mutlak gerekli temel esasları içeren İTU'nun çerçevesini belirlemek amacı ile hazırlanmıştır. (Anonim 2004)

GAP, İyi Tarım Uygulamaları (Good Agricultural Practices); tarımsal faaliyetlerin çevreye ve doğaya en az zarar verecek şekilde yapılması ve dolayısıyla tüketicilere 'güvenilir' ürünleri sunmak amacıyla getirilen minimum şartlardır (Anonim 2004) ve EUREPGAP, Kritik Kontrol Noktalarında Tehlike Önleme Analizi (HACCP) , Zararlılarla Entegre Mücadele (IPM: Integrated Pest Management) ve Entegre Ürün Yetiştiriciliği (ICM: Integrated Crop Management) ilkelerini temel alarak, çiftçilikle ilgili metotların ve teknolojilerin sürekli gelişmesini destekler. (Serin 2006)

Almanya'nın Köln kentinde bulunan EUREP' in uluslararası sekreterliği, 2001 yılına kadar özel araştırma enstitüsü olan Euro Handels institution (EHI) tarafından yürütülmüştür. Daha sonra, EHI enstitüsü bağımsız bir kuruluş olan FoodPLUS GmbH'i kurarak EUREP sekreterliğini ve EUREPGAP Protokolü'nün yasal sorumluluğunu yürütmeye başlamıştır .

İlk defa 1997 yılında bir araya gelen EUREP adındaki bu perakendeci oluşum, 1999 yılında satın alınan tarımsal ürünlerde aranan minimum standartların belirtildiği bir protokol hazırlamıştır. Ocak 2001 tarihinde üyelerinden oluşan EUREPGAP Teknik ve Standartlar Komitesi (the EUREPGAP Technical and Standards Committee-TSC) kurulmuş olup, komite 3 perakendeci ve 3 üretici EUREPGAP temsilcisinden oluşmaktadır. Komitenin görevi; protokolün şartlarını en iyi şekilde tespit etmek, düzenlemek ve gerekli değişiklikleri yapmaktır. (Mencet 2005)

EUREPGAP, (EN 45011/ISO Kılavuzu 65)'e dayanarak tüm dünyada eşit seviyeye sahip bağımsız kuruluşlarca denetlenerek verilen bir sertifikasyon programıdır. Amacı tüm dünyada eşit seviyeyi yakalamak olan standart, tüm dünyadaki yaş meyve ve sebze sektör Üreticilerinin her basamağındaki temsilcileri tarafından geliştirilmektedir. Tarım sektöründe bir kalite sistemi olan EUREPGAP tarımsal üretimi en iyi şekilde yapabilmeyi amaçlar ve gönüllülük esasına dayanır. (FoodPLUS 2004a)

EUREP yaş meyve sebze, kesme çiçek, yeşil kahve üzerine GAP protokolünü, hayvancılık ve yem bitkilerine yönelik olarak ise çiftlik sigortası protokolünü hazırlamıştır. Meyve ve sebze kapsamı, insan tüketimi için yetiştirilen bitki menşeli tüm taze, işlenmemiş tarım ürünlerini içermekte olup Avrupalı perakendecilerin bir çoğu tedarik ettikleri bu ürünlerde EUREPGAP sertifikasını 1 Ocak 2004 tarihinden itibaren istemeye başlamışlardır. Uygulama için zorunlu bir yaptırım bulunmamaktadır. Ancak Avrupalı perakendecilerin bir kısmı EUREP üyesi olmadıklarından üye perakendeci kuruluşlar gibi EUREPGAP sertifikası talep etmemektedirler. Katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır.(Mencet 2005)

EUREPGAP protokolünün dayandığı standartlar ve kullanılan terimler EUREPGAP Genel Yönetmeliği'nde tanımlanarak açıklanmıştır. Bu terimler, aşağıda belirtildiği üzere 4 başlık altında incelenmektedir.(Hofmans 2008)

- a. Gıda güvenliği:** Bu standart, genel HACCP prensiplerinin uygulamalarından türetilmiş gıda güvenliği esaslarına dayanmaktadır.
- b. Çevre koruma:** Bu standart, tarım ürünlerinin çevre üzerindeki negatif etkilerini azaltan, çevre koruma uygulamalarını içeren standarttır.
- c. Çalışanların sağlık, güvenlik ve refahı:** Standart, sosyal konularla ilgili olarak gösterilen bilinç ve sorumluluğun yanı sıra üretim yerleri hakkında mesleki sağlık ve güvenliklerini belirler. Bu konu EUREPGAP Kontrol Listesi'nin 12.bölümünde ayrıntılı olarak incelenmiştir ve üreticilerin bu kontrol noktalarında denetlenmeleri sağlanmıştır.
- d. Hayvan refahı:** Çiftliklerdeki hayvan refahı kriterlerinin, tüm dünyayı kapsayan seviyelerini saptamaktadır. (Hofmans 2008)

EUREPGAP protokolünü oluşturan başlıca 3 belge vardır. Aşağıda belirtilen bu belgeler EUREPGAP üyeleri, kontrol kuruluşları ve üreticiler arasındaki bir anlaşmanın parçalarıdır. Avrupa'daki lider perakendeci organizasyonların kabul ettikleri minimum standartları içermekle birlikte bazı bireysel perakendeciler ve üreticiler tarafından kabul edilen standartlar bu belgede sözü edilenleri aşabilir veya bunlardan farklılık gösterebilirler.

1. Protokol: Üretim için referans olan standartlardan oluşan ve üreticinin uymak zorunda olduğu protokol,

2. Genel Yönetmelik: Sertifikasyon aşamalarını ve belirli bir denetimin gereklerini belirtir. Birinci versiyonu 2003 yılında hazırlanmış olup diğeri ise 2004 Ocak ayında güncellenerek uygulanmaya başlanmıştır

3. Kontrol Noktaları ve Uyum Kriterleri: Üreticinin uymak zorunda olduğu standartlar ve ayrıntılardır. Bu doküman 14 farklı bölüm ve 2 ek halinde bölünmüştür. (Sayın, Mencet ve Taşcıoğlu 2005)

Bu belgeler, Avrupa'daki lider perakendeci organizasyonların kabul ettikleri minimum standartları içermekle birlikte söz konusu standartların daha fazlası istenebilmekte ve EUREPGAP'in uygulandığı ülkeye göre farklı yaklaşımlar izlenebilmektedir (FoodPLUS 2004a).

Bu kapsamda EUREPGAP'in amacı kalite yönetim sistemi ilkeleri çerçevesinde tarım ürünleri üretim sürecinin çevresi ve çalışanlarıyla birlikte sürdürülebilirlik koşullarında kontrolüne, korunmasına ve tüm süreçlerin kayıt altına alınmasına dayanmakta, kırsal kesimde gıda yönetimi, çayır mera alanları yönetimi, su yatakları ve kuyuların, orman ve av hayvanlarının, tarihi ve arkeolojik eserlerin, çiftlik dış sınırları ve görünüşünün korunması ile pestisit ve kimyasalların kullanım yöntemleri, tüm kayıtların tutulması ve hayvan refahı ve sağlığının sağlanması kurallarını tanımlamasıdır. (Delice 2006)

Çizelge 4.2. EUREPGAP Kontrol noktaları ve uygunluk kriterleri listesi yapısı

	Kontrol Noktası	Uygunluk Kriterleri	Düzy
1. İzlenebilirlik			
1.1	EUREPGAP sertifikalı ürün yetiştirilmiş olduğu ve kayıt altına alınmış olduğu üretim birimine kadar takip edilebiliyor mu?	EUREPGAP'e kaydedilmiş ürünlerin; kayıtlı üretim birimindeki kayıtlı dokümantasyon sistemi sayesinde, kayıtlı üreticilere kadar takip edilebilmesini sağlıyor, veya bir Üretici Grubu varsa en son müşteriye kadar ürün takibine izin veriyor..	Majör
...			

EUREPGAP Sekreteryasının 7 Eylül 2007 tarihinde Tayland'da yapılan 8. yıllık konferansında EUREPGAP' in isim ve logosunun GLOBALGAP olarak değiştirildiği duyurulmuştur.

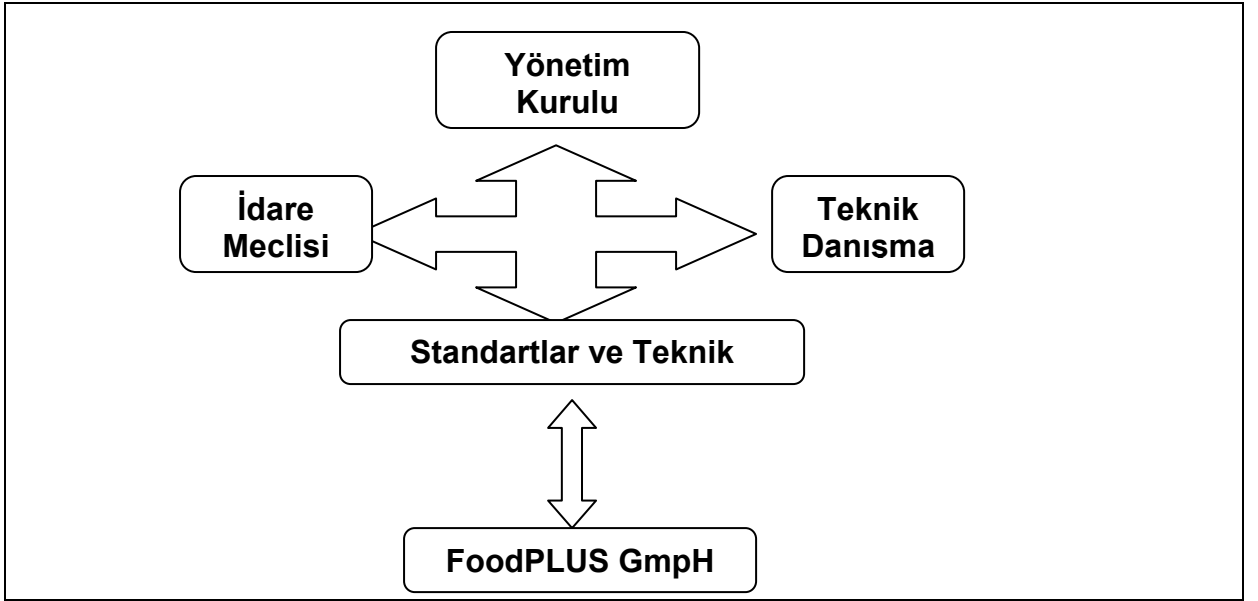
Bu karar, perakendeciler ve tedarikçileri arasındaki karşılıklı anlaşmalar çerçevesinde İyi Tarım Uygulamalarının sağlanmasındaki uluslararası rolü yansıtmak için alınmıştır. EUREPGAP'in başlangıcından itibaren 10 yıl içerisinde gönüllü organizasyonun etkisi yayılmış olup, Güney ve Merkez Amerika, Afrika, Avustralya, Japonya ve Tayland'da benzer kriterler oluşmuştur.

ChileGAP, KenyaGAP, MexicoGAP, JGAP(Japonya) ve ThaiGAP gibi eşdeğer kriterler hükümetler, perakendeciler, üreticiler ve ihracatçılar tarafından desteklenmektedir.

4.2.2. EUREPGAP (GLOBALGAP) organizasyon yapısı

EUREPGAP oluşumu; perakendecileri, üreticileri ve ürün tedarikçilerini, tarımsal girdi ve hizmet sektörlerine ait birlik üyelerini kapsamaktadır. EUREPGAP üyeleri, sistemin temel şartlarını tam olarak yerine getirebilmek için kendine özgü bir yönetim yapısı oluşturmuşlardır. EUREPGAP' in organizasyon yapısı Şekil 4.1' de belirtildiği gibi başlıca 4 bölümden oluşmaktadır.

Şekil 4.1. EUREPGAP organizasyon yapısı

Kaynak:(Sayın 2007)

- a. **Yönetim kurulu:** EUREPGAP politikaları ile ilgili son kararları veren birimdir
- b. **İdare meclisi:** Yönetim kurulunun, teknik danışmanın ve diğer ilgili grupların temsil organıdır.
- c. **Standartlar ve teknik danışman:** EUREPGAP standartları ve genel düzenlemeler ile ilgili düzenlemeleri yapmaktadır. Tüccarlar ve üretici üyelerden oluşur. EUREPGAP ile ilgili etkin değişiklikleri ve iyileştirmeleri yapmaktadır.
- d. **FoodPLUS GmbH:** Dünya çapında EUREPGAP standartlarının yönetiminden sorumludur ve EUREPGAP Sekreterliği'ni yönetmektedir. Sorumluluğu; EUREPGAP

satışlarını etkinleştirmek, normatif belgelerin yasal sorumluluğunu üstlenmek olarak belirtilmiştir.(Mencet 2005)

Üreticiler öncelikle bir sertifikasyon kuruluşuna kayıt olmalıdır. Kayıt işlemlerinin, sertifikasyon kuruluşunun ilk denetimlerinden önce bitmesi gerekmektedir. Kayıt sonrasında üreticiler sertifika kuruluşlarına işletme, üretim alanı ya da üretici grupları için üye listeleri gibi firma içi değişiklikleri bildirmekle sorumludurlar.

Ayrıca üreticiler kayıt ücreti ödemesini de kapsayan Genel Yönetmelik belgesindeki işlemlerden de sorumlu olup bu işlemleri sertifikasyon kuruluşları ile tutanak haline getirmeleri gerekmektedir. EUREPGAP'İ uygulamanın ne kadar zaman alacağı; üreticilerin üretim alanının büyüklüğüne, mevcut ekonomik kaynaklarına ve de uygulamaya başlamadan önce EUREPGAP gerekliliklerine ilişkin üreticilerin durumlarına bağlıdır. Üretim faaliyetleri devanı ederken, uygulama dönemi 6 aydan daha fazla sürmemektedir

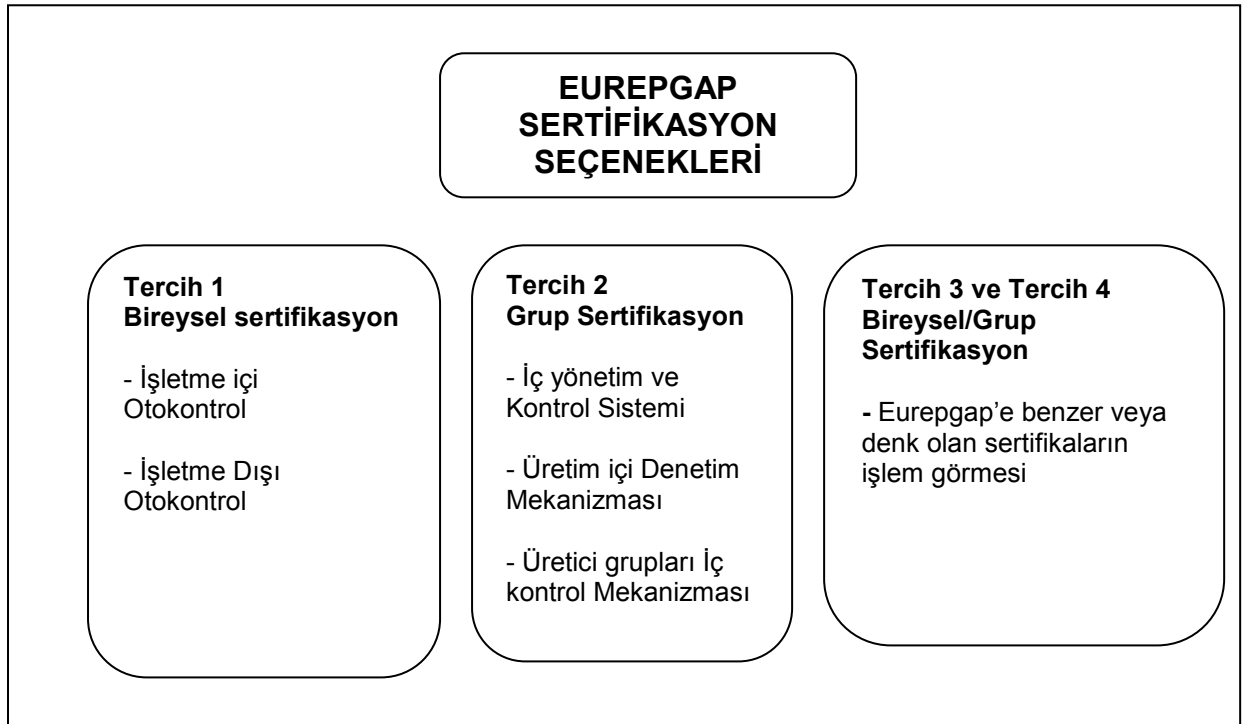
EUREPGAP' e aday üreticiler, ürettikleri ürünlerin bulunduğu tüm üretim alanlarından ya da mülkiyetleri altındaki tüm alanlardan sorumludurlar. EUREPGAP' e aday üretici veya üretici grubu kayıt esnasında sertifikasyon kuruluşlarına hangi ülke ya da ülkelerle ticaret yapacağını belirten resmi bir bildirimde bulunmak zorundadır. Eğer ürün işlenmeyecek ise aday üretici bunu sertifikasyon kuruluşlarına resmi olarak bildirmek zorundadır. Üretici veya üretici gruplarının kayıtları ve mevcut alanları ile üretildiği beyan edilen ürünlerin her yıl sertifika kuruluşları tarafından tekrar onaylanması gerekmektedir. Aynı zamanda, bütün kontrol listesi denetimlerinin, sertifikanın sürekliliği için her yıl denetmenler tarafından tamamlanması da gerekmektedir.

Sertifikanın verilmesi, Genel Yönetmelik belgesinde belirtilen tüm gereksinimlerin üretici veya üretici grubu tarafından uygulanmasına bağlıdır. EUREPGAP sertifikası, tanımlanan faaliyet alanına bağlı olarak bir yıl süre ile EUREPGAP tarafından onaylanan sertifika firmaları tarafından verilmektedir.

4.2.2.1. EUREPGAP Sertifikasyon Aşamaları ve Seçenekler

Dünyanın çeşitli bölgelerindeki 80 sertifikasyon kuruluşu tarafından sertifikalandırma işlemi yapılmaktadır. EUREPGAP tarafından onaylanan denetim şirketlerince ürünlerin üretim şartları incelendikten sonra sertifika verilmektedir. Sertifikalar bir yıl geçerli olup bunların her yıl denetim yapıldıktan sonra yenilenmesi gerekmektedir.

Şekil 4.2. EUREPGAP sertifikasyon seçenekleri

Kaynak:(Sayın 2007)

Tercih 1 ile "Bireysel Sertifikasyon" hizmeti sunulmaktadır. Bu tercihi seçen üreticiler bireysel olarak EUREPGAP sertifikası almak için başvurabilmektedirler. Tercih 1 kapsamında sertifika alacak üreticilere başlıca iki temel kontrol sistemi uygulanmaktadır.

a. İşletme içi otokontrol: EUREPGAP kontrol listesine bağlı firma içi denetimler firma dışı denetim işleri süresince denetçiler tarafından tekrar gözden geçirilmektedir. Firma içi denetimler yılda en az bir kez gerçekleştirilmekte olup üretici sorumluluğu altında yürütülmektedir.

b. EUREPGAP tarafından sertifika verilen kuruluşların onayladığı işletme dışı kontroller: EUREPGAP tarafından sertifika verilen kuruluşlar yılda bir kez denetim yapmakta ve onaylanan ürünleri ilan etmektedirler. Her yıl sertifikalı kayıtlı çiftçiler arasından seçilen minimum % 10'luk grup, sertifika veren kuruluşlar tarafından haber verilmeden denetlenmektedir.

Dış denetim raporlarına, uygunluk değerlendirmesi konusunda hazırlanmış "EN 45011 ISO Kılavuz 65" rehberler yaygın olarak kullanılmakta olup standardizasyonun gerekliliklerine uyumlu bir şekilde hazırlanması gerekmektedir. (Mencet 2005)

Maliyet avantajı sağlayan Tercih 2'yi seçen üreticilerin diğerlerinden farkı karar alma süreci ve kontrol sistemlerinde ortaya çıkmakta olup bunlar aşağıda sıralanmıştır: Bu tercihi seçen üreticilerin üretici gruplarından bir tanesine üye olması gerekmektedir. Üretici gruplarının protokoldeki tanımı ve gereklilikleri ise şöyle ifade edilmektedir: "Birden fazla çiftçi, üretici grubu altında bir araya gelerek, belli bir iç tüzükle kurumsallaşan, EUREPGAP sertifikası için tek bir kurum gibi başvurabilirler. Üretici birliği, kendi iç prosedürleri ve kontrolleri ile EUREPGAP'e kayıtlı üyelerinin %100'ünün protokole uygun üretim gerçekleştirmesini sağlamakla yükümlüdür. Grup, yasal bir kurum olmalı ve üye her çiftçi ile katılım ve çıkış gerekliliklerini, yaptırımları ve anlaşmaları belirten yazılı bir kontratı bulunmalıdır. Grubun tüm sorumlulukları ve yetkileri barındıran bir yönetim temsilcisi olmalıdır. Ayrıca kayıt durumlarının da belirtildiği tüm üyelere ait liste güncel olarak tutulmalıdır".(Mencet 2005)

Tercih 2'ye başvuran üreticilerin uyması gereken kontrol sistemleri aşağıda sıralanmıştır.

1. İç yönetim ve kontrol sistemi

a. Kalite yönetimi: Yazılı kontrol ve prosedürleri kapsayan EUREPGAP kalite sistemi tüm iç denetimlerin eksiksiz kontrol edilebildiği alanda olmalı ve EUREPGAP sertifikalı ürünlerin sertifika almayan ürünlerden ayrılması sağlanmalıdır. Bu amaçla sertifika sahibi izlenebilirlik sistemi olduğunu garantilemelidir.

b. Merkezi idare ve yönetim: Tüm kayıtlı üye ve üreticiler aynı merkezi kontroller altında tutulmalıdır.

c Kontrat süresi: Üretici grubu en az bir yıllık süre için EUREPGAP sertifika firmaları ile kontrat yapmak zorundadır.

d. İç denetim prosedürleri: Üretici grubuna kayıtlı her üretici, en az bir yıllık denetimini sağlayan EUREPGAP kaydı altında tutulmalıdır. (Sayın, Mencet ve Taşçıoğlu 2005)

2. Üretici iç denetim mekanizması

EUREPGAP kontrol listesine bağlı işletme içi denetimler, kayıtlı her işletmede gerçekleştirilmelidir ve üretim yapılan alanlar, denetleme işlemi sırasında iç ya da dış denetim sonuçlarının tekrar gözden geçirilmesi için beyan edilmelidir. Firma içi denetim en az yılda bir kere uygulama olmak üzere kayıtlı işletme grubunun her bir üyesi için uygulanmalıdır.(Sayın, Mencet ve Taşçıoğlu 2005)

3. Üretici grupları iç kontrol mekanizması

Kayıtlı işletmelerde yılda en az bir kez iç kontrol yapılmalı ve bu denetlemeler İşletme grubu içindeki kalifiye elemanlar tarafından ya da bu işten sorumlu dış onay mekanizmaları tarafından gerçekleştirilmelidir. Yıllık iç kontrol, EUREPGAP kontrol listesine bağlı olmalıdır. (Sayın, Mencet ve Taşçıoğlu 2005)

4. Sertifikasyon kuruluşları tarafından denetlenen işletme dışı değerlendirmeler

İç kalite yönetimi ve kontrol sistemi denetimleri, sertifikasyondan önce gerçekleştirilmekte olup bunu takip eden denetimler her yıl tekrarlanmaktadır. Bu denetim, kalite sisteminin EUREPGAP protokolüne uygun olarak işleyip işlemediğini kanıtlamaktadır. İşletme dışı kontroller, yıllık ve EUREPGAP' a kayıtlı işletme grupları sayısının en az karekökü kadar rastgele örnek ürün alarak gerçekleştirilmektedir. (Sayın, Mencet ve Taşcıoğlu 2005)

Tercih 3 ve Tercih 4'te ise "Bireysel/Grup Benchmarking (Kıyaslama-Eşdeğerlik) Sertifikasyonu" uygulanmaktadır. Bu kapsamda EUREPGAP sertifikası almak isteyenler için bu seçenek EUREPGAP' a benzer veya denk standartları olan, ulusal kuruluşlar veya norm belge veren özel firmalar tarafından verilen sertifikaların EUREPGAP sertifikasıymış gibi işlem görmesini sağlamak için düzenlenmiştir. Her işletme ve işletme grubunun EUREPGAP Benchmark sertifikası programına uyması gerekmektedir.

Genel Yönetmelik' de uyulması gereken kurallar ve yaptırımlar bakımından, tercihler arasında fark bulunmamaktadır. Ancak üreticiler grup olarak EUREPGAP sertifikası almak için başvurduğunda herhangi bir üreticinin uyumsuzluğu saptandığı takdirde uygulanan yaptırımlar ve cezalar grup dahilindeki tüm üreticileri kapsamaktadır.

2008 yılı itibarı ile Dünyada EUREPGAP sertifikalı üreticilerin sertifikalarının % 29'luk kısmı Tercih 1 ve Tercih 3 den yani Bireysel sertifikasyondan, %71'lik kısmı ise Tercih 2 ve Tercih 4 yani grup Sertifikasyondan oluşmaktadır.(GLOBALGAP 2008)

4.2.2.2 EUREPGAP Sertifikasının Özellikleri

Dünyanın çeşitli bölgelerindeki 50 ülkede yaklaşık 80 sertifikasyon kuruluşu tarafından sertifikalandırma işlemi yapılmaktadır (Anonim, 2004). EUREPGAP tarafından onaylanan Gözetim Şirketleri'nce ürünlerin üretim şartları incelendikten sonra sertifika verilmektedir. Sertifikalar bir yıl geçerli olup bunların her yıl denetim yapıldıktan sonra yenilenmesi gerekmektedir.

Aday üreticiler veya üretici gruplarının EUREPGAP sertifikasını alabilmeleri için 4 farklı tercihi bulunmaktadır. Genel Kurallar belgesinde uyulması gereken kurallar ve yaptırımlar bakımından tercihler arasında fark bulunmamaktadır. Üreticiler öncelikle bir sertifikasyon kuruluşuna kayıt olmalıdır. Kayıt işlemlerinin, kuruluşun ilk denetimlerinden önce bitmesi gerekmektedir. Kayıt sonrasında üreticiler sertifika kuruluşlarına işletme, üretim alanı ya da üretici grupları için üye listeleri gibi firma içi değişiklikleri bildirmekle sorumlu olup kayıt ücreti ödemesini de kapsayan Genel Kurallar belgesinde işlemlerden sorumludurlar ve bu işlemleri sertifikasyon kuruluşları ile tutanak haline getirmesi gerekmektedir.

EUREPGAP' a aday üreticiler, ürettikleri ürünlerin bulunduğu tüm üretim alanları ya da mülkiyetleri altındaki tüm alanlardan sorumludurlar. EUREPGAP' a aday üretici veya üretici grubu kayıt esnasında sertifikasyon kuruluşlarına hangi ülke ya da ülkelerle ticaret yapacağını belirten resmi bir bildirimde bulunmak zorundadır. Eğer ürün işlenmeyecek ise aday üretici bunu sertifikasyon kuruluşlarına resmi olarak bildirmek zorundadır. Çünkü EUREPGAP sadece taze ürünleri kapsamaktadır. Üretici veya üretici gruplarının kayıtları ve mevcut alanları ile üretildiği beyan edilen ürünler her yıl sertifika kuruluşları tarafından tekrar onaylanmalıdır. Bütün kontrol listesi denetimlerinin, sertifikanın sürekliliği için her yıl denetmenler tarafından tamamlanması gerekir.

Sertifikanın verilmesi, Genel Kurallar belgesinde belirtilen tüm gereksinimlerin üretici veya üretici grubu tarafından uygulanmasına bağlıdır. EUREPGAP sertifikası, tanımlanan faaliyet alanına bağlı olarak bir yıl süre ile EUREPGAP tarafından onaylanan sertifika firmaları tarafından verilmektedir .(Mencet 2005)

EUREPGAP sertifikasyonu için bir takım uygunluk seviyeleri vardır. Bu seviyeler, 3 başlık altında toplanmıştır.

- a) Başlıca Gereklilikler(Major Musts): Sertifikasyon için %100 uygunluk zorunludur.
- b) İkinci Derece Gereklilikler(Minor Musts): Sertifikasyon için %95 uygunluk zorunludur.
- c)Tavsiyeler(Recommendations): Tavsiye niteliğindedir. Kontrolleri yapılır ancak sertifikasyona etkisi yoktur.

Öngörülen uygunluk sağlanamadığı takdirde uyarı, askıya alma ve iptal etme gibi bir takımlar denetimler sonunda uygulanabilmektedir.

EUREPGAP sertifikasına sahip olmanın üreticilere, tedarikçilere, perakendecilere ve EUREPGAP üyesi kuruluş olma özelliklerine göre farklı tarifeleri bulunmaktadır. Yıllık Sertifikasyon şirketinin ücreti yaklaşık 2000 Euro olup kontrat imzalandıktan sonra ödenmektedir. Belirli zaman aralıklarında yapılan denetimlerin ücreti ve kayıt parası ise ayrıca alınmaktadır. Sertifika verilmesine ilişkin son karar ise sertifikasyon şirketine aittir.(Hofmans 2008)

4.2.2.3 EUREPGAP' ın Temel Prensipleri

- Yüksek gıda kalitesi sağlamak
- Üretim verimini yükseltmek
- Çevreyi korumak
- Doğal kaynakların kullanımını optimize etmek
- Geleneksel tarım yöntemleri ile mevcut en iyi teknolojiyi kombine etmek
- Üreticilerin, yerel halkın ve toplumun yaşam kalitesini yükseltmek.

4.2.2.4 EUREPGAP uygulayan üreticilerin hak ve sorumlulukları

EUREPGAP sertifikasyon sistemini uygulayan üreticilerin hak ve sorumlulukları EUREPGAP Genel Yönetmeliği'nde belirtilmiştir. Buna göre üreticilerin sorumlulukları aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır:

a. Sertifika sahipleri sertifikalı ürünlerin belirlenen sertifika alanları içindeki EUREPGAP protokolüne uygunluğu ile sorumludur. Aday üreticiler ya da üretici grupları EUREPGAP sertifikası almak için ilk olarak sertifikasyon kuruluşuna kayıt olmalıdır. Kayıt işlemleri ise sertifikasyon kuruluşlarının ilk denetimlerinden önce bitmesi gerekmektedir.

b. Sertifikasyon kuruluşunu değiştirecek olan kayıtlı üretici ya da üretici grupları önceki sertifikasyon kuruluşu tarafından verilen kayıt numarasını yeni kayıt olduğu sertifikasyon kuruluşuna bildirmek durumundadır. Üreticiler ya da üretici grupları, aynı anda birden fazla seçeneklerin olduğu durumlarda birden fazla sertifikasyon kuruluşuna kaydettirmek zorunda değildir.

c. Önceden birinci seçenek kapsamında olan bireysel üretici olarak kayıt yaptıran daha sonra ikinci seçenek olan üretici grubu olarak kayıt yaptırmak durumunda kaldı ise birinci tercihte alınmış olan kayıt numarası iptal edilmektedir.

d. EUREPGAP' e kayıtlı üreticiler, kayıtlı oldukları sertifika kuruluşlarına; işletme, üretim alanı ya da üretici grupları için üye listeleri gibi firma içi değişiklikleri bildirmek zorundadırlar. Bu üreticiler, EUREPGAP tarafından belirlenmiş olan kayıt ücreti ödemesini de kapsayan Genel Kurallar dökümanındaki işlemlerden sorumlu olup ve bunu sertifikasyon kuruluşları ile tutanak haline getirmelidirler.

Diğer yandan, üreticilerin, EUREPGAP sertifikası alma sürecinde bir takım hakları da bulunmaktadır. Bu haklar, üreticilerin sertifikasyon kuruluşlarına karşı ilişkilerini düzenleyici nitelikte hazırlanmış olup EUREPGAP Genel Yönetmeliği'nde aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.(Anonim 2008c)

a. Üreticiler, sertifikasyon kuruluşları ve adaylar karşılıklı olarak sertifikasyon kuruluşları tarafından onaylanan ve taahhütleri içeren bildirimlere uymak zorundadırlar ve resmi başvuruların kayıttan sonra ilk 14 gün içerisinde onaylatılması gerekmektedir. Ayrıca denetim sonrasında, üreticiler sertifikasyon kurallarına uyumsuzluğu olmadığı saptandıktan sonraki ilk 28 gün içerisinde sertifikalarını onaylatabilmektedirler.

b. Sertifikasyon kuruluşlarına karşı herhangi bir şikayet ya da onlardan herhangi bir şey talep edilmesi durumunda üreticiler tüm sertifikasyon kuruluşları ve yetkilileri ile iletişim kurabilmektedirler. Sertifikasyon kuruluşlarından tatmin edici bir sonuca ulaşılmazsa, şikayet formu doldurularak EUREPGAP Sekreterliği'ne bildirilmekte ve davacı olabilmektedirler.

c. Üreticiler, kayıtlı olduğu sertifikasyon kuruluşunu sertifikasyon yetkisinin iptal edilmesi durumunda ya da kendi isteği doğrultusunda değiştirebilmektedirler.

d. Aday üreticiler veya üretici gruplarına ait tüm bilgiler ürün, üretim işlemleri, raporlar ve ilgili dokümanlar EUREPGAP tarafından gizli tutulmak durumundadır. (Anonim 2008c)

4.2.2.5 EUREPGAP Belgesinin Üreticiye Gıda Güvenliği Konusundan Sağladığı Yararlar

- Pazara katılımın kolaylaşması,
- Müşteriler, perakendeciler ile daha iyi ticari ilişkiler kurulması,
- Kalite ve üretim veriminde yükseliş sağlanması,
- Uzun vadede üretim maliyetlerinin azalması,
- Daha etkili ve dinamik gıda güvenliği tehlike kontrolü ve gıda kaynaklı hastalıkların azaltılması,
- Bu sayede artan müşteri sadakati ve memnuniyeti,
- Ön koşul programlarının sistematik yönetimi ve kontrolü,
- Ürün geri toplama riskinin azaltılması,
- Proses kontrolü ile hatalı ürün üretme riskinin azaltılması,
- Kanunlara uyumluluğun sağlanması,

- Gıda endüstrisi zincirinin tüm halkaları arasında iletişimin desteklenmesi ve organizasyonu,
- Kaynak optimizasyonu, personel yeterliliğinin artışı,
- Dokümantasyonun iyileştirilmesi ve izlenmesinde kolaylık,
- Daha iyi planlama, daha az süreç sonrası (post-process) doğrulama,
- Belgelendirilmiş sistem sayesinde, gıda güvenliğine gösterilen özenin müşterilere kanıtlanması ve pazar payının artırılması,
- Uluslararası bir sistem uygulamasının kuruluş entegrasyonu ile tedarikçi olarak yurtdışı pazarlarda diğer kuruluşlarla uyumluluk, dış pazarda daha etkin pazarlama,
- Ekonomik büyüme ve kalkınma için potansiyel artış.
- Gıda zinciri içerisindeki çiftçiden/üreticiden başlayarak catering, nakliye, depolama hizmetine kadar ambalaj dahil tüm bileşenlerin gıda güvenliği sistemini kapsamaktadır.
- Yapısının ISO 9001:2000 ve 14001:2004 ile paralellik göstermesi ve bu sistemlere entegre edilebilmesi,
- Uluslararası HACCP kavramı ile uyumluluk,

Ayrıca bu yolla üretimin AB standartlarına uygun olarak gerçekleştirildiğinden emin olunmakta ve ürünün market rafından üretildiği alana dek izlenmesi sağlanabilmektedir. (Anonim 2008c)

4.2.2.6 EUREPGAP sertifikası için kayıt işlemleri

EUREPGAP sertifikası için başvuru yapan kişi veya kuruluşa ait bilgilerin alınması ve kayıt edilmesi ve bu bilgilerin kontrol ve sertifika kuruluşu tarafından EUREP istediği takdirde sunulmak üzere saklanması gerekmektedir. Kayıt seçenekleri, adayın ismi, soyadı, firma adı, telefon ve faks numaraları, yetkili kişi, üretilen ürünler, EUREPGAP tarafından hazırlanan imzalı Genel Yönetmelik, önceden başvuruda bulunulmuş ise önceki kayıt numaraları gibi bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bir sertifikasyon kuruluşuna kayıt yaptırma ve bunun kabulü sonrasında aşağıdaki işlemler gerçekleştirilmektedir:

- ◆ Üretici veya üretici grupları ve sertifika kuruluşu arasında "ön lisans antlaşması" imzalanır.
- ◆ Üreticilere kaka "kayıt numarası" verilir.

- ◆ Sertifika kuruluşları, kayıtlı üretici sayısına bağlı olarak EUREPGAP tarafından belirlenen "kayıt ücretini" temin edecektir. (Anonim 2008 c)

4.2.2.7. Üreticilerin, sertifika alma sürecinde denetlenme zamanları

Üreticilerin ilk defa denetlenmesi, ilk yıl harici olarak denetlenen tüm kayıtlar hasat tarihinden 3 ay öncesine veya üreticinin EUREPGAP' e ilk kayıt tarihine kadar (hangisi daha uzunsa) geçerlidir. Hasat ve ürün işleme tarihi, üreticinin EUREPGAP' e kayıt tarihinden sonra olmalıdır. Kayıt edilmeden önceki hasatla ilgili kayıtlar, 3 aylık dönemdeki hasatla ilgili bile olsalar geçerli sayılmamaktadır.

İkinci ve daha sonraki denetimlerde, denetimin yapıldığı üretim alanında, sertifikasyon kapsamında en az bir ürün olmalıdır. Sertifikasyonun resmi olarak verilmesi karşılıklı olarak yapılan lisansla belirlenmektedir. (Anonim 2008c)

4.2.2.8 EUREPGAP sertifikasının geçerliliği

Sertifikanın verilmesi, Genel Yönetmelik' de belirtilen tüm gereksinimlerin üretici grubu tarafından uygulanmasına bağlıdır. EUREPGAP sertifikası tanımlanan faaliyet alanına bağlı olarak bir yıl süre ile EUREPGAP tarafından onaylanan sertifika firmaları tarafından verilmektedir. Sertifika kuruluşları, üretici veya üretici grupları arasındaki hizmet sözleşme süreleri 3 yıla kadar uzatılabilmektedir. Üreticiler, üretici grupları olarak başvurmuş ise kayıtlı üreticiler üretici grubundan uygunluk belgesi alabilmekte ancak bu belge, üreticilere, üretici grubunun izni olmadan EUREPGAP sertifikasına başvurma hakkını vermemektedir. (Anonim 2008c)

4.2.2.9 Kontrol noktaları ve uygunluk kriterleri

EUREPGAP kontrol noktaları ve uygunluk kriterleri, üreticinin uymak zorunda olduğu standartları ve ayrıntılı kuralları kapsamaktadır. Bu kriterler yaptırım gücüne ve kuralların gerekliliklerine göre Majör Must (Mutlak Zorunluluk), Minör Must (Tercihli Zorunluluk) ve Recommendations (Tavsiyeler) olarak 3 farklı sınıflandırmadan oluşmaktadır. Bunlardan Majör Must kriterlerine, sertifika almak için %100 uygunluk

zorunludur. Minör Must kriterlerine uyum konusunda biraz daha esnek davranılarak %95 düzeyinde uyum zorunluluğu aranmaktadır. Tavsiyeler ise, uygulanması isteğe bağlı olan kurallardır. Tavsiye niteliğindeki kriterlerin de kontrolleri yapılmakta ancak bunların sertifika verilmesine herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

Bütün kontrol noktalarının denetlenmesi ve cevapların; uygun (evet), uygun değil (hayır) ve uygulanamaz şeklinde yanıtlanması gerekmektedir. Kontrol listesi kayıtlı işletmenin EUREPGAP standartlarına uygunluğunu doğrulamak için kullanılır. Toplam 214 kontrol noktası, 49 Majör Must, 98 Minör Must ve 66 adet Tavsiye maddesi bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla renklendirilmiş olup liste içerisinde birbirlerinden ayrılması kolaylaştırılmıştır. Kontrol sonucunda işletmenin EUREPGAP koşullarını taşıdığını ve kriterlere uygun olup olmadığını belirlemek için listedeki her maddenin karşısına işaret konulmakta ve sayıları hesaplanmaktadır. Son olarak ise kontrol noktalarına uyum gösterilmediği saptandığı takdirde EUREPGAP Genel Yönetmeliği'nde belirtilen bir takım yaptırımlar uygulanmaktadır.(Mencet 2005)

4.2.2.10 Yaptırımlar

EUREPGAP sertifikası almak için yukarıda belirtilen kurallara uyulmadığı durumlarda üreticilere birtakım yaptırımlar uygulanmaktadır. Bu yaptırımlar düzenlemenin kapsamında belirtildiği gibi uyarı, askıya alma ve iptal etme şeklinde olup bunların uygulanma şekli aşağıda belirtilmiştir.

a. Uyarı: EUREPGAP'e uygun olmayan koşullar tespit edildiğinde sertifika kuruluşları ile üretici veya üretici grupları arasında karar verilecek oranda uyarının yapılması gerekmektedir. Saptanan hataların, düzeltilmesi için uyarı yapıldıktan sonra 28 günlük süre tanınmaktadır.

b. Askıya alma: Bu yaptırım kapsamında; belirli bir süre için üretici/üretici gruplarının EUREPGAP logosu, sertifikası ya da EUREPGAP ile ilgili herhangi bir belge kullanmaları engellenmektedir. Bu süre, sertifika kuruluşları tarafından maksimum 6 ay olacak şekilde belirlenebilmektedir. Ancak bu sürenin sonunda olumsuzluklar çözümlenemez ise anlaşma iptal edilmektedir. (Mencet 2005)

Eğer olumsuzlukların çözüldüğüne dair yazılı ya da görülebilir bir kanıt oluşursa askıya alma uygulamasından vazgeçilebilmektedir. Bu amaçla sertifikasyon kuruluşları önceden haberli veya habersiz olmak üzere çeşitli denetlemeler yapmaya karar verebilmektedir. Herhangi bir ceza vermek söz konusu olduğunda, prosedürleri uygun olmayan koşulların düzeltilmesine olanak sağlamak amacı ile, cezanın verildiği tarihten itibaren 28 gün süreyle cezanın uygulanmaması öngörülmektedir. Ancak bu ertelemeye karşın uygun olmayan koşulların düzeltilmemesi durumunda ceza uygulamaktadır. (Mencet 2005)

c. İptal: Bu yaptırım, sözleşme iptali durumunda herhangi bir sertifika, logo, ticari işaret veya EUREPGAP ile ilgili herhangi bir belgenin kullanımının yasaklanması anlamına gelmektedir. Sertifikası iptal edilen üretici veya üretici grubu, iptal tarihinden sonra 12 ay içinde EUREPGAP sertifikasını yenileyebilmektedir.

4.2.2.11. EUREPGAP kapsamına giren ürünler

EUREPGAP kapsamında 2004 yılı itibariyle yaş meyve ve sebze grubuna ait ürünlerin bazıları Çizelge 4.3'de gösterilmiştir. Bu ürünler taze olarak tüketilebilecek nitelikte olup dünyanın bir çok yerinde üretilebilmektedir. Listedeki ürünlere sürekli yenileri eklenerek ürün sayısı ve çeşidi arttırılmaktadır. Bu ürünlerin tamamına yakını Türkiye'de yetiştirilmektedir. Ancak, Türkiye'de EUREPGAP standartları henüz yurt içinde pazarlanan ürünlerde talep edilmeyip yalnızca ihracata yönelik yetiştirilen ürünlerde aranmaktadır. EUREPGAP kapsamında yaş meyve ve sebze grubuna ait ürünler aşağıda belirtilmiştir. Türkiye'de ise EUREPGAP sertifikası üzerinde genellikle meyvelerde kiraz, incir ve narenciye, sebzede ise domates ve biber çalışmaları yapılmaktadır.(Mencet 2005)

Çizelge 4.3. EUREPGAP kapsamında seçilmiş ürünlerin listesi

Badem	Rezene	Palmiye	Yabani Marul
Elma	incir	Kavun	Vişne
Kayısı	Sarımsak	Maydanoz	Yerfıstığı
Enginar	Bektaşlı üzümü	Yabani Havuç	Kızılıcık
Kuşkonmaz	Su kabağı	Şeftali	Tatlı Patates
Patlıcan	Greyfurt	Mısır	Hıyar
Avokado	Üzüm	Armut	Kiraz
Paksoi	Şifalı otlar	Bezelye	Kestane
Muz	Bamya	Biber	Hindibağı
Fasulye	Kırmızı Turp	Pitaya	Frenk Soğanı
Pancar	Devedikeni	Erik	Domates
Üzümsüm.	Cennet m.	Ananas	Şalgam
Böğürtlen	Soğan	Nar	Trabzon Hurması
Lahana	Patates	Acı biber	Yer elması
Kırmızı biber	Dikenli incir	Satsuma	Çilek
Havuç	Bal Kabağı	Taze Soğan	Şeker pancarı
Karnabahar	Ayva	Soya	Sultani Üzüm
Kök kerevizi	Kırmızı Turp	Ispanak	Sarı şalgam
Sap kerevizi	Frambuaz	Kabak	Nektarın
Pazı	Hardal		

Kaynak: (GLOBALGAP 2008) 9.GLOBALGAP Konferansı Kurul ve Sekreterlik Raporu 2009

4.3. Dünya’da EUREPGAP’in Durumu

Uluslararası alanda yaşanan gelişim ve değişimler sonucunda tüketicilerin çevreye dost, insan sağlığına duyarlı güvenli gıda talepleri, tarımsal arzı yönlendiren en önemli etken haline almıştır. Tüketicilerin bu talepleri, uluslararası tarımsal ticareti etkilemekte ve satın alınacak ürünlere karşı güveni artıracak teknik tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Özellikle Avrupa Birliği ülkelerindeki yaş meyve, sebze pazarının % 70-80’lik kısmına hakim büyük perakendeci kuruluşların, tüketicilerin güvenli gıda taleplerini karşılamak üzere 1997 yılında EUREP adı altında (Euro Retailer Producer Group-EUREP) bir araya gelerek 1999 yılında yayınladıkları öncelikle yaş meyve sebze de iyi tarım uygulamaları esaslarını belirleyen EUREPGAP adındaki protokol yaygınlaşıp dünya geneline genişlemiştir. Yaşanan bu gelişmeler neticesinde İyi Tarım Uygulamaları ChileGAP, ChinaGAP, KenyaGAP, MexicoGAP, JGAP (Japon) ve en son ThaiGAP’ın oluşması ile dünya geneline yayılmıştır. 7 Eylül 2007 tarihinden itibaren EUREPGAP artık GLOBALGAP olarak tanımlanmıştır. 2007 yılı itibarıyla, bu organizasyon içerisinde yaklaşık 80 ülkede 80.000 sertifikalı üretici iyi tarım uygulamaları yapmaktadır.(Baerdemaeker 2008)

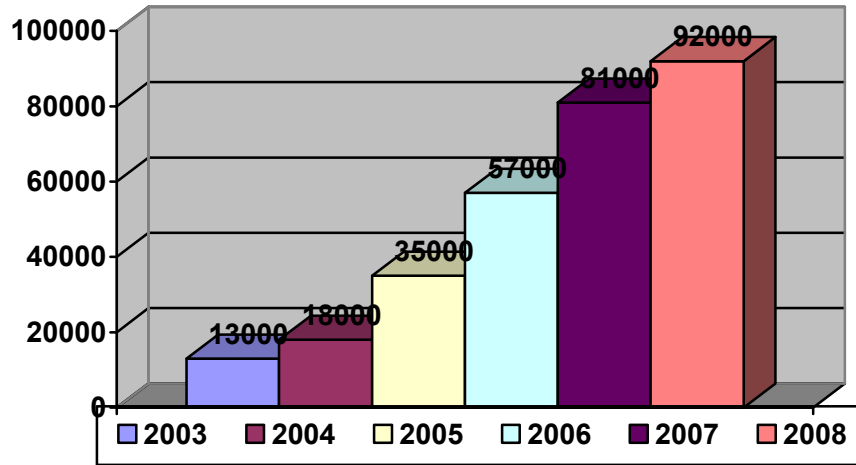
GLOBALGAP dışında, dünya genelinde perakendeciler tarafından talep edilen SQF ve BRC gibi iyi tarım uygulamalarına konu farklı sertifikasyon sistemleri de bulunmaktadır. İngiliz Perakendecilik Konsorsiyumu Standardı (BRC- British Retail Consortium Standard), İngiliz perakendecilerinin oluşturmuş olduğu bir standarttır. SQF ise Amerika Birleşik Devletleri merkezli olan ancak dünya genelinde faaliyette bulunan gıda perakendecileri ve toptancıların oluşturduğu Gıda Pazarlama Enstitüsü (FMI) tarafından geliştirilen bir sertifikasyon sistemidir. (Baerdemaeker 2008)

Perakendeciler tarafından talep edilen sertifikasyon sistemi içerisinde, yaş meyve-sebze sektöründe talep edilen en yaygın sertifikasyon sistemi GLOBALGAP (EUREPGAP)’dir.(Baerdemaeker 2008)

Dünya Ticaret Örgütü tarafından hazırlanan “Sağlık ve Bitki Sağlığı” (Sanitary and Phytosanitary Measure-SPS) anlaşmasıyla, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu DTÖ'ne üye ülkeler, gıda güvenliği hakkındaki yerel önlemlerini uluslararası standartlara ve ilkelere göre almak zorunda kalmışlardır.

Bu gelişmeler neticesinde günümüzde GLOBALGAP ismini almış İyi Tarım Uygulamaların halihazırdaki durumu Şekil 4.3'de, 2008 yılı üretici sayılarının ülkelere göre dağılımı Çizelge 4.4'de verilmiştir.

Şekil 4.3. 80 ülkede EUREPGAP Sertifikalı üretici sayısı

Kaynak:(Baerdemaeker 2008, 9.GLOBALGAP Konferansı Kurul ve Sekreterlik Raporu Temmuz 2008)

Şekil 4.3 incelendiğinde 2006 yılında 57000 olan EUREPGAP Sertifikalı üretici sayısının 2007 yılında %42 artarak 81000'e, 2008 yılı Temmuz ayı verilerine göre ise önceki yıla oranla %13,5 artışla 92000'e çıktığı görülmektedir.

Ortaya konulan veriler ışığında dünyada EUREPGAP Sertifikalı üretici sayısının her yıl yüksek oranda arttığı ve Çizelge 4.4 incelendiğinde ülkemizin 6905 üretici ile elde ettiği 4.lük ile Tarım Ürünleri İhracatında önümüzdeki dönemde çok daha fazla söz sahibi olacağı öngörülmektedir.

Çizelge 4.4. Dünyada İTU üreticileri(2008)

Ülkeler	Üretici Sayısı	Ülkeler	Üretici Sayısı	Ülkeler	Üretici Sayısı
İtalya	12875	Tayland	1084	Portekiz	243
Yunanistan	13967	Brezilya	927	Avustralya	205
İspanya	9113	Peru	923	Gana	144
Türkiye	6905	Avusturya	880	Kenya	133
Almanya	5464	Malta	775	Meksika	99
Hollanda	4774	Güney Kıbrıs	506	İrlanda	49
Belçika	3366	Kolombiya	467	Panama	38
Fransa	2278	Ekvator	448	Guatemala	33
Yeni Zelanda	1653	Polonya	351	Kanada	24
Hindistan	1637	Mısır	298	Çek Cumhuriyeti	19
Güney Afrika	1555	Dominik Cumhuriyeti	287	Danimarka	18
İsrail	1537	ABD	279	Martinik	16
Macaristan	1465	Kosta Rika	273	Kamerun	11
Şili	1294	Çin	271	Etopya	8
Arjantin	1204	Cote d'Ivoire	264	Diğerleri(46 ülke)	3003

Kaynak : (TSE Dergisi Yıl:48 • Sayı:565 sayfa 36-39,Haziran 2009)

Bu çalışmalarda ulaşılmaya çalışılan hedefler; zararlılarla entegre savaş (Integrated Pest Management- IPM), entegre ürün yetiştiriciliği (Integrated Crop Management - ICM), tarımın korunması ve gıda güvenliği konuları ve Codex Alimentarius çerçevesinde şekillendirilmiştir. Üretim sistemlerinde uygulanacak bir dizi prensip ve strateji hazırlanmış ve bunlar kılavuz niteliği taşıyan bir doküman haline getirilmiştir. ABD’de geliştirilen İTU, 2 ana bölüm ve 6 alt bölüme ayrılmıştır:

I. Yetiştiricilik

- 1-Arazi kullanımı ve yerleşim
- 2- Kompost ve gübre
- 3- Su
- 4- Pestisitler

II. Hasat, Kurutma ve Ayıklama

- 5- İşçilik
- 6- Hasat Ekipmanlarıdır.

FAO tarafından ortaya konulan GAP ise 11 ana başlık altında toplanmıştır.

Bunlar:

1- Toprak, 2- Su, 3- Bitkisel üretim ve yem bitkileri üretimi, 4- Bitki koruma, 5- Hayvansal üretim, 6- Hayvan sağlığı, 7- Hayvan refahı, 8- Hasat, çiftlik içi işleme ve depolama, 9- Enerji ve atık yönetimi, 10- İnsan refahı, sağlığı ve güvenliği, 11- Doğal hayat ve çevre'dir

EUREPGAP, şu anda Avrupa'daki bir kısım perakendeciler tarafından talep edilmektedir. Ancak ABD' de taze ürünlerin tüketimine bağlı olarak gıda kaynaklı hastalıkların artmasıyla, yakın gelecekte Kuzey Amerika'daki süper marketlerin de EUREPGAP' ı talep edilebileceğine ilişkin güçlü göstergeler bulunmaktadır.

Hassas olan Japonya ve Kore pazarları, er ya da geç EUREPGAP' a uygunluk talebinde bulunacaklardır. Bu yüzden, dünyanın birçok yerine (Avrupa, Kuzey Amerika ve Uzak Doğu) taze ürün ihraç eden üreticilerimizden de EUREPGAP gerekliliklerini yerine getirmiş olmasını talep edeceklerdir.

Bu belgeler insanların sağlıklı gıdalar ile beslenmesi noktasında çok önemlidir. Soframıza misafir gelen ürünlerin tohumdan ürüne kadar güvenilir şekilde kontrol edilip belgelendirilmesi, elbette hepimizin içini rahatlatacak ve daha sağlıklı ürünler tüketmemize olanak verecektir.(Sayın 2007)

Bu belgeler ülkemizde şu an için yurtdışına tarımsal ürün ihraç eden kuruluş ya da firmalar tarafından alınsa da, gün geçtikçe artan bilinç ile tüketicilerimiz zamanla tarımsal ürünleri aldıkları perakendecilerinden EUREPGAP sertifikası isteyeceklerdir

BRC

İngiliz Perakendecilik Konsorsiyumu Standardı (British Retail Consortium Standard), uluslararası kabul görmüş gıda güvenliği standartlarını kapsayıcı bir çerçeve oluşturmak ve gıda güvenliğinin gelişmesine yardımcı olmak amacıyla İngiliz perakendecilerinin oluşturmuş olduğu bir standarttır. BRC standartları büyük perakendecilerin temsilcileri, üreticiler, belgelendirme kuruluşları, ticari kurumlar tarafından oluşturulmuştur.

Gıda üretim tesislerinde minimum hijyen standardının sağlanması amacıyla BRC büyük İngiliz perakendecileriyle “BRC- Gıda Standardını” yayınladı. Bu standarda uygunluğun sağlanabilmesi için gıda sektöründeki işletmeler altı temel kriteri yönetim sistemlerine adapte etmelidirler.

Standardın temel bölümleri; HACCP Sistemi, Kalite Yönetim Sistemi, Tesis Çevre Standartları, Ürün Kontrolü, Proses Kontrolü ve Personel ‘den oluşmaktadır. BRC’nin gelişiminin arkasındaki mantık, perakendecilerin kendi teknik denetimlerini ve yine İngiltere’deki perakendeciler için gıda ürünleri sağlayan tedarikçilerin denetlendiği diğer 3. taraf denetim kuruluşlarının yürüttüğü denetimleri tek bir denetimde birleştirmektir.

Çeşitli ürün yelpazesi bulunmasına karşın temel şartların belirlenmesi ve spesifik ürün rehberlerinin oluşturulması ile ilgili standart hem perakendecilere hem de tedarikçilere fayda sağlayacaktır. (Serin 2006)

IFS

Uluslar arası Gıda Standardı(International Food Standard), çıkış noktası Küresel Gıda Güvenliği Girişimi (GFSI)’dir. 2000 yılında, gıda güvenliğinin, Ticaret Odası CIES – The Global Food Business Forum- tarafından iyileştirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya’da başlangıçta 40 ticari işletmenin katılımı ve birlikte kenetlenmesi ile oluşmuştur.

GFSI’nin amacı, global bir gıda güvenlik standardı hazırlayıp işletmelerin kendi pazarlarında daha güvenli gıda ürünü satmalarını sağlamaktır. Buna istinaden GFSI, anahtar kriterler ortaya çıkartarak, gıda güvenlik standardını ölçülebilir hale getirmiştir. (Serin 2006)

ISO 22000

ISO 22000 güvenli gıda tedarik zinciri için 01 Eylül 2005 tarihinde yayımlandı. ISO 22000 uluslararası bir standarttır ve standardın bütün şartlarının genel olması; gıda zinciri içerisinde çalışan türü, büyüklüğü ve sağlanan ürünü ne olursa olsun tüm kuruluşlar için uygulanabilir olması amaçlanmaktadır. (Serin 2006)

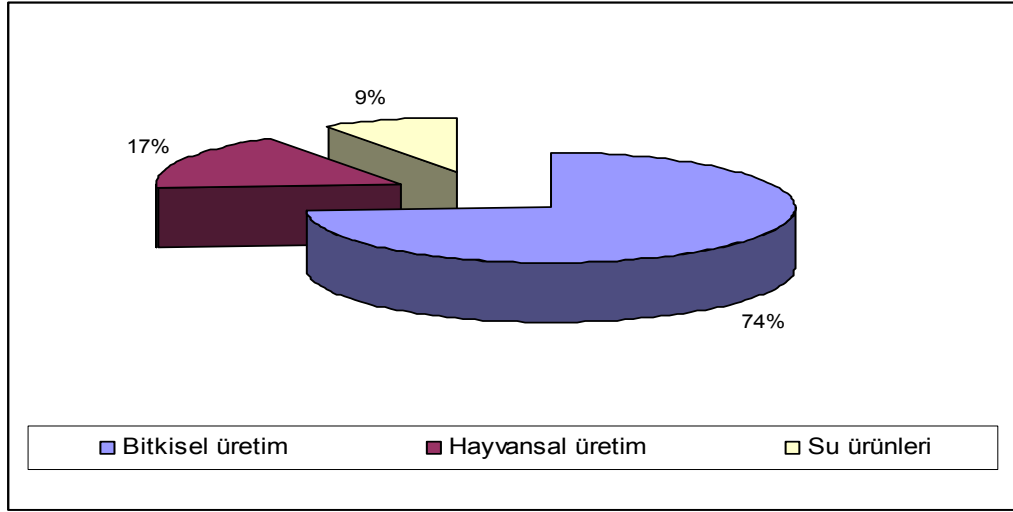
Çizelge 4.5. Dünyada EUREPGAP Sertifikalı Alan

Ülkeler	Sertifikalı Alan(Ha)
Britanya (UK)	230.000
Güney Afrika	110.327
Hollanda	81.978
Yeni Zelanda	16.506
İspanya	66.721
Almanya	9.490
Diğer	209.225
Toplam	724.247

Kaynak:(Sayın 2007: EUREPGAP-GLOBALGAP Uygulamalarına Dünya, AB ve Türkiye Perspektifinden Genel Bir Bakış)

Aşağıda **Şekil 4.4** de Dünyada kayıtlı EUREPGAP işletmelerinin ürün çeşidine göre dağılımına bakıldığında %74'nin bitkisel üretim, %17'sinin Hayvansal üretim ve %9'unun ise Su ürünleri yetiştiriciliği yaptığı görülmektedir. Aynı sertifikalı işletmelerin sektörel pozisyonları itibarı ile incelendiğinde ise %49'luk kısmının tedarikçilerden, %37'lik kısmının birliklerden ve %14'lük kısmının ise perakendecilerden oluştuğu görülmektedir.(GLOBALGAP 2008)9.GLOBALGAP Konferansı Kurul ve Sekreterlik Raporu

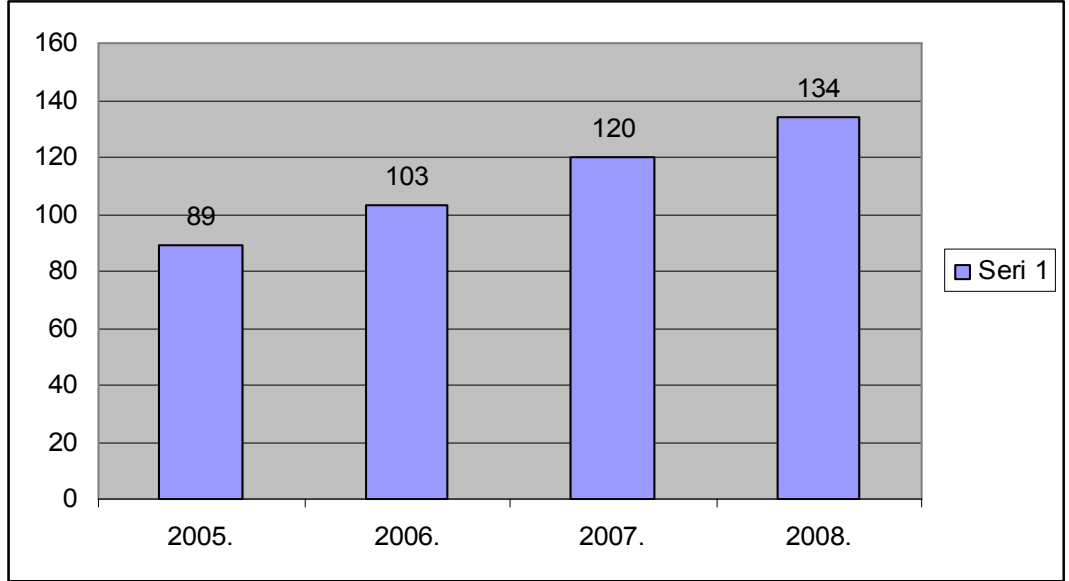
Şekil 4.4 Dünyada EUREPGAP Sertifikalı Üreticilerin ürün çeşidine göre dağılımları

(Kaynak :GLOBALGAP 2008; 9.GLOBALGAP Konferansı Kurul ve Sekreterlik Raporu sayfa 8 ,Ağustos 2009)

Şekil 4.3 ve **Çizelge 4.5** incelendiğinde 2007 yılı itibariyle; Dünyada sertifikalı üretici sayısının 81000'i sertifikalı ürünlerin üretildiği alan toplamının ise 724.247 Ha 'rı bulduğu görülmüştür. EUREPGAP sertifikalı üretici sayısı ve sertifikalı ürünlerin alan olarak dağılımında İngiltere 230.000 Ha ile birinci, Güney Afrika 110.327 Ha ile ikinci ve Hollanda 81.978 Ha ile üçüncü sırayı ellerinde bulundurmaktadırlar. En fazla sertifikalandırılan ürünlerde patates ilk sırayı almakta, onu elma ve üzüm izlemektedir.

Şekil 4.5. Dünyada Faaliyet Gösteren Sertifikasyon Kuruluşlarının sayıları

Kaynak(GLOBALGAP 2008), 9.GLOBALGAP Konferansı Kurul ve Sekreterlik Raporu sayfa 10 Ağustos 2009)

Şekil 4.5 incelendiğinde ise yıllar itibarı ile Dünyada Faaliyet Gösteren Sertifikasyon Kuruluşlarının sayıları görülmektedir. 2005 yılında 89 olan Sertifikasyon kuruluşu sayısı 2006 yılında 103, 2007 yılında 120 ve 2008 yılı Temmuz ayı itibarı ile 134 olmuştur.

4.3.1. Gelişmekte olan ülkelerde EUREPGAP uygulamaları

Gelişmekte olan ülkelerde büyük ölçekli tarım işletmeleri EUREPGAP standartlarına daha rahat koşullarda uyum sağlayabilmektedir. İzlenebilirliğin kontrol edilmesinin güç olması, gıda güvenliği, hijyen standartları nedeniyle ihracatçılar üretimin sorumluluğunu almak istememektedirler. Bu durum, EUREPGAP'in temel amacı olan dünyadaki tüm üreticilere ulaşmayı sağlayan global standartları geliştirmek ile uyuşmamaktadır.

EUREPGAP, Batı Avrupa ülkelerinde ve Avrupa dışındaki bazı ülkelerdeki yetiştiricilere uygulanan kalite yönetim sistemi ile uyuşmamaktadır. Uyum kriterleri özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki küçük ölçekli üreticiler ve ihracatçılar için engel olarak düşünülmektedir. Bu amaçla gelişmekte olan ülkelerde projeler kapsamında yürütülmektedir.

4.4. AB'nde İyi Tarım Uygulamaları ve EUREPGAP

ABD ve FDA' nın girişimleri ile aynı dönemlerde, Avrupa'da lider perakendecilerin oluşturduğu bir grup, İyi Tarım Uygulamaları ve bu uygulamaların belgelendirilmesi konusunda çalışmalar başlatmıştır.

EUREP (Euro-Retailer Produce Working Group) olarak adlandırılan ve başta Avrupa'nın lider perakendeci şirketleri olmak üzere, yaş meyve-sebze sektörünün bütün aşamalarında yer alan kuruluşların temsilcilerinden oluşan bir grup, meyve ve sebzelerin güvenli ve sürdürülebilir bir şekilde üretimine yol göstermek amacıyla EUREPGAP adı verilen bir doküman hazırlamıştır. (Anonim 2008a)

Bu doküman ile gıda güvenliği sisteminin temel prensiplerinden yola çıkılarak, tüm üretim aşamaları için kontrol noktaları belirlenmiş ve belirlenen kontrol noktalarına uyum kriterleri geliştirilmiştir. İyi Tarım Uygulamaları'nın (İTU) esaslarının ortaya konulduğu bu dokümanda, İyi Tarım Uygulamaları ile beraber bir gıda güvenliği sistemi olan (HACCP) prensipleri birleştirmiştir. (Anonim 2008a)

EUREPGAP meyve ve sebzeler için sertifikasyon kurallarını ortaya koyan bir doküman olarak 2001'de yayımlanmış ve zaman içerisinde bir dizi yenileme ve güncelleme geçirmiştir. Son yenilemesi Mart 2007'de onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

EUREP tarafından ilk sertifika 2001 yılında Bologna'daki bir üreticiye muz için verilmiştir. EUREPGAP uygulanması konusunda hiçbir yasal zorlama olmayan, gönüllük esasına dayalı özel bir standarttır. Avrupa ülkeleri ile ticaret yapan pek çok tarım ürünleri ihracatçısı ve üreticisi kuruluş, pazarda tercih edilebilmek ve rekabet şansını artırmak için bu standartları gönüllü olarak kabul etmişlerdir. (Mencet 2005)

4.4.1 Avrupa Birliği'nde EUREPGAP Potansiyeli

Avrupalı perakendecilerin Temellerini 1997 de tartışmaya başlayarak attığı ve 1999 yılında yayınladığı İyi tarım Uygulamaları protokolü her geçen gün daha fazla öneme haiz hale gelmektedir.

AB'de 1782002 sayılı Gıda yönetmeliği ile 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren gıda izlenebilirliği yasal bir nitelik kazanmıştır. Yönetmelik, İyi Tarım Uygulamalarını ve Kalite Yönetim Uygulamalarını kapsamaktadır.

Çizelge 4.6 Avrupa Birliğine ye 15 ülkede EUREPGAP Sertifikalı retici sayısı

lke	retici Sayısı	lke	retici Sayısı
İtalya	12875	Macaristan	1465
Yunanistan	13967	Avusturya	880
İspanya	9113	Malta	775
Almanya	5464	Güney Kıbrıs	506
Hollanda	4774	Polonya	351
Belçika	3366	Portekiz	243
Fransa	2278	ek Cumhuriyeti	19
Danimarka	18		

Kaynak:GLOBALGAP 2008, 9.GLOBALGAP Konferansı Kurul ve Sekreterlik Raporu sayfa 11, Ağustos 2009)

Çizelge 4.6 incelendiğinde Avrupa da İyi Tarım Uygulamaları kapsamında üretim yapan üretici sayıları sıralamasında ilk 4 ülke sırasıyla 12875 üreticiyle İtalya, 13967 retici ile Yunanistan 2.sırada, İspanya 9113 retici ile 3. Sırada ve Almanya 5464 retici ile 4.sırada yer almaktadır. Avrupa birliğine aday bir ülke olarak ülkemiz bu tabloda yer almamasına rağmen Dünyadaki Sertifikalı üreticiler sıralamasında 6905 üretici ile 4.sırayı almaktadır.

Avrupa'daki yaş meyve ve sebzenin % 90'ı büyük marketlerde satılmaktadır. Bu durum da tüketicisine sağlıklı ve güvenilir tasdik edilmiş ürünler sunan perakendeci kuruluşlar açısından ticari kazanç açısından büyük önem arz etmektedir.

Çizelge 4.7. Ülkelere göre EUREPGAP sertifikalı tarımsal ürün isteyen perakendeciler

ÜLKELER	Oran (%)
Hollanda	%90
İngiltere	%65
Belçika	%51
İsveç	%43
Finlandiya	%41
İspanya	%23

Kaynak:(Sayın 2007; EUREPGAP-GLOBALGAP Uygulamalarına Dünya, AB ve Türkiye Perspektifinden Genel Bir Bakış)

Yukarıda **Çizelge 4.7** de Ülkelere göre tüketici tercihleri doğrultusunda perakendecilerin toplam ürün taleplerinde, sertifikalı ürün talep yüzdeleri verilmiştir. Tabloya göre AB üyesi ülkelerdeki perakendecilerin EUREPGAP sertifikalı ürün taleplerinin hızla artmakta olduğu görülmektedir. Avrupa Birliği ülkelerinde, perakendecilerin EUREPGAP sertifikalı ürün talep etme açısından en büyük pay % 90'ile Hollanda'ya ait olup bu ülkeyi sırasıyla; % 65 ile İngiltere, % 51 ile Belçika ve % 43 ile İsveç izlemektedir

Ayrıca Dünyada Sertifikalı Üretim alanlarını oluşturan 724.247 Ha'lık alanın 388.189 Ha'lık kısmı Avrupa Birliğine üye 4 ülkede bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla 230.000 Ha alanla İngiltere, 81.978 Ha alanla Hollanda, 66.721 Ha Alanla İspanya ve 9.490 Ha alanla Almanya'dır.(GLOBALGAP 2008)

EUREP' e üye perakendeci kuruluşların tamamına yakını Avrupa merkezlidir. Yalnızca, Güney Afrika'da bulunan "Pick'n Pay" firması başka bir bölgede yer almaktadır. Günümüzde 36 üye perakendeci kuruluş bulunmaktadır. Kuruluşlar, internet ortamında EUREP' a başvuruda bulunarak üye olmak istemlerini belirtebilmekte ve eğer yönetim kurulu bu isteklerini onaylarsa EUREP' e üye perakendeci kuruluşlardan birisi olabilmektedirler.

Avrupa ülkelerindeki perakendecilerin birçoğu EUREPGAP sertifikası olmayan üreticilerden satın alınarak paketlenen ve ihraç edilen turunçgil ve diğer bahçe ürünlerini satın almama eğiliminde olduklarını çeşitli kaynaklarda belirtmektedirler.

EUREPGAP'in AB Ortak Tarım Politikası (OTP) ile doğrudan resmi bir ilişkisi yoktur. Ancak OTP'nın tarımsal faaliyetler için mevcut düzenlemeleri ve gelecekteki hedefleri EUREPGAP'i destekler niteliktedir. Ayrıca, OTP'da Gündem 2000 yatay tüzük düzenlemeleri ile oluşturulan kurallardan bir tanesi de; üretimin çevre faktörü dikkate alınarak yapılması ve aksi halde, doğrudan desteğin kısıtlanması veya tamamen durdurulması gibi kuralları kapsayan "çevre koruma yükümlülükleri"dir.(Sayın, 2002)

Avrupa'daki perakendecilerin dünyanın her yerinden ithalat yaptıkları göz önünde bulundurulduğu zaman, kendi aralarındaki rekabetin de yükselmesine bağlı olarak, gıda güvenliğinin önemi daha çok artmıştır. Bu yüzden pazarda kalıcı olabilmeleri için, raflarına koydukları ürünlerin zararlı olmayacağına dair müşterilerine garanti ve güvence vermeleri gerekmektedir. EUREPGAP Sertifikası, perakendecilere ihtiyaç duydukları garantiyi ve güvenceyi sağlamış olmaktadır.(Sayın 2007)

4.4.2 AB'nde Yaş Meyve Sebze Ürünlerine Yönelik Tüketim Yapısı Ve Tüketici Tercihleri

AB'nde tüketilen yaş meyve sebze miktarının yarısından fazlası İtalya, Almanya ve Fransa'ya ait olup bu ülkeler AB yaş meyve ve sebze pazarında önemli yer tutmaktadır. Batı Avrupa ülkelerinin nüfusu son yirmi yıl içerisinde giderek artmasına karşın tahminlere göre nüfusun bundan daha fazla artmayacağı öne sürülmektedir.

Diğer yandan, AB vatandaşlarının refah seviyesinin yükselmesiyle birlikte, gelir seviyelerinde artış ve yaşam tarzlarında değişiklikler olmuş ve böylece beslenme alışkanlıkları da değişmiştir. Refah seviyesinin ve harcanabilir gelirin artması AB gıda pazarındaki yüksek rekabet koşullarını daha da artırmıştır.

AB'nde tüketiciler, gıda alışverişlerinde pek çok çeşit içerisinde seçim yapmak istemektedir. Satın aldıkları gıdanın lezzetli ve sağlığa yararlı olmasına özen göstermektedirler. Son dönemde, tüketici tercihlerini etkileyen konulardan birisi de gıdaların üretim koşulları olmuştur. AB sınırları içerisinde yaşayan tüketiciler için, satın aldıkları gıdanın, üretim ve işleme aşamalarında sağlık ve çevrenin korunmasına duyarlı

olması büyük önem taşımaktadır.

Yaş meyve ve sebze konusunda ise ürünlerin özelliğinden dolayı tüketicilerin talep yapısı diğer ürünlerden farklıdır. Bu özellikler;

- a. Çabuk bozulabilir olması, sınırlı depolama olanakları, günlük hasat ve ulaştırma gerektirmesi,
- b. İklim koşullarına bağlılık nedeniyle talep ve aran sürekli olarak değişmesi,
- c. Bu ürünlerde oluşan fiyat dalgalanmaları nedeniyle spot (peşin) piyasaların yaygınlığı olarak sıralanmaktadır. (Mencet 2005)

4.4.2.1. İthalat

AB'ndeki tüketiciler yaş meyve sebze ürünlerinin, kullanıma hazır durumda satılan işlenmiş ürünlerin rekabetiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu rekabet, gelişmekte olan ülke ihracatçısı için olumsuz bir durum yaratmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin avantajı, AB'de üretim yapılamayan veya yetersiz üretimin yapıldığı sezon dışı zamanlarda ortaya çıkmaktadır. Bu ülkeler için ihracat potansiyeli egzotik meyveler ve mevsim dışı yaş meyve sebzelerde oldukça fazladır. Elma ve armut en fazla tercih edilen mevsim dışı meyvelerdir. Gelişmekte olan ülkeler için özellikle bezelye ve muz önemli role sahiptir. Mevsim dışı yaş meyve sebzeler; bezelye, tatlı biber, domates kabak, kavun, üzüm, şeftali ve nektarindir. İlkbahar, yaz sezonunda ise güney yarım küreden çok miktarda narenciye ithal edilmektedir. (Delice 2006)

AB ülkeleri içerisinde Almanya lider ithalatçı ülkedir. Mevcut nüfus özelliklerine göre oldukça az alanda sertifikalı tarımsal ürün yetiştiriciliği yapılmaktadır. Almanya'yı İngiltere ve Fransa izlemektedir. Meyve ithalatı daha çok birlik dışı ülkelere yapılmaktadır. Karşı, sebze ithalatı daha çok birlik içi ülkelere yapılmaktadır. Yeni üye ülkelere ise Polonya en fazla meyve ithalatı yapmakta iken Çek Cumhuriyeti en fazla sebze ithal eden ülkedir. Gıda güvenliği hareketinin başlaması İngiltere'deki yaş meyve sebze gıda zincirinin üzerinde yönlendirici etkisi olmuştur. Perakendeciler, ürün yönetimini ilgilendiren her alanda sözleşme; hazırlamıştır. Büyük ölçekli süpermarketlerin tamamına yakını tedarikçilerinden sağladıkları ürünlerde gıda güvenliği ve kalitesini talep etmeye başlamışlardır.(Mencet 2005)

İngiltere'nin en büyük perakendeci kuruluşları (Tesco, Sainsbury's, Asda, Safeway, Waitrose, Marks & Spencer) EUREP tarımsal uygulama rehberlerini hazırlayarak hayata geçirmiştir. Bunun anlamı, önümüzdeki yıllar içinde bütün üretici gruplarının ürünlerini sunmak için EUREPGAP sertifikasını almak durumunda olmalarıdır. Bu sertifika ile gıda güvenliği, üreticinin idaresi altında sağlanmaktadır. Teknik şartnameler ile uyum kriterleri, ithalatçı tarafından ve bağımsız organizasyonlar tarafından sağlanan denetçilerce kontrol edilmektedir. İhracatçı, ithalatçı ve perakendeciler her sezonda bütün çeşitleri için hasat sonrası kalıntı kontrolü yapmaktadırlar. Ayrıca hükümet, ürünler İngiltere'ye ulaştıktan sonra kontrolünün sorumluluğunu ve depolanmasını üstlenmiştir.

Bununla birlikte, güvenlik standartlarına ek olarak, gıdanın görünüşüne ait (renk, koku, tat, büyüklük vb.) kalite kontrolleri konusunda Özellikle İngiliz perakendeciler dikkat etmektedirler. Kalite kontrol noktaları, ithalatçı ve perakendeci düzeyinde yürütülmektedir.(Mencet 2005)

İngiltere örneğinde olduğu gibi Fransa da tüketicilerin gıda güvenliğine İlişkin taleplerini karşılamak için EUREPGAP standartlarını uygulamak için harekete geçmiştir.(Mencet 2005)

Almanya ise perakende sektörünün yapısal değişimiyle birlikte süpermarketler aracılığıyla yapılan yaş meyve sebze perakendeciliğini geliştirmiştir. Alman perakendecilerin çoğu gıda kalite standartlarına uyum sağlamakta ve bazı perakendeciler ise fiyat ögesini kaliteden daha çok önemsemektedirler. Örneğin Aidi isimli perakendeci firma pazarda lider konumunda iken, gıda kalite ve güvenlik standartlarına uymadığı için pazar payında düşüş yaşamıştır. EUREPGAP' ın yasal sorumluluğunu üstlenen FoodPLUS'ın Almanya'da olması ise EUREPGAP protokolünün daha yakından tanınmasına ve standartlar hakkında bilgiye daha rahat ulaşılmasına neden olmuştur. (Sayın, Mencet ve Taşçıoğlu 2005)

4.4.3 AB'nde uygulanan tarım yasaları ve EUREPGAP ilişkisi

AB yasaları kapsamında yer alan tarıma ilişkin düzenlemeler içerisinde EUREPGAP sistemine ilişkin doğrudan belirtilen bir ifade bulunmamaktadır. Ancak EUREPGAP sisteminin alt yapısını hazırlayacak nitelikte olan ve sistemin uygulanmasını teşvik edici nitelikteki düzenlemeler, AB yasaları ve uygulanan politikalar içerisinde yer almaktadır. EUREPGAP standartlarına uyum isteğe bağlıdır. Ancak standartlara temel oluşturan kuralların bazıları, AB düzenlemeleri kapsamında "uyumu zorunlu" kurallar olarak yer alır.

AB Komisyonu Ocak 2000 tarihinde "Beyaz Kitap" adlı gıda güvenliğine ilişkin düzenlemelerin yer aldığı bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiriye, yaşanan son krizlerin AB'nin mevcut gıda güvenliği politikasının eksik yanlarını ortaya koymasından hareketle, tutarlı ve şeffaf kurallar yoluyla gıda mevzuatının modernizasyonun sağlanması, gıda zincirinin her aşamasında kontrollerin artırılması, insan sağlığı ve tüketicinin korunması, bilimsel tavsiye sisteminin güçlendirilmesi amacıyla yeni bir gıda politikasının, aşağıda belirtilen üç temel strateji üzerine kurulmasını önermiştir:

a. Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesinin (European Food Safety Authority- EFSA) kurulması üzerine bir stratejidir. EFSA'nın amacı, gıda güvenliği ile ilgili yasaların son derece açık ve sade bir dille yazılması, gıdaların çiftlikten sofraya ulaşana kadar olan yolculuğunun her bir aşamasının sıkı biçimde denetlenmesi, denetimlerin bütünüyle bilimsel bir temele oturtulması, dolayısıyla insan sağlığının ve tüketicilerin korunmasının teminat altına alınmasıdır.

b. Gıda Mevzuatı'nın "tarladan çatala" yaklaşımı çerçevesinde uygulanması konusudur. Burada zincirleme denetim sistemi ile ilk aşamadan nihai ürünün tüketildiği ana kadar gıdaların üretim, pazarlama ve tüketim öncesi süreci belirli standart ve kurallarla düzenlenmektedir.

c. Yem ve gıda alanında faaliyet gösteren kişilerin gıda güvenliğinden öncelikli olarak sorumlu tutulması ve üye ülkelerin bu kişilerin faaliyetlerinin gözetim ve kontrolünü sağlaması şeklindedir. (Sayın, Mencet ve Taşcıoğlu 2005)

AB'deki tüketicilerin tercihlerindeki yeni yönelimler ve izlenen "tarladan sofraya" yaklaşımı Birliğin tarım politikasını da etkilemiştir. Gıda zincirinin her halkasının denetlenmesini öngören yeni birlik yaklaşımı, üretimin ilk aşaması olan tarım sürecini de kapsamaktadır. Bu nedenle, birliğin OTP' sında bazı değişikliklere gidilmiştir. Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan OTP Gündem 2000 Yatay Tüzük düzenlemeleri ile oluşturulan kurallardan, "üretimin çevre faktörü dikkate alınarak yapılması ve aksi halde, doğrudan desteğin kısıtlanması veya tamamen durdurulması" gibi kuralları kapsayan "çevre koruma yükümlülükleri'dir. Ayrıca, OTP Gündem 2000'nin devamı niteliğinde olan Mid-Term Review (Ara Dönem Değerlendirme) yayınlanmıştır, Bu bildirmede, OTP kapsamındaki düzenlemeler güncellenmiş ve yeni maddeler eklenmiştir. AB Komisyonu bu kapsamda belirledikleri politikaların tüm kesimler tarafından memnuniyetle karşılanmasına çaba göstermiştir. Amaç, tüketicinin tarıma ve gıdaya yönelik kaybolan güvenini yeniden kazanmaktır. Üretim aşamalarının şeffaf olmasının bu kaybı telafi edeceği öngörülmüştür. 2002 yılında 13. Uluslararası Tarım İşletmeleri Yönetimi Kongresi'nde özellikle iki konu üzerinde durulmuştur. Birincisi, modern tarım teknik ve standartlarına üreticilerin uyum gösterebilmesi için destek verilmesi gerektiği, diğeri ise tüketicinin kaybolan güveninin tekrar kazanılması gerektiği ifade edilmiştir.(Mencet 2005)

EUREPGAP Protokolünün ilk maddelerinde yer alan 'izlenebilirlik' ilkesi AB'nde 178/2002 sayılı yeni Gıda Kanunu Yönetmeliğinde açıklanmıştır. Bu yönetmelik, 1 Ocak 2005 tarihinde gıdaların izlenebilirliği yasal bir nitelik kazanmış olup iyi tarım uygulamalarını ve kalite yönetimi uygulamalarını kapsamaktadır. Madde 11 ve Madde 18'de gıda izlenebilirliği ile ilgili şu ifadeler almaktadır:

Madde 11: "AB'ye ihraç edilecek bütün tarım ürünleri AB tarafından tanınan gerekli görülen bütün şartlara uymak zorunluluğundadır".

Madde 18: "AB'ye ihraç edilecek gıda, gıdanın elde edildiği hayvan, bitki ya da gıda maddesinde öngörülen veya ortaya çıkması beklenen herhangi bir maddenin tespit edilmesi için üretimin işleme ve dağıtım ile ilgili tüm aşamalarında izlenebilirlik tesis edilmesi zorunludur". (GLOBALGAP 2008)

İzlenebilirlik standardı, dünyanın bir çok ülkesinde EAN (European Article Numbering Association) International'ın yönetiminde geliştirilen tanımlama ve numaralandırma standardı olan EAN-UCC (Uluslararası Mal Numaralama örgütü) Sistemi ile sağlanmaktadır. EAN-UCC Sistemi yerel uygulamaları, EAN International'a bağlı yerel EAN Numaralama Organizasyonları tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak bu sistem, EUREPGAP için gerekli olmamakla birlikte EUREPGAP uygulamalarını yerine getirmekte etkili olmaktadır. Bu sistem, bilgi standardı tanımlama ve uygulama sistemi anlamına gelmektedir. EAN International'ın yönetiminde geliştirilen tanımlama ve numaralandırma standardı tüm dünyada elektronik ticaretin altyapısını oluşturmaktadır. Temel amacı, ticari ve endüstriyel ortamlarda hareket gören ticari ürünler (mal ve hizmetler) ile taşıma birimlerinin tanımlanmasını (identification) sağlamak olarak belirlenmiştir.

Diğer yandan, AB'nin kurumları ve politikaları sivil organizasyonlara büyük önem vermekte ve desteklemektedir. Bu kapsamda düzenlenen sempozyumlar ve projeler ile kamuoyu bilinçlendirilmektedir.

4.5. Türkiye'de Yaş Meyve ve Sebze Üretimi, İhracatı ve EUREPGAP Uygulama Olanakları

4.5.1 Türkiye'de EUREPGAP

Ülkemizde GAP uygulamaları 08.09.2004 Tarihinde “İyi Tarım Uygulamalarına ilişkin Yönetmelik” ile başlatılmış ise de temelleri çok daha eskilere dayanmaktadır. Cumhuriyet dönemi öncesinde bir kısım üretim parselleri ve ürünler (zeytin vb.) kayıt altına alınarak, izlenebilirlik ve kayıt sistemlerinin oluşturulması iyi tarım uygulamalarına köken olarak kabul edilebilir. Buna ilaveten 1957 yılında yürürlüğe giren 6968 sayılı “Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu” ve bunlara ilişkin çıkarılan mevzuatlar İTU’ nun ülkemizde ki temellerini oluşturmuştur.

Türkiye de İyi Tarım Uygulamaları ile İlgili Mevzuatlar sırasıyla

- 6968 Sayılı Zirai Mücadele ve Zirai Karantina

Kanunu

- 5179 Sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun

- 5200 Sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu

- 5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunudur.

Türkiye dünyanın önemli yaş meyve ve sebze üreticilerinden birisidir. Ancak, Türkiye'de yaş meyve ve sebze üretimi miktar itibariyle önemli olmasına karşın ihracatın üretime oranı düşüktür. Bunun en önemli nedeni en büyük hedef Pazar olan Avrupa Birliği ülkelerinin giderek artan oranda sertifikalı ürün talep etmeleridir. Ayrıca İhracata konu olan meyve ve sebze çeşitlerinin uluslararası piyasalarda talep edilen çeşitlere uygun olmayışı, üretimden tüketime kadarki süreçte miktar ve kalite kayıplarının yüksekliği bu düşüklüğün en önemli nedenleri arasındadır.

Ülkemizin 2007-2013 yıllarını kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda doğrudan tarımla ilgili, “Tarımsal Yapının Etkinleştirilmesi” şeklinde bir başlık bulunmaktadır. Bu başlığın altında “Gıda güvencesinin ve güvenliğinin sağlanması ile doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı gözetilerek, örgütlü ve rekabet gücü yüksek bir tarımsal yapı oluşturulacaktır” denilmektedir. İTU, bu hedefin gerçekleştirilmesinde önemli bir işlev

görecektir. Yaş meyve ve sebze pazarlama şansımızın artırılabilmesi için ithalatçı ülke ve firmaların kabul ettikleri GLOBALGAP protokolünde belirtilen minimum standartlara üretimde mutlaka uyulması gereklidir. Bu protokole uygun olarak yapılacak olan üretim ve sonrası işlemlerde sağlıklı, hijyenik, gıda güvenliği olan izlenebilir yetiştiricilik sağlanabilecektir.

Gıda sanayisi için kaliteli ve kontrollü üretilmiş meyve ve sebze oldukça önemlidir. Üretimden sağlıklı, kontrollü ve kaliteli mamul mal elde edinceye kadar olan süreç içerisinde dikey birleşmeye gitmek gerekmektedir (COLEALP, CBI and PROTRADE, 1997). Bu amaçla EUREPGAP sertifikalı bir işletme için sözleşmeli yetiştiricilik modelinin uygulanması ile gıda sanayisine hammadde garantisi sağlanmış olmaktadır.

Ayrıca, Türkiye'nin akreditasyon işlemlerini uluslararası normlara uygun olarak yürütmesi ve Avrupa Akreditasyon Birliği'ne üye olması, ülkemizde verilen sertifikaların uluslararası alanda tanınması ve ihracat ürünlerimizin önünde teknik engellerin kaldırılması açısından önemlidir. Bu durum Türkiye'nin AB ülkelerine ihracat ettiği ürünlerin maliyetini azaltacak ve böylece Türk ürünlerin rekabet gücü artacaktır.(Mencet 2005)

Avrupa Birliği müktesebatının önemli politika alanlarından birini oluşturan tüketici hakları ve korunması, son yıllarda Türkiye'de de gündem konusu olmuştur. AB mevzuatına uyum çerçevesinde TBMM, tüketici haklarını 11 Mart 2003 tarihinde güvence altına almıştır. Yeni düzenleme ile 4822 Sayılı Tüketici Hakları Yasası; Tüketici Kredisi, Fiyat Göstergeleri, Garanti Süresi, Gıda Güvenliği, Bekleme Süresi ve Tüketicinin Çıkarlarının Korunması düzenlemelerini öngörmektedir (Sayın 2007)

2004 yılından itibaren uygulamaya girmiş bulunan EUREPGAP protokolü, Türk yaş sebze-meyve üreticisi ve ihracatçısını doğrudan etkileyecektir. Bu amaçla, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı EUREPGAP Protokolü'nün daha detaylı incelenmesi ile üreticilerimizin ve ihracatçılarımızın bilgilendirilmesi ve alınacak önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Teknik Komite oluşturmuştur. Bu komite aracılığı ile Türk üreticisinin bilinçlendirilmesi ve EUREPGAP standartlarına uyumunun gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. (Ekinci N, Egesel B, Tan S ,2008)

Bununla birlikte Tarımsal üretimin planlanması, geliştirilmesi, pazarlanması, kayıt altına alınarak gıda güvenlik zinciri içerisinde güvenli ürünlerin tüketiciye ulaştırılması amacıyla “İyi Tarım Uygulamalarına İlişkin Yönetmelik” hazırlamış ve bu konuda çalışmalar devam edilmektedir. (RG 2004)

Yaş sebze ve meyve ihracatı yönünden önemli bir il olan Antalya’da, Antalya Valiliği ve Tarım İl Müdürlüğü koordinasyonunda birçok kuruluş ortak bir çalışma gerçekleştirerek “Antalya İli EUREPGAP ve HACCP Eylem Planı” hazırlamıştır. Konu ile ilgili bir kitapçık yayımlanarak eylem planının detayları açıklanmıştır. Ayrıca çeşitli illerdeki valilikler, üniversiteler, tarım il müdürlükleri ve araştırma enstitüleri tarafından çeşitli bölgesel çalışmalar da yapılmaktadır.(Antalya il Müdürü)

Çizelge 4.8 Türkiyede İTU üretim alanları Da(haziran 2007 itibarı ile)

İLLER	ALAN (DA)
Adana	13264
Muğla	5360
Konya	1500
İzmir	1225
İstanbul	1000
Antalya	408
Isparta	310
Aydın	294
Mersin	83
Manisa	80
Kocaeli	75
Afyon	75
Denizli	20
TOPLAM	23694

Kaynak:(Engiz 2007.Türkiyede ve Dünyada EUREPGAP-İyi Tarım uygulamaları değerlendirme toplantısı 3-7 Aralık 2007/Antalya)

Türkiye’nin EUREPGAP sertifikalı alanı 2007 yılı Haziran ayı itibarı ile 2369 hektar olup bölgelere göre dağılımı aşağıda **Çizelge 4.8** de verilmiştir.

Çizelge 4.9. Türkiye'de İTU üretim alanlarının bölgelere göre dağılımı (Haziran 2007)

BÖLGELER	İller	Alan(Da)	Oran(%)
Marmara	İstanbul-Kocaeli	1075	5
Ege	İzmir-Denizli-Manisa Aydın-Muğla-Afyon	5054	21
Akdeniz	Adana-Antalya- Mersin -Isparta	16065	68
İç Anadolu	Konya	1500	6
TOPLAM		23694	100

Kaynak: Engiz 2007;(Türkiyede ve Dünyada EUREPGAP-İyi Tarım uygulamaları değerlendirme toplantısı 3-7 Aralık 2007/Antalya)

Türkiye’de EUREPGAP’in uygulanabilirliğini kısıtlayan bir takım kısıtlar ve zorluklar da bulunmaktadır. Türkiye’deki ortalama işletme ölçeği Avrupa’dakilerden daha küçüktür. Türkiye’deki tarımsal arazilerin yapısı incelendiğinde, küçük ölçekli işletmelerin (0-5 hektar) toplam işletmelerin %65’ini oluşturduğu görülmektedir. İşletmelerin %94’ü de 20 hektar’dan daha düşük bir büyüklüğe sahiptir. (Mencet 2005).

4.5.2. Yaş meyve ve sebze üretimi

Türkiye, 43 milyon ton yaş meyve ve sebze üretimi ile dünyanın önemli üretici ülkelerinden birisi konumundadır. Ülkemiz yaş meyve üretimi 4 ana başlık altında incelenmektedir. Bunlar sırasıyla; üzüksü meyveler, yumuşak çekirdekli meyveler, turunçgil meyveleri, taş çekirdekli meyvelerdir. Sofralık üzüm bu grubun ticari önemi en fazla olan meyvesidir. İncir, bu grubun gerek üretim gerekse ihracat açısından ikinci önemli ürünüdür. Yumuşak çekirdekli meyveler yaş meyve üretimimizin % 27’sini oluştururken elma bu grubun en önemli meyvesidir. Turunçgil meyveleri, yaş meyve üretiminden % 21 oranında pay almaktadır. Taş çekirdekli meyve grubunun meyve üretimi içindeki payı % 14 olup kayısı, kiraz, erik ve şeftali bu grubu temsil eden meyveler olarak dikkat çekmektedir. Muz, üzüm, portakal,elma, mandarin, armut, şeftali-nektarin, limon ve erik dünyada en fazla üretilen meyvelerdir. Dünya toplam üzüm üretiminin % 6’sı, portakal üretiminin % 2.2’si ve elma üretiminin % 4.3’ü ülkemiz tarafından karşılanmaktadır.(Ekinci N, Egesel B, Tan S ,2008)

Türkiye'de yaklaşık 50 sebze türü yetiştirilmektedir. Ayrıca 20 bitki türü de doğadan toplanıp tüketilmektedir. Soğan, patates, sarımsak gibi yumru bitkiler hariç tutulduğunda ülkemiz sebze üretiminin % 47'si meyvesi yenen sebzelere ait olup domates, kavun, karpuz, patlıcan, hıyar ve biber ekonomik anlamda bu grubu temsil eden en önemli sebzelerdir. Açıkta sebze yetiştiriciliğinde; domates, hıyar, ıspanak, havuç, karnabahar ve brokoli yetiştiriciliğinde hibrit tohum kullanılır iken diğer türlerde üretim, yerli çeşit kullanımı ile gerçekleşmektedir.(Ekinci N, Egesel B, Tan S ,2008)

4.5.3. Türkiye'de tarım ürünleri dış ticareti

Türkiye tarım ürünleri Dış Ticaretinin son 5 yılı incelendiğinde tarım ürünleri ihracatımızın 2003 yılından itibaren istikrarlı bir şekilde artış içerisinde olduğu, ihracatın ithalatı karşılama oranının ise 2003-2004 yıllarında eksi, 2005-2006 yıllarında artı olduğu görülmektedir.

Fakat 2007 ve 2008 yıllarına gelindiğinde, tarım ürünleri ihracatımızdaki artışa rağmen, tarım ürünleri ithalatımızın çok daha yüksek oranda artması ihracatın ithalatı karşılama oranının 2007 yılında -916 milyon dolar olması, 2008 yılında ise bu oranın tarihe bir rekor olarak geçen -2.464 milyon dolara çıkması ile sonuçlanmış ve Türkiye 2008 yılında ortaya çıkan bu oran ile tam anlamıyla tarım ürünleri ithalatçısı konumuna gelmiştir.

Çizelge 4.10.Tarım Ürünleri Dış Ticareti (Milyon \$)

Yıllar	İhracat	İthalat	Denge
1998	2.357	2.125	+232
1999	2.058	1.649	+409
2000	1.659	2.123	-464
2001	1.976	1.409	+567
2002	1.754	1.703	+51
2003	2.121	2.535	-414
2004	2.542	2.757	-215
2005	3.329	2.801	+528
2006	3.481	2.902	+579
2007	3.724	4.640	-916
2008	3.928	6.392	-2.464

Kaynak :(TÜİK 2009)2009 yılı 10 yıllık dış ticaret raporu

Tarım sektörü dış ticaretinin 1998-2008 yılı arasındaki değerleri **Çizelge 4.10** da verilmiştir

4.5.3.1. Yaş meyve sebze ihracatı

Dünya yaş meyve sebze sektörünün ihracatı 114 milyon ton civarında olup ülkemiz dünya yaş meyve sebze ihracatının miktar bazında % 1' ini gerçekleştirmektedir. Türkiye'nin genel ihracatı 2008 yılında 2007 yılına göre %20 artarak 127 milyar doları geride bırakmıştır. Türkiye'nin 2008 Aralık ayı ihracatı geçen yılın aynı dönemine göre %25 azalarak 7 milyar 110 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tarım sektörü toplam ihracatı, 2008 yılında %19,4 dolayında artış göstermiş ve rakamsal olarak 13 milyar 558 milyon dolar düzeyini aşmış bulunmaktadır. 2008 Aralık ayında ise tarım ihracatımız %4,5 artışla 1 milyar 160 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında Bitkisel Ürünler ihracatı %16,8 oranında artış göstermiş ve rakamsal olarak yaklaşık 10 milyar 104 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. 2008 Aralık ayında ise Bitkisel Ürünler ihracatı %1,3 artışla 867 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

2008 yılında Yaş Meyve Sebze ihracatı 2007 yılına göre %15 artarak 3 milyar doları aşmıştır.(Çizelge 4.11) Sektör ihracatı 2008 Aralık ayında 2007 Aralık ayına göre %16,3 artarak 352 milyon dolara ulaşmıştır. 2008 yılı itibariyle Yaş Meyve Sebze sektörünün Türkiye'nin toplam ihracatı içindeki payı %2,37 dolayındadır.

Yaş Meyve Sebze sektörü ihracatı, ortaya koyduğu yükseliş eğilimini 2008 yılında da sürdürmektedir. Öyle ki; 2005 yılından günümüze, bahse konu sektördeki ihracat artış oranı %61'i aşmış bulunmaktadır. Bununla birlikte, değer bazında gerçekleşen artışın miktar bazında gerçekleşenden daha fazla olması, birim fiyatların yükseldiğini ortaya koymaktadır.

Çizelge 4.11. Tarım Sektörünün Ülkemiz İhracatındaki Payı

Tarım Sektörünün Ülkemiz İhracatındaki Payı			
	Genel	Tarım	Pay(%)
1970	588	300	51
1980	2,91	1,52	52
1990	12,95	3,01	23
2000	27,77	3,61	13
2001	31,31	4,07	13
2002	36,04	3,75	10
2003	47,19	4,84	10
2004	63,06	6,00	9,5
2005	73,13	7,81	11
2006	85,30	8,19	9,6
2007*	95,79	8,39	8,8

(Kaynak:TÜİK 2009)

(* 2007 yılı haziran ayı itibarı ile)

Çizelge 4.12. Yıllar İtibariyle Türkiye Geneli Yaş Meyve Sebze İhracatı

	2005	2006	2007	2008	Değ.(%) 2008/2005
Değer (Bin)	1.868.356	2.093.358	2.629.075	3.022.767	61,8
Miktar (Ton)	2.960.276	3.139.456	3.302.712	3.336.357	12,7
Birim Fiyat (\$/Kg)	0,63	0,67	0,80	0,91	43,6

(Kaynak:TÜİK 2009)

Yıllar itibarı ile Türkiye Geneli Yaş Meyve Sebze İhracatı incelendiğinde 2005 yılından 2008 yılına gelindiğinde toplam ihracat miktarının %12,7 arttığı aynı dönemde elde edilen ihracat gelirlerinde %61,8 oranında artış olduğu görülmektedir.(Çizelge 4.12)

Türkiye'nin ihracatında belirli ülke, ülke grupları veya bölgeler bazında bir yoğunlaşma görülmektedir. Bu duruma ekonomik, coğrafi, tarihsel ve kültürel faktörler etkili olmaktadır.

Türkiye Yaş Meyve Sebze İhracatı yapılan ülkeler 2007-2008 yılı itibarı ile sırasıyla aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bu tabloya göre 1. sırada %21,9 pay ile Rusya federasyonu 2. sırada %12,9 la Almanya, 3. sırada %5,3 ile Romanya, 4.sırada ve 5.sıralarda sırasıyla %5'er lik paylarla Irak ve Bulgaristan gelmektedir.(Çizelge 4.13)

Çizelge 4.13.Türkiye Geneli Yaş Meyve Sebze İhracatının Ülkelere Yüzde Dağılışı

ÜLKELER	İHRACAT DEĞERİ (1000 \$)		Değişim (%)	Pay (%)
	2007	2008		
Rusya Federasyonu	522.513	662.114	26,7	21,9
Almanya	381.621	391.313	2,5	12,9
Romanya	163.038	160.208	—1,7	5,3
Irak	102.748	151.921	47,9	5,0
Bulgaristan	97.859	151.844	55,2	5,0

(Kaynak:TÜİK 2009)

Türkiye genelinde yaş meyve ve sebze ihracatında ilk 10 ürün ve İhracattaki payları sırasıyla Taze Domates(% 14,1), Sultani Çekirdeksiz Üzüm (% 4,9), Taze kiraz (% 3,8), Limon (% 3,6), Satsuma(% 3,2), Hıyar ve Kornişon (% 2,9), Washington Portakal (% 2,5), kurutulmuş Domates (% 2,3) ve %2,1 Konserve Domates olarak sıralanmaktadır. (İİB 2008)

Çizelge 4.14. Türkiye Geneli Yaş Meyve Sebze İhracatında İlk 10 Kalem

İLK 10 KALEM	İHRACAT DEĞERİ (1000 \$)		Değişim (%)	Pay (%)
	2007	2008		
Domates - Taze	316.796	426.437	34,6	14,1
Sultani Çekirdeksiz Üzüm	120.405	147.331	22,4	4,9
Kiraz-Taze	146.378	115.077	—21,4	3,8
Limon Lamas	98.152	107.901	9,9	3,6
Satsuma	71.677	96.479	34,6	3,2
Limon Enterdonat	95.807	92.744	—3,2	3,1
Hıyarlar Ve Kornişonlar	68.211	86.300	26,5	2,9
Portakal-Washington- Taze	71.932	76.473	6,3	2,5
Domates - Kurutulmuş	62.789	68.469	9,0	2,3
Domates,Ambalaj Kg., Konserve	30.531	63.027	106,4	2,1
İLK 10 KALEM TOPLAMI	1.082.678	1.280.239	18,2	42,4
<i>DİĞER KALEMLER</i>	<i>1.548.258</i>	<i>1.742.528</i>	<i>12,5</i>	<i>57,6</i>
GENEL TOPLAM	2.630.936	3.022.767	14,9	100

(Kaynak:İİB 2008)

4.5.3.2. Yaş meyve sebze ihracatına verilen destekler

Türkiye'de mevcut tarım ve ihracat potansiyeli ve giderek artan dünya talebi dikkate alınarak, ihracatçılara, potansiyel pazarlarda rekabet imkanının sağlanabilmesi ve üretim fazlasının ihracat yoluyla değerlendirilebilmesi amacıyla başta narenciye ürünleri olmak üzere yaş meyve sebze sektörünün ihracat iadesi sistemi aracılığıyla desteklenmesine çalışılmaktadır. Yaş meyve sebze ürünlerine verilen ihracat iadeleri, temelde sezonluk kısa vade sorunları çözmekte ancak yeni türlerin geliştirilmesi yönünde uzun vadeli planların uygulamaya konulmasına önemli katkılar sağlamamaktadır. Bu kapsamda; başta narenciye olmak üzere birçok üründe değişik türlerin üretilmesi yönünde çalışmaların yapılması, sektörün devamlılığı ve ihracatın artırılmasını sağlamak açısından önemli olmakla birlikte, bu ürünlerin, hedef pazarları da tüketici tercihinde yaşanan değişimlere paralel olarak üretimlerinin planlamasının yapılmasını da gerektirmektedir (DTM 2004).

Yurt dışında Türk ihraç ürünlerinin sergilendiği fuar ve organizasyonlara katılan katılımcılar ile uluslararası sektörel nitelikteki fuarlara bireysel katılım sağlayan firma ve kuruluşlar tarafından yapılan harcamalar da yasada belirtilen miktar ve oranlar çerçevesinde Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan karşılanmaktadır. Ayrıca küçük ve orta ölçekli ihracatçıların birleşerek ortak hareket etmeleri ihracatçı firmaların dış pazarlardaki rekabet gücünü de artırmaktadır. (Mencet 2005)

4.5.3.3. Yaş meyve ve sebze sektöründe pazarlama ve ihracat zinciri

Türkiye'de ihraç edilecek yaş meyve ve sebzeler iki şekilde ihracatçılara ulaştırılmaktadır. Yaygın olan ihracat şeklinde, yaş meyve-sebze üreticisi, ürünlerini öncelikle toptancı pazarlarında bulunan aracılara teslim etmektedir. Aracılar, komisyonculara ulaştırdıkları ürünler ile birincil bağlantı görevini üstlenmektedirler. Aynı zamanda aracılar, komisyonlar vasıtasıyla üreticilere girdi sağlamaktadırlar. Diğer bir yöntem ise, üreticiler ihracatçılarla sözleşme yaparak ürünlerini doğrudan ihracatçılara ulaştırmaktadırlar. Bu şekilde yapılan ürün teslimatlarında üreticiler ve ihracatçılar ürün bazında yıllık sözleşme imzalayarak anlaşmaktadırlar. Yaş meyve ve sebzenin belediye sınırları veya mücavir alanlar içerisinde, perakende satışının yapılabilmesi için mutlaka toptancı hallerinden satın alındığının belgelenmesi gerekmektedir. Bu şekilde ürünün hale girmeden, halden çıkarma işleminin yapılması önlenerek, yaş meyve ve sebze ticaretinin kayıt altına alınması hedeflenmiştir. Bunun

yanında yaş meyve ve sebze pazarlanmasında, işleme sanayi de yer almaktadır. İşleme sanayi temsilcileri, ürünleri ya toplayıcılar vasıtasıyla (4367 sayılı yasa nedeniyle toplayıcıların toplamış olduğu ürünlerin doğrudan hale girmesi gerekmektedir) almakta ya da sözleşmeli tarım yoluyla satın alma yoluna gitmektedir.(Sayın 2007)

Türkiye'de yaş meyve ve sebze ihracatında konsinye denilen kesin satış daha sonra yapılmak üzere dış alıcılara, komisyonculara, şube ve temsilciliklerime mal teslimatı şeklinde anlaşılabilir satış şekli uygulanmaktadır. Yaş meyve sebzenin fiyatı ise her sabah toptancı haline gelen malın kalite ve standardı ile alıcının talebi doğrultusunda fiyat tespit komisyonu tarafından belirlenmektedir. Komisyon ve tüccarlar fiyat listesi doğrultusunda satışlarını yapmak zorundadırlar. Ancak fiyatın % 20'si kadar azaltma veya artırma yapılabilmektedir. Fiyat tespit komisyonunda ilgili birimlerin temsilcileri yer almaktadır. Buna karşın, üreticiler yeterince temsil edilememektedir. Ayrıca konsinye satış şekli nedeniyle üreticiler fiyat belirleme esnasında pasif kalmaktadırlar ve söz sahibi olamamaktadırlar.(Mencet 2005)

Gelişmiş ülkelerden AB'ye yapılan ihracatta genellikle 2 türlü ulaştırma söz konusudur. Bunlar; havayolu taşımacılığı ve deniz yoluyla yapılan taşımacılıktır. Ancak Türkiye'nin AB'ne coğrafi yakınlığı nedeniyle taşımacılıkta karayolu ve trenle yapılan taşımacılık da ürünlerin ulaştırılmasında alternatif bir yoldur. Havayoluna veya diğer taşımacılık şekillerine göre daha düşük ulaşım masrafları yapılmaktadır. Ayrıca, yaş meyve sebzenin çabuk bozulabilir ürünler olması nedeniyle taşımacılıkta soğuk zincirin ve ürün muhafaza sistemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

4.5.3.4. Türkiye yaş meyve sebze ithalatı

Son 20 yıl içerisinde tarımsal ithalatın yapısında önemli bir değişiklik olmamıştır. Tarımın toplam ihracatındaki payı azalmakla birlikte, Türkiye tarımda net ihracatçı konumunu korumaktadır. Türkiye'de yaş meyve sebze ürünlerine yönelik tarım ürünleri ithalatı çok düşük seviyelerdedir. Yağlı tohumlar en çok ithal edilen tarım ürünleri arasında çok büyük bir ağırlığa sahiptir. Muz, hindistancevizi, ananas, avokado gibi ülkemizde yetiştirme olanağı kısıtlı olan veya yetiştiriciliği mümkün olmayan meyveler ithal edilmektedir. Diğer yandan, Dahilde İşleme Rejimi kapsamında gıda işleme sanayinin ihtiyaç duyduğu çeşitlerin temini amacıyla da ithalat yapılmaktadır. Ayrıca sezon dışı talebi karşılamak

amacıyla da ithalat yapılmaktadır. Bazı durumlarda ise re-export yapmak amacıyla yaş meyve-sebze ithal edildiği de görülmektedir .(İGEME 2004)

4.5.4. Türkiye'de yaş meyve sebze ürünlerinde zirai ilaç kalıntı sorunu

Teknoloji ve bilgi sistemlerindeki değişimler tarımsal üretim biçimlerini de değiştirmiştir. Dünyada ve Türkiye'de tarım hızla entansifleşmektedir. Bunun sonucu olarak zirai mücadelede yüksek verim ve kalite tarımsal üretimin önemli bir unsuru haline gelmiştir. Son dönemde gündemde çok sıklıkla yer alan ilaç kalıntısı sebebiyle ihracattan geri dönen ürünler Türkiye ihracatı açısından olumsuz bir imaj yaratmaktadır. Üretimde gübre ve zirai ilaçların bilinçsiz kullanımı ihracatı olumsuz yönde etkilemekte olup pazar kayıplarına yol açabilecek sorunlar yaratabilmektedir. Bu nedenle zirai ilaç kullanımı Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından bir düzenlemeye tabi tutularak reçeteye bağlanması ve kontrol altına alınması uzmanlarca gerekli görülmektedir.

Önemli tarımsal girdilerden olan kimyasal ilaç ve gübre kullanımı, birim alana kullanılan miktar açısından genel olarak gelişmiş ülkelere göre Türkiye'de düşüktür. Ancak Akdeniz ve Ege gibi entansif tarımın yapıldığı bölgelerde ilaç ve gübre kullanımının oldukça yüksek olduğu bilinmektedir, Türkiye'deki toplam kimyasal ilacın %40'ı Adana, İçel ve Antalya'da tüketilmektedir. Tarım ilaçları sektörünün en önemli bölümü olan insektisitlerin % 47'si pamuk, % 20'si ise meyvecilikte kullanılmaktadır. Fungusitlerin ise % 43 'ü meyve ve % 24'ü ise sebze yetiştiriciliğinde kullanılmaktadır.

Diğer yandan, yaş meyve sebze ihracat içerisinde önemli bir yere sahip olan turunçgil grubu için yapılan bölgesel bir araştırmada aşırı ilaç kullanımının çevreye zararı olup olmadığı konusunda üretici görüşleri incelenmiştir. Turunçgil üreticilerinin % 96,8'ine göre kullanılan tarımsal ilaçlar çevreyi olumsuz etkilemektedir. Üreticiler tarafından bu olumsuz etkiler ise, ürünün zarar görmesi (% 38,2), doğal çevrenin zarar görmesi (% 21,4), fitotoksite (% 19,9), su kirliliği (% 9,6), insan sağlığını etkilemesi (%5,6) ve yararlı mikroorganizmaları öldürmesi (% 5,1) olarak açıklanmıştır. Bununla birlikte ilaçlama sırasında ve ilaçlamadan sonra önlem alma konusundaki uygulamaları, ilaç ambalajlarının değerlendirilmesi vb. konulardaki davranışları üreticilerin tarımsal ilaçların olumsuz etkileri ile karşı karşıya kalmalarına neden olduğu saptanmıştır.(Mencet 2005)

Türkiye'nin sebze üretiminde çok büyük bir paya sahip olan ve seracılığın merkezi konumundaki bölgelerde analiz laboratuvarlarının bulunmaması ihracat sırasında karşılaşılan engellerden bir tanesi durumundadır. Bu nedenle Antalya'nın Kumluca ilçesinde, uluslararası akreditasyona sahip tarımsal araştırma laboratuvarı açılmıştır. Yaklaşık 2 milyon \$ dolayındaki bir yatırımla gerçekleştirilen ve 13 kişinin istihdam edildiği ileri teknolojik donanıma sahip laboratuvar, Kumluca'lı üreticiler için ayrıntılı toprak ve kimyasal kalıntı analizi yapmaktadır. (TKB 2004)

Koçer (2003), Antalya ilinde ihracatçılar ile birlikte yürüttüğü anket çalışmasında ihracatta en fazla yaşanan sorunu gönderilen ürünlerde maksimum kalıntı sınırlarının aşılması olarak saptamıştır. Bu ürünler daha çok yurtdışında özellikle Almanya'daki Türkler tarafından tüketilmekte iken diğer tüketicilerin Türkiye'den gelen ürünlere talebindeki artış ürünün duyarlılığını artırmıştır. Bu nedenle gümrük girişlerinde yapılan analiz sonucu bu üründe yüksek dozda pestisit kalıntısının bulunması, bu pazarlarda Türkiye'den ithal edilen ürünlerin tanıtımını olumsuz yönde etkilemiş olduğu ifade edilmiştir.

4.5.5. Türkiye'de gıda güvenliği sistemleri ve ilgili uygulamalar

Gıda kontrol hizmetlerinin ana hedefi; güvenli gıda üretimi temininin ve tüketiminin yakın zamana kadar, bilimsel ve teknolojik ilerlemelerden yoksun bir gıda mevzuatı, etkin olmayan bir şekilde çeşitli organizasyonlar tarafından uygulanmaktaydı. Bu durum, pek çok soruna neden olmakta ve aynı zamanda bilimsel ve teknolojik gelişmelere uygun yaklaşımlara izin vermemekteydi. Bu nedenle ülkedeki mevcut gıda sistemini daha etkin hale getirmek üzere yeni bir gıda mevzuatı ve ülkede etkin bir gıda sistemi yerleştirme çabaları ortaya çıkmıştır.

Diğer taraftan DTÖ, Sağlık ve Bitki Sağlığı Anlaşmasının gerekliliklerini yerine getirmek ve aynı zamanda Avrupa Birliği ile Gümrük Birliğine uyum amacıyla yapılan çalışmalar da önem kazanmıştır. Bu çerçevede, ülke şartları da göz önünde bulundurularak, Kodeks Alimentarius Komisyonu, AB ve ABD Gıda ve İlaç Dairesi yasal düzenlemeleri ile Gıda ve Tarım Örgütü ve Dünya Sağlık Örgütü gibi uluslararası kuruluşların çalışmaları ve tavsiye kararları incelenerek temel bir yasa çalışması yapılmıştır. Nihayetinde 1995 yılında 560 sayılı "Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve

Denetlenmesine Dair" Kanun Hükmünde Kararname çıkarılmıştır. Günümüzde bir çok sanayi dalında olduğu gibi gıda sanayi de bir gelişme ve değişim içerisinde. Bu değişim ile ülke bazında ve uluslararası boyutta "kalite" ve "gıda güvenliği" konuları önem kazanmış durumdadır. Tüketicilerin bu açıdan korunması için 560 Sayılı KHK yeni bir yaklaşım getirmiştir. Gıdaların hammaddeden, mamul maddeye kadar olan üretim sürecinin denetlenmesi ve düzenlemelerin yapılmasının önemli bir amacı tüketiciyi korumaktır. 560 Sayılı KHK ile gıda üreten tesislerde üretimi denetleyecek sorumlu yöneticilerin bulunma zorunluluğu tüketiciye kaliteli gıda ulaştırmaya yönelik çok önemli bir adımdır. En son olarak 5179 Sayılı Gıda Yasası çıkartılarak yürürlüğe girmiştir.

Ayrıca, yeni gıda mevzuatının getirdiği yeniliklerle üretimin her aşamasında kontrol ve denetimi kolaylaştırarak gıdanın ulusal ve uluslararası serbest ticaretini sağlama, böylece sanayinin önünü açma hedeflenmektedir. Ayrıca, Türk Gıda Kodeksi ve ürün tebliğlerinin sanayiciye uygulama kolaylığı getirmesi ve bu yönüyle haksız rekabetin önlenmesi amaçlanmaktadır.

a. Kontrollü Örtüaltı Üretiminin Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik: Bu Yönetmelik; örtüaltı yetiştiriciliğinde üretimin planlanması, geliştirilmesi, pazarlanması ve gerekse gıda güvenlik zinciri içerisinde kaliteli üretimin tüketiciye ulaştırılması aşamasında, kontrollü üretim sistemini geliştirmek amacıyla hazırlanmıştır.(RG 2003)

b. İyi Tarım Uygulamalarına İlişkin Yönetmelik: Bu Yönetmelik; çevre, insan ve hayvan sağlığına zarar vermeyen bir tarımsal üretimin yapılması, doğal kaynakların korunması, tarımda izlenebilirlik ve sürdürülebilirlik ile gıda güvenliğinin sağlanması amacıyla hazırlanmıştır.(RG 2004)

c. Gıda Yasası: Gıdaların üretimi, tüketimi ve denetlenmesine dair 5179 No'lu kanun 2004 yılında yürürlüğe koyulmuştur. Bu yasanın amacı, gıda güvenliğinin temini, her türlü gıda maddesinin ve gıda ile temasta bulunan madde ve malzemelerin teknik ve hijyenik şekilde üretim, işleme, muhafaza, depolama, pazarlama ve halkın gereği gibi beslenmesini sağlamak, üretici ve tüketici menfaatleriyle halk sağlığını korumak üzere gıda maddelerinin üretiminde kullanılan her türlü ham, yarı mamul ve mamul gıda maddeleri ile gıda işlemeye yardımcı maddeler ve gıda ile temasta bulunan madde ve

malzemelerin güvenliğine ilişkin özelliklerinin tespit edilmesi, gıda maddeleri üreten ve satan işyerlerinin asgari teknik ve hijyenik şartlarının belirlenmesi, gıda maddeleri ile ilgili hizmetler ile denetimine dair usul ve esasları belirlemektir (RG 2004).

Bu yasa, AB kanunlarına uyum amacıyla izlenebilirlik, tüketici eğitimi, risk yönetimi, gıda kontrolüne birincil üretimin de dahil edilmesi gibi kanunları kapsamakta ve denetimin tek merkezde toplanmaması, uygulanabilirlik konusunun net olmaması gibi konularda bazı noksanlıklar olduğu dile getirilmektedir.

4.5.6. Türkiye'de izlenebilirlik uygulamaları

Türkiye'de ürünlerin izlenebilirliği üzerine TOBB-(Milli Mal Numaralama Merkezi)MMNM, EAN-UCC Sisteminin Türkiye'deki tek temsilcisi ve uygulayıcısı olarak Türkiye'ye özgü izlenebilirliği uygulama yöntemlerini geliştirmekte ve uygulamaya koymaktadır.

Türkiye'de üretilen ve satışa sunulan ticari ürünlerin, ulusal ve uluslararası ticarete herhangi bir sorun ile karşılaşmadan tanınmasını ve izlenebilmesini sağlamak üzere TOBB 1988'de kendi bünyesinde Milli Mal Numaralandırma Merkezi TOBB-MMNM'yi kurarak Uluslararası Mal Numaralama Örgütü'ne (European Article Numbering Association-EAN) üye olmuştur. TOBB-MMNM, Türkiye'deki üretici, dağıtıcı ve satıcı firmaların EAN-UCC Sistemine üye olmasını ve böylece tüm dünyada tanınmasını sağlamakta, bu firmaların uygulamalarını kolaylaştırmak ve firmalara destek sağlamak amacıyla Türkiye'ye özel düzenlemeler yapmaktadır.

TOBB-MMNM'ye üye olarak EAN-UCC istemine girecek olan firmalara ürün çeşitlerinin sayısına bağlı olarak EAN-UCC firma numarası verilir. EAN-UCC firma numarasının uzunluğu, yani basamak sayısı, firmanın ürün çeşidi sayısına göre değişmektedir. Üyeliğe başvuru yapan firma, kendisi için uygun olan EAN-UCC Firma Numarasının uzunluğuna ve ciro kategorisine göre TOBB-MMNM'ye sisteme giriş ücreti öder. Sisteme giriş ücreti, başvuru yılından bir önceki mali yıla ait ciro esas alınarak belirlenir. Sisteme giriş ücreti firmadan yalnızca başvuru aşamasında ve bir kez alınır.(Mencet 2005)

4.5.7. AB tüketicisi politikası ve Türkiye'nin uyumu

AB müktesebatının önemli politika alanlarından birini oluşturan tüketicisi hakları ve korunması, son yıllarda Türkiye'de de giderek artan bir şekilde kamuoyunun gündemine gelmeye başlamıştır. AB mevzuatına uyum çerçevesinde TBMM tüketicisi haklarını 2003 yılında güvence altına almıştır. 4822 Sayılı Tüketicisi Hakları Yasası ile; tüketicisi kredisi, fiyat göstergeleri, garanti süresi, gıda güvenliği, bekleme süresi ve tüketicisinin çıkarlarının korunması konularına açıklık getirilmiştir.

Türkiye'de tüketicisinin korunması ile ilgili mevzuatın temeli 1982 Anayasa'sında dayanmaktadır. Ancak 1982 Anayasa'sında, tüketicisiyi ilgilendiren yasal düzenlemeler ve farklı kanunlar altında gerçekleştirilmiştir. Bu konunun tek bir çatı altına alınması ise 8 Eylül 1985 tarihinde yürürlüğe giren Tüketicisinin Korunması Hakkındaki Kanun ile mümkün olmuştur. Kanunun yürürlüğe girmesinin ardından bazı konular ve bunlara ilişkin çeşitli yaptırımlar üzerinde önemle durulmuştur. Bunlar; ayıplı mal ve hizmetler, satıştan kaçınma, taksitli satışlar, kampanyalı satışlar, kapıdan satışlar konusunda satıcının yükümlülüğü, tüketicisi kredisi, süreli yayınlar, etiket, garanti belgesi, tanıtma ve kullanma kılavuzu, onarım, bakım ve diğer satış sonrası hizmetler, kalite denetimi ve tüketicisinin eğitilmesidir (İKV 2001).

Türkiye'deki tüketicisinin korunmasına dair bir diğer gelişme ise 2002 yılında "Ürünlerle İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanmasına ve Uygulanmasına Dair Kanun"un kabul edilmesiyle gerçekleşmiştir. Bu kanun ile malların tüketicisi sağlık ve güvenliğine dair uygun olduğuna dair belgelendirme yapılabilmesi için Türk Akreditasyon Kurumu kurulmuştur.(Mencet 2005)

4.5.8. EUREPGAP uygulamasının Türkiye'deki mevcut durumu

Türkiye'de yaş meyve sebze sektöründe az düzeyde de olsa EUREPGAP uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulama, isteğe bağlı olup "gönüllülük esasına" dayanmaktadır. Ancak, uygulamanın bir takım temel esasları, AB'nde ve Türkiye'de yasal zorunluluk kapsamındadır. Örneğin, "izlenebilirlik" ilkesi AB Gıda Yasası kapsamında yer almıştır. Buna göre, üreticiler, ürünlerinin geriye dönük olarak izlenebilmesi için bunları kayıt altında tutmaları gerekmektedir. Aynı şekilde Türkiye'de de "İyi Tarım Uygulamalarına ilişkin yönetmeliğin 1. maddesinde tarımda izlenebilirliğin sağlanması amaç kapsamında yer almıştır. Ayrıca bir önceki bölümde belirtilen "Gıda Yasası" ve "Kontrollü Örtüaltı Üretiminin Uygulamasına İlişkin Yönetmelik" de gıda güvenliğine ve çevre sağlığına düzenleyici önlemler getirmesiyle EUREPGAP' in uygulanması dolaylı yünden desteklenmiştir.(Altunlu 2006)

Türkiye'nin EUREPGAP sertifikalı alanı 2007 yılı haziran ayı itibarı ile 2969 hektar dır. Türkiye'de EUREPGAP sertifikası veren 12 sertifikasyon kuruluşu bulunmaktadır. Bu kuruluşların merkezleri çoğunlukla yurtdışında olup Türkiye'de şube açarak hizmet vermektedirler.

Türkiye'de EUREPGAP sertifikası almak isteyen üreticiler, ürün bilgileri ve alana ait bilgileriyle bir sertifikasyon firmasına başvuru yapabilmektedir. Her üretici, kayıt ücreti olarak 5 € ödemektedir. Diğer fiyatlandırmalar, alana ve hangi EUREPGAP tercihini uyguladıklarına göre değişmektedir. Ayrıca, gerekli analizlerin yapılabilmesi için üretici tarafından numunelerin laboratuara götürülmesi durumunda analiz ettirirse daha ucuza fiyat tarifesi uygulayabilmektedir.

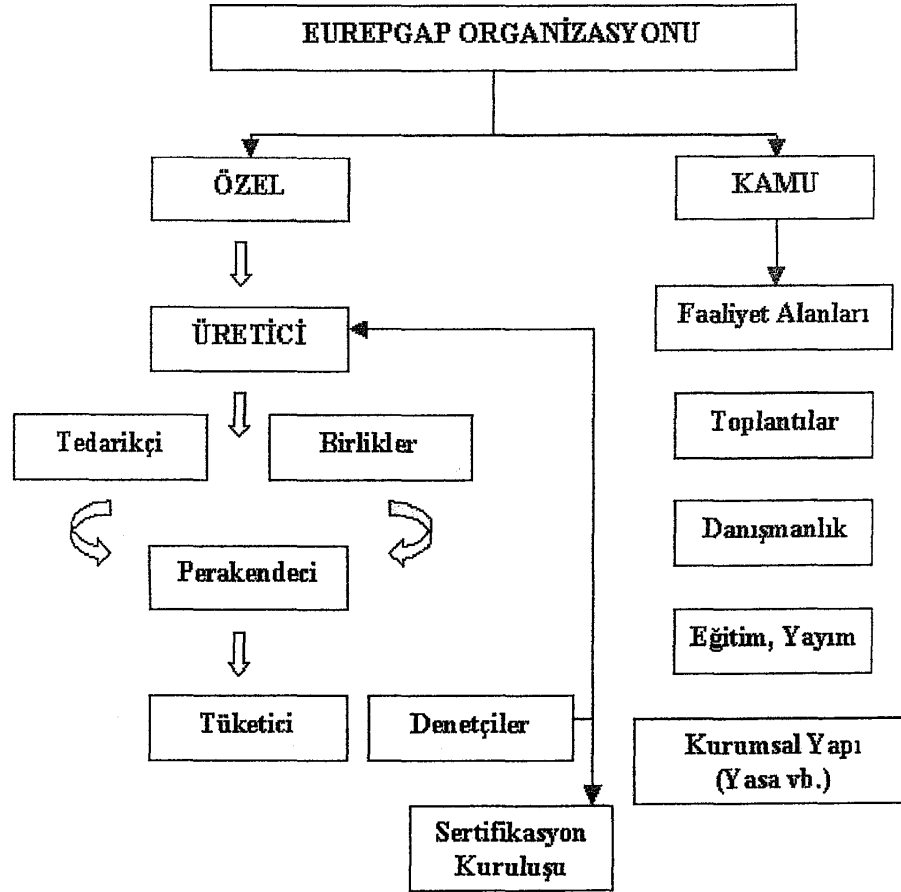
"İyi Tarım Uygulamalarına İlişkin Yönetmelik" esasları dahilinde iyi tarım uygulamaları kriterlerine uygun faaliyette bulunan üreticilere/müteşebbislere yatırım ve işletme kredisi kullanılmaktadır. Müteşebbisler/üreticiler yetkilendirilmiş kuruluşlar denetiminde iyi tarım yaptıklarına dair söz konusu kuruluşlardan aldıkları belgeleri Ziraat Bankasına ibraz ettikleri takdirde bu krediden faydalanabilmektedir.(Ziraat Bankası 2009)

EUREPGAP uygulamaları yalnızca üreticileri ve ihracatçıları değil özel ve kamu kesimindeki diğer birçok birimi de ilgilendirmektedir. Türkiye'de EUREPGAP

uygulamalarının mevcut durumu ve yaygınlaşması durumunda Şekil 4.6 deki organizasyon yapısı içerisinde olması öngörülmektedir.

Türkiye'de AB'ne uyum çerçevesinde çevre dostu üretim tekniklerinin yaş meyve sebze kullanımının yaygınlaştırılması amacıyla gerek üreticileri geliştirmeye yönelik ve gerekse ülkemizin bu ürünlerin ihracatında karşılaşılan engelleri aşmalarına yardımcı olmak amacıyla kamu tarafından önemli eğitim ve yayım çalışmaları yapılmaktadır. Kamu kesimi bünyesinde yer alan enstitüler, tarım il müdürlükleri, il özel idareleri ve üniversiteler bilgi üretimi ve dağıtım aşamasında stratejik öneme sahip durumdadırlar.

Şekil 4.6. EUREPGAP' in Türkiye'deki organizasyon yapısı

(Kaynak :Sayın 2007)

4.5.9. AB'nde ve Türkiye'deki EUREPGAP uygulama olanaklarının karşılaştırılması

Türkiye'nin EUREPGAP Sertifikalı üretim alanlarının ortalama büyüklüğü 3-5 dekar arasında değişmekte iken AB'nde bu ortalama 290 dekadır. Bu nedenle Türk üreticilerin kalite yönetim sistemini uygulayarak grup sertifikasyonuna başvurması maliyet yönünden daha avantajlı bir uygulamadır. AB'nde üreticiler büyük ölçekli tarım işletmelerine sahip olduğu halde grup sertifikasyonunu tercih etmektedirler. (Sayın 2007)

Türkiye'de son 15 yıl içerisinde özellikle büyük şehirlerde perakende sektörü büyük bir değişime uğramıştır. Yaş meyve ve sebzenin pazarlanması için tercih edilen halk pazarları önemini sürdürse de son yıllarda modern manavlar ve süpermarketler yerleri tüketiciler tarafından tercih edilen satış yerleri olmaya başlamıştır. Tüketicilerin tercihlerinde modern manavlara ve süpermarketlere yönelmesi, bu satış yerleri arasında rekabet ortamını da beraberinde getirmiştir). Türkiye'de yaş meyve ve sebzeler genellikle semt pazarlarında ve büyük marketlerde satılmaktadır. Ancak, süpermarketlerde bu ürünlerin satılma oranı sadece % 10 seviyelerindedir. Toplumsal değişim ile birlikte, tüketicilerin satın alma yerlerine ilişkin eğilimleri de değişmektedir. Nitekim, EUREPGAP' in ortaya çıkışında en büyük etken perakendecilerdir. EUREPGAP' e olan talep, perakendeci büyük süpermarketlerden gelmektedir. Süpermarketlerin, üreticilerden, EUREPGAP sertifikasına sahip ürünler tedarik etmek istemesi o ülkedeki tüketicilerin yaş meyve ve sebze ürünlerini süpermarketlerden karşıladıklarını da göstermektedir. Türkiye'de süpermarketlerin yurt içinde satışa sundukları ürünler için EUREPGAP talebi bulunmamaktadır. Ancak yurtdışından isim hakkını alan Migros, Carrefour gibi yurtdışı orijinli büyük ölçekli süpermarketlerin diğer ülkelerdeki aynı isimli süpermarketleri gelecekte yurtiçi tüketim için de EUREPGAP standardına uyumu arayacakları söylenebilir. (Altunlu 2006)

4.5.10. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarafından İyi Tarım Uygulamalarında Yetkilendirilen Kuruluşların Listesi

No	Kuruluş Adı	Adresi	Yetki Kapsamı	Kuruluş Kodu	Yetki Süresi
1	CTR Uluslararası Belgelendirme ve Denetim Ltd.Şti.	5. Sok. No:4/7 Bağcılar Gaziosmanpaşa/ ANKARA Tel: 0 312 436 14 60 Fax:0 312 436 14 70 e- mail: ctr@ctr.com.tr	Kontrol ve Sertifikasyon -Yaş meyve sebze -Kesme çiçek ve süs bitkileri -Fide ve fidancılık -Tarla bitkileri -Çay	TR.İTU.01	04.10.2009
2	Moody International Kalite Servisleri Ltd.Şti.	Kozyatağı Hüseyin Çelik Sok. Topaloğlu İş Merkezi No:9 Kat:3 Kadıköy/ İSTANBUL Tel: 0 216 445 00 00 Fax:0 216 445 00 20 e- mail: general.turkey@moodyint.com	Kontrol ve Sertifikasyon -Yaş meyve sebze	TR.İTU.02	04.10.2009
3	ETKO Ekolojik Tarım Kontrol Org.Ltd.Şti.	160 Sokak No:13/7 35040 Bornova/ İZMİR Tel: 0 232 339 76 06 Fax:0 232 339 76 07 e- mail: info@etko.org	Kontrol ve Sertifikasyon -Yaş meyve sebze -Çiçek ve süs bitkileri -Tarla Bitkileri	TR.İTU.03	19.12.2009
4	ECAS Belgelendirme Denetim Ltd.Şti.	Çaybaşı Mah.Ali Çetinkaya Cad. Kayahan Apt. No:146/6 ANTALYA Tel: 0 242 321 55 56 Fax:0 242 311 62 00 e- mail: info@ecas-tr.com	Kontrol ve Sertifikasyon -Yaş meyve ve sebze -Çiçek ve süs bitkileri -Fide ve fidancılık -Tarla Bitkileri -Çay	TR.İTU.04	16.05.2009
5	TURKGAP Tarım Uygulamaları Kontrol ve Sertifikasyon Hizmetleri Ticaret Ltd.Şti.	Palmye Mah. S.Yılmaz Apt. 1216 Sok.No:2/A Yenişehir/ MERSİN Tel: 0 324 327 41 91 Fax:0 324 327 41 91 e- mail: turkgap@turkgap.com	Kontrol ve Sertifikasyon -Yaş meyve-sebze	TR.İTU.05	11.06.2009
6	NİSSERT Uluslararası Sertifikasyon ve Denetim Hizmetleri	Gimat 3 Blok No:29 Macunköy/ ANKARA Tel: 0 312 397 07 87 Fax:0 312 397 00 58 e-mail:nissert@nissert.com	Kontrol ve Sertifikasyon -Yaş meyve-sebze -Tarla bitkileri	TR.İTU.06	11.06.2009

7	TRB Uluslararası Belgelendirme Teknik Kontrol ve Göz. Hiz. Tic. Ltd. Şti.	Şair Eşref Blv.No:4 Osman Şahin İş Mrk K:6 D: 603 Tel: 0 232 441 6711 Fax:0 232 441 55 87 Çankaya/ İZMİR e-mail:info@trb.com.tr	Kontrol ve Sertifikasyon -Yaş meyve sebze -Çiçek ve süs bit. -Fide ve fidancılık -Tarla Bitkileri	TR.İTU.07	04.10.2009
8	Ekotar-Ekolojik Tarım Ürünleri Üretim, Kontrol, Sertifika, Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.	Gazi Mh. A.Menderes Blv. Denis Apt.36/1 33130 MERSİN Tel: 0 324 325 49 64 Fax:0 324 327 19 44 e-mail:info@eko-tar.com	Kontrol ve Sertifikasyon -Yaş meyve sebze	TR.İTU.08	04.10.2009
9	C.U. Sertifikasyon Ltd. Şti.	Mansuroğlu mah. 286 sok. Ali Çolakoğlu Sitesi A-1 Blok, No:16, Daire:3 Bornova/ İZMİR Tel:0 232 3470704 Fax:0 232 3470693 e- mail: turkey@controlunion.com	Kontrol ve Sertifikasyon -Yaş meyve sebze	TR.İTU.10	Çalışma izni askıya alındı.
10	ORSER Organik Ürünler Kontrol ve Sertifikasyon Ltd. Şti.	Simon Bolivar cad. Cemal Nadir sok. No:10/5 06550 Çankaya/ ANKARA Tel:0 312 4381560 Fax:0 3124381559 e-mail: orser06@ttnet.net.tr	Kontrol ve Sertifikasyon -Yaş meyve sebze -Çiçek ve süs bitkileri -Tarla bitkileri	TR.ITU.11	01.04.2010
11	CERES Certification of Environmental Standards GmbH	İnönü Caddesi Yunus Emre Apt.Kat:1 D:1 No:705 PK: 35350 Poligon/ İZMİR Tel:0 232 2472022 Fax:0 232 2477001 e-mail: info@ceres-cert.com.tr	Kontrol ve Sertifikasyon -Yaş meyve sebze	TR.İTU.12	09.07.2009
12	KAS Uluslararası Sertifikasyon Gözetim Teknik Kontrol Hizmetleri Ltd. Şti.	Fatih cad. No:68/20 Bornova/ İZMİR Tel:0 232 3735255 Fax:0 232 3734626 e-mail: info@kascert.com	Kontrol ve Sertifikasyon -Yaş meyve sebze	TR.İTU.13	21.10.2009

Çizelge 4.15. Türkiye’de TKB Tarafından EUREPGAP sertifikası vermeye yetkili Kuruluşlar

Kaynak:www.tugem.gov.tr

4.5.11. Türkiye yaş meyve ve sebze sektöründe EUREPGAP'in uygulanabilirliği: SWOT analizi

Çalışmanın bu bölümünde, yaş meyve sebze sektöründeki iç ve dış etkenleri dikkate alarak, var olan güçlü yönler ve fırsatlardan en üst düzeyde yararlanmak, tehditler ve zayıf yanların ise etkisini en aza indirecek plan ve stratejiler geliştirmek amacıyla EUREPGAP' in uygulanabilirliği tartışılmıştır

Türkiye için ihracat potansiyeli AB'nde üretim yapılamayan veya yetersiz üretimin yapıldığı sezon dışı zamanlarda daha çok ortaya çıkmaktadır. Örtü altında yapılan mevsim dışı üretim erkencilik avantajı sağlamakla birlikte kontrollü üretim yapılmasını da gerektirmektedir. Türkiye'nin ihracatta karşılaştığı sorunlardan biri olan maksimum kalıntı seviyeleri EUREPGAP Genel Yönetmeliğinde belirtilmiş ve kullanımına mutlak uyum getirilmiştir. Bu seviyelere uyum gösterilmesi ihracatta karşılaşılan engellerin en önemlilerinden birinin aşılmasına olanak sağlamaktadır. (Mencet 2005)

EUREPGAP Genel Yönetmeliği farklı sayıda birçok teknik konuyu kapsamaktadır. Türk çiftçilerinin hepsinin getirilen kuralları uygulayabilmesi güçtür. Kayıt tutma ve her türlü tarımsal faaliyetin kayıt altına alınması ise oldukça zor olup bilgi gerektirmektedir. Bu durum, ancak danışmanlık sistemi ile çözülebilecek niteliktedir. Türkiye'deki ziraat mühendisleri ve üreticilerin bu konulara yönlendirilmesiyle, hem çiftçilere danışmanlık yapabilecek düzeyde teknik personel potansiyeli değerlendirilmiş olunacak, hem de EUREPGAP kurallarına daha kolay uyum sağlamasına katkı sağlamış olunacaktır. Uygulamanın ilk aşaması olarak, devlet tarafından danışmanlık desteğinin verilmesi, üreticilerin uygulamayı benimsemelerini sağlamak için en önemli adım olarak görülmektedir. (Mencet 2005)

Ülkelere ve bölgelere göre kontrol ve denetim, sertifikasyon ve belgelendirme ücretleri değişmektedir. Örneğin İspanya'da 8\$/hektar, İtalya'da 20\$/hektarlık ücretler bildirilmektedir. Etkin ve ülke koşullarına uygun fiyat politikalarının uygulandığı

kontrol ve sertifikasyon, EUREPGAP uygulamasını kolaylaştırmaktadır. Türkiye'de sertifikasyon ve danışma hizmetlerine ilişkin ücretlendirme konusunda açık bir politika izlenmemektedir. Kontrol ve sertifikasyon kuruluşları kamuoyuna fiyat tekliflerini sunmaları halinde bu konudaki bilgi karışıklığı giderilebilecektir. Diğer yandan, ülkemizde kalıntı, katkı, mikotoksin vb. analizleri yapacak akredite laboratuvarların az sayıda olması da önemli bir eksiklik olarak görülmektedir.

Türkiye'de gıda güvenliğine yönelik kalite sistemlerinin oturmamış olması yeni sistemleri uygulamaya başlamak için engel oluşturmaktadır. Ancak EUREPGAP, tarımda işleyişle ilgili konulara düzenleme getirdiği ve kural koyduğu için HACCP ve ISO gibi diğer kalite yönetim sistemleriyle de uyum içerisindedir. Böylece EUREPGAP bir yandan tercihli bir uygulama olurken diğer yandan ilkelerinin AB'ndeki perakendeciler tarafından istenmesi durumu uygulamanın zorunlu hale gelmesine yol açmaktadır.

Türkiye ile AB gıda mevzuatları arasındaki uyum sorunlarından birisi Türkiye'de kurumlarla ilgili eksikliklerin olmasıdır. AB'nde "Gıda ve Veteriner Ofisi" adlı bir kurum bulunmaktadır. Kurum içinde yer alan müfettiş ve uzmanların görevleri Birlik içinde ve birliğe dışarıdan giren ürünlerde gıda sağlık güvenliğini güvence altına almaya çalışmaktır. Yürütülen çalışmaların sonuç raporları da internette yayınlanmaktadır. Türkiye'de ise AB'ndeki gıda sağlık güvenliğini kontrol eden ayrı bir kurum bulunmamaktadır. Bütün denetleme işlemleri Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı bünyesinde yer alan Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmelidir. AB'nde bulunan bir diğer kurum ise Avrupa Gıda İdaresi'dir. Bu kurumun amacı ise gıda ve sağlık güvenliği alanında tüketici sağlığının yüksek düzeyde korunmasına, tüketici güveninin yeniden kazanılmasına olumlu katkıları olmaktadır. Ayrıca bu kurumda gıda ilgili politikaların oluşturulmasında bilimsel görüşlerden faydalanılmaktadır.(İTO 2004)

EUREPGAP, sahip olduğu tüm yönetmelik, kontrol listesi ve diğer dokümanlarıyla kendi başına ayrı bir başvuru kaynağıdır. Bu nedenle, EUREPGAP' i uygulamak isteyen üreticiler öncelikle kendi işletmelerinde hangi gereksinimlere sahip olduğunu ve hangi gerekliliklere ihtiyaçları olduğunu saptamaları gerekmektedir. Bu nedenle EUREPGAP Kontrol Noktalarına ve Uygunluk Kriterlerini kullanmak yararlı olabilmektedir, üreticilerin kendi bünyesinde yapacakları denetlemeler uygulamanın başarısını ve

Çizelge 4.16. Türkiye'nin yaş meyve sebze sektöründe EUREPGAP 'in uygulanabilirliği SWOT Analizi

<p>GÜÇLÜ YANLARI</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ MEVCUT AB TİCARET KANALI ◆ GEREKLİ YASAL DÜZENLEMELER HIZLA YAPILMAKTADIR ◆ SEZON DIŞI ÜRÜNLER ◆ ÖRTÜALTI ÜRETİM POTANSİYELİ ◆ YENİLİKLERE AÇIK GENÇ NÜFUS VARLIĞI ◆TARIMSAL ÜRETİM POTANSİYELİNİN YÜKSEK OLUŞU ◆KALİTELİ ÜRÜN YETİŞTİRME OLANAKLARI ◆KOOPERATİFLESME VE ÖRGÜTLENME 	<p>FIRSATLAR</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ AB'NİN SAĞLIKLI ÜRETİLEN YAŞ MEYVE SEBZEYE OLAN ARTAN TALEBİ VE AB'NİN GENİŞLEMESİ ◆ PAZAR GARANTİSİ ◆ ÇEVRE DUYARLILIĞININ ÖN PLANA ÇIKMASI ◆ HİPER VE SÜPERMARKETLERİN SAYICA ARTMASIYLA EUREPGAP'IN UYGULAMA OLANAKLARININ ARTMASI
<p>ZAYIF YÖNLERİ</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ ARAZİLERİN PARÇALI VE İŞLETMELERİN KÜÇÜK ÖLÇEKLİ OLUŞU ◆ ALTERNATİF TARIM ÜRÜNLERİ PAZARLARININ ARAŞTIRILMASINDAKİ YETERSİZLİK ◆ SERMAYE YETERSİZLİĞİ VE BİLEŞİMİNDEKİ DENGESİZLİK ◆ ÜRÜN BAZINDA ÖRGÜTLENME YETERSİZLİĞİ ◆ İÇ PAZARDA STANDART UYGULAMASI YOK ◆ ÜRÜNLERİN ANALİZİ İÇİN LABORATUAR OLANAKLARININ KISITLI OLMASI ◆ TÜRKİYE'DE KURUMLARLA İLGİLİ EKSİKLİK 	<p>TEHDİTLER</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ GIDA VE TARIM ÜRÜNLERİNDE KALİTE KONUSU VE TÜKETİCİ TERCİHLERİ GÜNDEME GİRMİŞTİR ◆ TARİFE DIŞI BENZERİ ENGEL OLMASI ◆ TARIM ÜRÜNLERİNİ TEDARİK EDEN FİRMALARIN BİRLEŞEREK TEKELCİ GÜÇ OLUŞTURMALARI ◆ TARIM ÜRÜNLERİNE GETİRİLEN STANDARTLARIN DAHA KARMAŞIK HALE GELMESİ, TÜRK ÜRETİCİLERİNİN ANLAYAMAYACAKLARI ŞEKİLDE OLMASI. ◆ ALT YAPI YATIRIMLARININ GEREKLİLİĞİ ◆ SERTİFİKASYON VE KONTROL MASRAFLARININ YÜKSEKLİĞİ

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Avrupa'daki perakendecilerin dünyanın her yerinden ithalat yaptıkları göz önünde bulundurulduğunda, kendi aralarındaki rekabetin de yükselmesine bağlı olarak, gıda güvenliğinin önemi daha çok artmıştır. Bu yüzden pazarda daha kalıcı olabilmeleri için, raflarına koydukları ürünlerin zararlı olmayacağına dair müşterilerine garanti ve güvence vermeleri gerekmektedir. EUREPGAP sertifikası, perakendecilere ihtiyaç duydukları garanti ve güvenceyi sağlamış olmaktadır.

Özellikle market zincirlerinin pazarda söz sahibi olması ile sebze pazarı daha izlenebilir hale gelmiş ve olması gereken standarda ulaşmıştır. İthalatçı ülkeler, her geçen gün alım standartlarını yükseltmekte ve bu standardı sağlayabilen işletmeler diğerlerine göre satış avantajı yakalamaktadır.

AB pazarında Türkiye'nin pazar payını korumak ve geliştirmek; hedef pazarlardaki talebe bağlı yeni gelişmelerin ve yeni oluşumların incelenmesine ve bunlara göre ülke içi üretimin şekillendirilmesine dayanmaktadır. Türkiye'nin, sahip olduğu iklim, toprak ve su avantajları ile sürdürülebilir bir üretim potansiyelini ihracat ile uyumlu hale dönüştürmesi gerekmektedir. Bu durum, üreticinin teknik hizmet almasını, paketlenme ve pazarlamasını ortaklaşa yapabileceği bir örgütlenme yapısını oluşturmasını gerektirmektedir.

Temel amacı tarımsal kimyasalların kullanımının azaltılması ve tüketici sağlığının korunmasına dayalı olan EUREPGAP dışında kalan ihracatçı firmaların ürünlerini ihraç edecek pazar bulmakta güçlük çecekleri öngörülmektedir. Bu amaçla, üreticiden tüketiciye kadar uzanan süreçte karar birimlerinin bu konuda aydınlatılması, gelecekteki ürün taleplerinin karşılanması amacıyla izlenmesi gerekenler hakkında bilgilendirilmeleri, Türk yaş meyve ve sebze ihracatının geleceği ve dolayısıyla bunun ekonomiye katkısı açısından büyük önem arz etmektedir. Çünkü EUREPGAP uygulamalarının yaş meyve ve sebze ihracatı üzerinde belirleyici bir etki yaratacağı şimdiden görülmektedir.

Türkiye'nin yaş meyve sebze pazarlamasında en önemli ihraç pazarı, AB'dir. AB'de EUREPGAP kapsamlı ürün talebi giderek artmaktadır. Türkiye hedef pazar taleplerine uygun olarak özellikle ihracata dönük yaş meyve ve sebzede bu gereksinimi izlemek durumundadır. Ancak gelinen noktada, Türkiye'de bu yönde bir takım kısıtlar bulunduğu görülmektedir. Bunlardan en öne çıkanlar aşağıda sıralanmıştır:

a. Küçük İşletme Yapısı ve Sermaye Yetersizliği

Üreticilerin işletme yapılan maliyetin azaltılmasında önemli rol oynamaktadır. Yeterli işletme büyüklüğüne sahip üreticiler, üretimde yeni çeşitler yetiştirmekte, teknoloji kullanımında, ulaştırmada ve dolayısıyla dış satımda avantajlı konumda bulunmaktadır. Örneğin, AB'nde 5 hektardan küçük işletme yapışma sahip üreticiler teşvik edilmektedir (Anonim 2004).

Öte yandan küçük işletme yapısı nedeniyle ortaya çıkan yüksek maliyetlerin ise grup sertifikasyon seçeneği ile aşılabileceği anlaşılmaktadır. Ayrıca, sözleşmeli yetiştiricilik uygulamasına dönük yasal boşluğun gerek üretici ve gerekse firma haklanm dikkate alan bir yapıda yeniden güncelleştirilmesi ile EUREPGAP kaynaklı maliyetlerin ortaklaşa üstlenilmesi de sağlanabilecektir.

b. Küçük Ölçekli İhracat

İhracatçıların da küçük ölçekli olması EUREPGAP uygulama olanağım olumsuz etkilemektedir. Bu tür durumlarda ihracatçıların, üretici birlikleriyle işbirliğine gitmesi ya da birleşmesi ile diğer sektörlerdeki KOBİ' ler gibi ihracat desteğine başvurabilirler. Ayrıca KOBİ' lere, izlenebilirlik amacıyla için Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından yazılım desteği de verilmektedir.

c. Yetersiz bilgi donanımlı üretici

Özellikle 2004 yılında yasalaşan Üretici Birlikleri Yasası kapsamında düzenlenen zirai danışmanlık sistemi ile üreticilerin daha bilinçli bir üretime yönlendirilmesi amaçlanmaktadır. Böylece kontrollü ve denetimi kolay bir yetiştiricilik faaliyeti ile

EUREPGAP standartlarına yaklaşmanın ve bu yönde üreticileri teşvik etmenin daha kolay olabileceği düşünülmektedir.

EUREPGAP logosunu nihai tüketicilerin görmemesi, üreticiler açısından bir olumsuzluk getirmemektedir. Üreticilerin, perakendeciler arasında tanınıyor olmak için kendi ticari markalarını oluşturmaları gerekmektedir. Böylece perakendeciler tarafından aranan üreticiler sınıfına girerek, uzun dönemde prestijli konuma gelmek söz konusu olabilmektedir.

d. Sözleşmeli yetiştiricilikte yasal yetersizlik

Yasal yetersizlik nedeniyle, Türkiye'nin mevcut pazarlarını daha da genişletmesi veya en azından mevcut potansiyelin korunabilmesi için belirtilen noksanlıklarını süratle çözüme kavuşturulması kaçınılmazdır. Diğer yandan, sadece ihracat amaçlı değil aynı zamanda iç pazar tüketicisi için de bu durumun dikkate alınması gereklidir. AB'nin sadece hedef pazar olması nedeniyle değil, aynı zamanda tam üyelik hedefi nedeniyle de bu gelişmeler izlenmeli ve kısa sürede uyuma yönelik çalışmalar tamamlanmalıdır. Nitekim Antalya bölgesinde bu kapsamda pek çok çalışma başlatılmıştır.

e. İç Pazarda Talebin düşüklüğü

Tarımsal üretimin bütününde İyi Tarım Uygulamalarının hakim olabilmesi öncelikle esas alıcı konumunda olan yerli tüketicinin ürün arzını yönlendirici bilinçte istek ve talepte bulunmasıdır. Öncelikle iç pazarın daha güvenli ve çevreye duyarlı üretilmiş tarımsal ürünlere talebinin arttırılması gerekir.

Türkiye'de üreticilerin üretim planları mevsime göre yapıtlıkları için beklenmedik ürün kayıpları ve verim düşüklükleri yaşanmaktadır. EUREPGAP bir bakıma bu kayıpları önleyici bir sistemdir. Risk analizlerine dayalı bir üretim yapısı ile aynı zamanda planlamayı da gerekli kılmaktadır. EUREPGAP sistemi uygulamak isteyen bir üretici, üreteceği ürün için gerekli fiziksel hazırlıkları üretime başlamadan önce yapmaktadır. Bu hazırlık, zorunlu olmasa da üretici açısından faydalı olup üretim esnasında daha az sorunla karşılaşılması sağlanmaktadır.

Ortaya konan veriler ışığında vardığımız sonuç; İyi Tarım Uygulamalarına haiz üretim kabiliyetinin günümüzde bir ayrıcalık olmaktan çıktığı, artık bir zorunluluk olduğunu göstermektedir. Tüm sayılan kısıtlara ve olumsuzluklara rağmen, yüksek potansiyele sahip örtüaltı yetiştiricilik alanlarımızın çokluğu ve bunların önemli kısmında yeraltı kaynak suları vasıtası ile 12 ay üretim yapılabilmesi ülkemiz tarım sektörüne dış pazarlarda yer kazandıracak öncü güç olduğunu göstermektedir.

İyi Tarım Uygulamalarına entegrasyon çalışmaları çerçevesinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından Zirai ilaç satışına getirilen reçeteli satış zorunluluğunun Toprak Analizi Sonucu gübre kullanımında da getirilmesi beklenmektedir. Ayrıca Bakanlığın sertifikalı fidan ve sertifikalı tohum kullanımında sağladığı faiz sübvanseli krediler ve hibeler doğru yolda olduğumuzu göstermektedir. Tüm yapılan çalışmalara rağmen iç piyasanın nitelikli ürün talebini artırıcı bilinçlendirilmesi büyük önem taşımakta, tüketici bilincini artırıcı yayım faaliyetlerinin artırılması gerekliliği görülmektedir.

Sonuç olarak var olan ve günden güne artan İyi Tarım Sertifikasına sahip ürünlere olan talebin artması karşısında AB pazarında ve Dünyada Tarım Ürünleri İhracat geleceğimiz EUREPGAP yeni adıyla GLOBALGAP ilkelerinin uygulanabilirliğini sağlamamızdan geçmektedir. Dış pazarlarda söz sahibi, rekabetçi, kaliteli, maliyet etkin ve çevreye duyarlı, doğal kaynak israfının önlenmesi ve sektör çalışanlarının refahı, tarımsal ihracatımızın sürekliliği ve artışı katkı kalıntı sorunu olmayan ürünler ile mümkündür.

7. KAYNAKLAR

AİB 2003 Antalya İhracatçı Birlikleri İzlenebilirlik Raporu www.aib.org.tr

Anonim 2004 AİB 2004Avrupa Perakendecileri Ürün Çalışma Grubu İyi Tarım Uygulamaları(Antalya İhracatçı Birliği Araştırma Serisi 29.Antalya)

AİB 2008 Antalya İhracatçı Birlikleri İstatistik verileri www.aib.org.tr/istatistik.doc.

Altunlu S, 2006 Tarım Ve Mühendislik Sayı 75-79

Anonim 2008a. İyi Tarım Uygulamaları (www.crt.com.tr)

Anonim 2008b. İyi Tarım Uygulamalarının belgelendirilmesi (www.crt.com.tr)

Anonim 2008c. İyi Tarım Uygulamalarının belgelendirilme Süreci(www.crt.com.tr)

Anonim 2008d. Avrupada İyi Tarım Uygulamaları (www.crt.com.tr)

Anonim 2009 AİB Yıllara göre Tarım Dış Ticaret karşılaştırması(www.aib.org.tr)

Antalya TKB, 2004. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı. II.Tarım Şurası, Üretim ve Pazarlama Politikaları Komisyon Raporu

Baerdemaeker, J 2008 9.Globalgap Konferansı Kurul ve Sekreterlik Raporu, Temmuz 2008) www.globalgap.org

CBI, 2004. Fresh fruit and vegetables EU market survey

Delice A, 2006. HACCP, 13001 Ve Eurepgap Uygulamalarının Türkiye taze Meyve-Sebze Dış Ticaretine Olası Etkileri

DTM 2004 İhracat Genel Müdürlüğü Ar-Ge ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı, İhracatın Genel ve Sektörel Değerlendirilmesi raporu.www.dtm.gov.tr

Ekinci N, Egesel B, Tan S ,2008 Türkiye’de İyi Tarım Uygulamaları ve Çanakkale

Engiz M, 2007 İyi Tarım Uygulamaları Değerlendirme Toplantısı Antalya notları

EUREPGAP 2004 Statistic on Eurepgap Certified Growers.www.eurep.org

FOODPLUS, 2004a Integrated Model Using FADN AIAX Data Bank - AGEA, Italy.. Official Presentation of Fresh Fruit and Vegetable. Train The Trainer

FOODPLUS, 2004b Workshop. Antalya.. EUREPGAP General Regulations Version 2.1-Jan 04. Control

FOODPLUS, 2004c Points&Compliance Criteria Version 2.0-Jan04.. EUREPGAP

GLOBALGAP 2008 9.Globalgap Konferansı Kurul ve Sekreterlik Raporu, Ağustos 2009) www.globalgap.org

Hofmans, W 2008 Continuous Improvement in Fruit and Vegetable, Learn About the Main Issues Discussed to be Revised for the Next Version www.globalgap.org

İGEME 2004 İhracatı Geliştirme Merkezi Sektör Raporları

İİB 2008 İstanbul İhracatçı Birlikleri İhracat Verileri Raporu

İKV 2001 İktisadi ve Kalkınma Vakfı yayınları AB'nin tüketici Politikası

Mencet, N 2005 Avrupa Birliğinde EUREPGAP Uygulamalarının Yaş Meyve-Sebze İhracatımıza olası etkileri.

KOÇER, A. 2003. 'Türkiye ve AB'de Gıda Güvenlik ve Kalite Regülasyonları Yaş Meyve Sebze Örneği

RG, 2003. Resmi Gazete Kontrollü örtü altı yetiştiriciliği

RG, 2004. Resmi Gazete, İyi Tarım Uygulamalarına İlişkin Yönetmelik, 25577 No'lu yasa.

Serin N, 2006 Türkiye'de Kalitenin Gelişimi Ve Tarımsal Sertifikasyon

Sayın C, 2002 Yaş Meyve-Sebze Dış Ticaretinde Sağlık Düzenlemeleri ve EUREPGAP uygulamaları

Sayın C, Mencet M, Taşcıoğlu Y. 2005 Avrupa Birliğinde EUREPGAP Uygulamaları ve Yaş Meyve ve Sebze İhracatımıza Olası Etkileri

Sayın C, 2007 EUREPGAP-GLOBALGAP Uygulamalarına Dünya,AB ve Türkiye Perspektifinden Genel Bir Bakış

TSE 2009 TSE Dergisi Yıl:48 • Sayı:565 sayfa 36-39,Haziran 2009

Turfanda K, 2004 Avrupa Perakendecilerinin Ürün Çalışma Grubunun İyi Tarım Teknikleri Uygulamaları

[Tugem](http://www.tugem.gov.tr) 2009, Türkiye'de TKB Tarafından Eurepgap sertifikası vermeye yetkili Kuruluşlar listesi www.tugem.gov.tr

TÜİK 2009 Türkiye İstatistik kurumu 2004-2009 istatistikleri

Ziraat Bankasi 2009 Tarımsal Krediler Sayfası www.ziraatbank.com.tr.

ÖZGEÇMİŞ

Koray POYRAZ, 1979 yılında İzmir'de doğdu. İlk ve orta eğitimini İzmir'de ve Bursa'da tamamladı. Lisans eğitimini gerçekleştirdiği Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi bölümünden 2003 yılında mezun oldu. 2006 yılında Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimine başladı. POYRAZ, 1998 yılından buyana Tarım Bakanlığı Taşra ve Merkez Teşkilatında çalışmakta, halende Kocaeli Tarım İl Müdürlüğü Çiftçi Eğitim ve Yayım Şubesinde Ziraat Mühendisi olarak görevine devam etmektedir.